Βιβλίο μαθητή στα

Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Ορθόδοξη πίστη και λατρεία

Τόμος 3ος

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 1 21/7/2020 10:19:37 πμ

Βιβλίο μαθητή στα
Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Ορθόδοξη πίστη και λατρεία

Το υλικό στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου προέκυψε από το Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Α' Λυκείου «Θρησκεία και σύγχρονος άνθρωπος», **που επιμελήθηκαν οι Κ. Ακανθοπούλου, Μ. Συργιάννη, Δ. Παρθένου & Α. Χατζηδημητρίου, το** Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Β' Λυκείου, «Θρησκεία και Κοινωνία», **που επιμελήθηκαν οι Ε. Βουλγαράκη, Σ. Γκαργκάνα και Έ. Ψαρογιώργου, το** Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Γ' Λυκείου, «Θρησκεία και σύγχρονος κόσμος», **που επιμελήθηκαν οι Κ. Τριανταφυλλίδου και ο Ε. Παπαϊωάννου, το Σχολικό Βιβλίο Α' Λυκείου, «Ορθόδοξη πίστη και λατρεία» των Χρ. Γκότση, π. Γ. Μεταλληνού, Γ. Φίλια και σύγχρονα δημοσιευμένα γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.**

Δημιουργήθηκε με την ευθύνη της άμισθης Επταμελούς Επιστημονικής Επιτροπής, η οποία συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ στις 19/12/2019 με σκοπό:

Α) Την εισήγηση για την πλήρη συμμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών με τις αποφάσεις του Σ.τ.Ε., για το χρονικό διάστημα που θα απαιτηθεί μέχρι τη συγγραφή και

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 2 21/7/2020 10:19:37 πμ

εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και του αντιστοίχου διδακτικού υλικού για το μάθημα των Θρησκευτικών.

Β) Την εισήγηση σχετικά με τους τρόπους και τις μεθόδους εφαρμογής των αποφάσεων του Σ.τ.Ε., του ΕΔΔΑ και της ΑΠΔΠΧ, όσον αφορά στις υπόλοιπες πτυχές των αποφάσεων αυτών που συνδέονται με το μάθημα των Θρησκευτικών, με έμφαση στη διατήρηση της υποχρεωτικότητας του μαθήματος και στη διαδικασία απαλλαγής των μαθητών/μαθητριών.

Την ευθύνη για την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου είχε ως μέλος της επιτροπής η Ξανθή Αλμπανάκη.

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Μπάμπης Πυλαρινός, Innocence, 2017/Encaustic

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ενιαίας Ενταξιακής Εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 4 21/7/2020 10:19:37 πμ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Βιβλίο μαθητή στα

Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Τόμος 3ος

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΑΘΗΝΑ

22-0264_l_e_thrisk_bm_1-64_18b.indd 5 20/7/2020 2:59:52 μμ

3.6. ΜΕΤΑΝΟΙΑ, Η ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ

Αστοχίες και αποτυχίες στην καθημερινότητα.

Προσπαθήστε να διατυπώσετε λέξεις/φράσεις σχετικές με τις λέξεις «αστοχία», «αποτυχία» και να εκφράσετε τα αντίθετά της.

Η παραβολή του ασώτου.
Εικονογραφία Φ. Κόντογλου, 1949. Ο Θεός δέχεται με ανοιχτή αγκαλιά τον άνθρωπο που μετανοεί.
Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, Δ.Ε. 24

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 5 21/7/2020 10:19:37 πμ

Θεολογική κατανόηση της έννοιας της αμαρτίας στο βιβλικό πλαίσιο και στην πατερική παράδοση.

Παρατηρήστε προσεκτικά τα παρακάτω έργα με θέμα το προπατορικό αμάρτημα (ψηφιδωτά Παλέρμο· William Blake, God judging Adam· Κ. Κονταρίνη, Σκηνές από τη Γένεση κ.λπ.). Στη συνέχεια ας προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα εξής ερωτήματα σχετικά με τη διακοπή της σχέσης με τον Θεό και τη δυνατότητα επιλογής καλού/κακού από τον άνθρωπο: Γιατί;... Για ποιους λόγους;... Αν υποθέσουμε ότι...Τι θα συνέβαινε αν;...Τι θα άλλαζε αν;...

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 6 21/7/2020 10:19:38 πμ

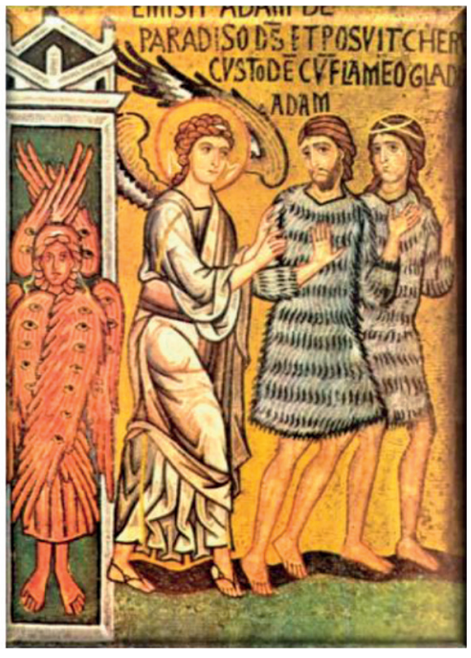

Η Πτώση και η έξωση από τον Παράδεισο. Μωσαϊκό 12ου αι. Cappella Palatina, Παλέρμο.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 7 21/7/2020 10:19:38 πμ

William Blake. God judging Adam. 1795

Κωνσταντίνος Κονταρίνης (αρχές 18ου αι., Επτάνησα). Σκηνές από τη Γένεση (λεπτομέρεια), Αθήνα: Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 8 21/7/2020 10:19:38 πμ

1. Έννοια της αμαρτίας

[Στην ορθόδοξη θεολογία] η αμαρτία μονάχα ως αλλοτρίωση, καθυστέρηση και αρρώστια αντιμετωπίζεται. Έτσι, ούτε για το προπατορικό αμάρτημα λογίζεται καμιά ενοχή ούτε και για τα προσωπικά αμαρτήματα του καθενός λογίζεται ενοχή ως νομική συνέπεια. Η ενοχή του ανθρώπου είναι η αμέλειά του, η αμετανοησία του και η άρνησή του να δεχθεί τη θεία ζωοποίηση. Γι' αυτό από την άλλη μεριά υπάρχει άφεση και συγνώμη, εφόσον ο άρρωστος άνθρωπος τη ζητάει. «Συγγνωστὸν γὰρ οὐ τιμωρητὸν ἡ ἀσθένεια», η αρρώστια συγχωρείται, δεν τιμωρείται, λέγει ο άγ. Μάξιμος ο Ομολογητής. Αυτή είναι η κοινή γραμμή όλης της ορθόδοξης θεολογίας και ζωής.

Η αμαρτία προκύπτει από μια ανταρσία του ανθρώπου, [...] που επιδιώκει την ισοθεΐα ή την εξομοίωση με τον Θεό, όχι τη σχέση κτιστού και ακτίστου, φθαρτού και αφθάρτου, θνητού και αθανάτου, δημιουργήματος και δημιουργού αλλά επί ίσοις όροις. Τούτο σημαίνει διάρρηξη των σχέσεων [...] Ο θάνατος [...] πλήττει όχι μονάχα το είδος ή τη βιολογική υπόσταση, αλλά το πρόσωπο.

Ματσούκας, Ν. (1985). Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β'. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 52.

2. Το προπατορικό αμάρτημα

[…] Το αμάρτημα των αμαρτημάτων –το αληθινά «προπατορικό αμάρτημα»– δεν είναι η παράβαση των κανόνων, αλλά πρώτα από όλα το λοξοδρόμημα της αγάπης του ανθρώπου και το αποξένωμά του από το

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 9 21/7/2020 10:19:38 πμ

Θεό. Το πώς ο άνθρωπος προτίμησε κάτι άλλο –τον κόσμο, τον εαυτό του– από το Θεό, αυτό είναι το μοναδικό πραγματικό αμάρτημα μέσα στο οποίο όλα τα άλλα αμαρτήματα καταντούν φυσικά και αναπότρεπτα. Γιατί αυτό καταστρέφει την αληθινή ζωή του ανθρώπου. Ξεστρατίζει τη ζωή από το μοναδικό νόημα και την κατεύθυνσή της. Και το αμάρτημα αυτό –το αληθινά προπατορικό– βρίσκει στο Θεό συγχώρεση, όχι επειδή ο Θεός το «λησμόνησε» πια τώρα και δεν του δίνει προσοχή, αλλά επειδή στο Χριστό ο άνθρωπος γύρισε πίσω στο Θεό, και γύρισε πίσω στο Θεό επειδή Τον αγάπησε και βρήκε σε Εκείνον το μοναδικό αληθινό αντικείμενο της αγάπης και της ζωής. Και ο Θεός δέχτηκε τον άνθρωπο και –στο Χριστό– τον συμφιλίωσε με τον εαυτό Του.

Schmemann, Al. (1986). Για να ζήσει ο κόσμος. **Μτφρ. Ζ. Λορεντζάτος. Αθήνα: Δόμος, σ. 115-116.**

3. Πτώση: προπατορικό αμάρτημα

Ο Θεός έδωσε στον Αδάμ ελεύθερη βούληση –τη δύναμη να επιλέγει μεταξύ καλού και κακού– κι ήταν πλέον ζήτημα του Αδάμ να δεχτεί την κλήση που του προτάθηκε ή να την αρνηθεί. Την αρνήθηκε. Έτσι, αντί να συνεχίσει το μονοπάτι που του υπέδειξε ο Θεός, το εγκατέλειψε, δείχνοντας ανυπακοή στον Θεό. [...] Το αποτέλεσμα ήταν να εμφανιστεί μια νέα μορφή ύπαρξης πάνω στη γη, η αρρώστια και ο θάνατος. Οι άνθρωποι, έχοντας αποστραφεί τον Θεό που είναι αθανασία και ζωή, βρέθηκαν σε μια κατάσταση αντίθετη προς τη φύση τους. [...] Κάθε καινούρια ύπαρξη γεννιέται σ' έναν κόσμο όπου κυριαρχεί η αμαρτία, σ' έναν κόσμο

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 10 21/7/2020 10:19:38 πμ

όπου είναι εύκολο να κάνει κανείς το κακό και δύσκολο το καλό.

Ware, Κάλλιστος, επίσκοπος Διοκλείας (2001).
Η Ορθόδοξη Εκκλησία. **Αθήνα: Ακρίτας, σ. 352-353.**

4. «Το κακό πέφτει στα χέρια του καλού»

[…] Το κακό πάντοτε χαρακώνει την ανθρώπινη σάρκα ή την ανθρώπινη ψυχή και βυθίζεται μέσα της. Υπάρχει πάντοτε μια πρόσωπο προς πρόσωπο σχέση, η οποία γίνεται ο τόπος της οδύνης, του μίσους, της απληστίας ή της ανανδρίας. Όμως η νίκη είναι αποφασιστικής σημασίας: το κακό πέφτει στα χέρια του καλού, τρόπον τινά, διότι τη στιγμή που γινόμαστε θύματα, κατακτάμε ένα δικαίωμα που είναι κανονικά θείο, το δικαίωμα να συγχωρούμε.

Bloom, Anthony (2011). Προσευχή και αγιότητα, **Αθήνα: Εν πλω, σ. 38.**

5. Αμαρτία, ελεύθερη επιλογή

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία είναι σαφές ότι η παρουσία του κακού στην ανθρώπινη ζωή είναι το αποτέλεσμα της ελεύθερης επιλογής του ανθρώπου να διακόψει τη σχέση του με την ίδια τη Ζωή, δηλαδή το Θεό. Η επιλογή αυτή συνιστά την αμαρτία. Άρα η καταπολέμηση του κακού ταυτίζεται με την καταπολέμηση της αμαρτίας. Το άγχος, όμως, για επιβίωση και αυτοσυντήρηση ωθούν τον άνθρωπο στην ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση. Τον κρατούν δέσμιο ποικίλων μεριμνών

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 11 21/7/2020 10:19:38 πμ

ως αποτέλεσμα του φόβου που συνεπάγεται η γνώση της ανθρώπινης αδυναμίας. Με τη σειρά του ο αγώνας για αυτοσυντήρηση προϋποθέτει τον αγώνα για εξασφάλιση ισχύος. Και ο άνθρωπος εγκλωβίζεται σε ένα φαύλο κύκλο χωρίς δυνατότητα λύτρωσης, αφού η αιτία του πόνου και του θανάτου βρίσκεται αλλού. Πρόκειται για τον ίδιο εγκλωβισμό που ένιωσαν οι πρωτόπλαστοι και ο οποίος τους οδήγησε στην πτώση τους από τον Παράδεισο.

Η παρουσία του Χριστού στον κόσμο δεν είχε άλλο σκοπό από την εξάλειψη της αιτίας του κακού, δηλαδή την εξάλειψη της πολύμορφης αμαρτίας. Ο Χριστός προσέλαβε τα αδιάβλητα πάθη της ανθρώπινης φύσης, στα οποία περιλαμβάνονταν ο πόνος και ο θάνατος, για να λυτρώσει τον άνθρωπο από τα πάθη του και το θάνατο. Δεν προσέλαβε όμως την αιτία τους, την αμαρτία, διατηρώντας ως άνθρωπος αδιατάρακτη την σχέση του με το Θεό και εξασφαλίζοντας με τη θυσία του την υπέρβαση του πόνου και του θανάτου. Πρόκειται για μια ελεύθερη προσωπική πράξη που ξεπερνά τα όρια της ατομικής ύπαρξης και αγκαλιάζει όλες τις ανθρώπινες υπάρξεις, αναλαμβάνοντας τις ευθύνες τους.

Μπέκος, Γ. Το κακό σήμερα,
περ. Σύναξη, τ. 94 (2005), σ. 9-10.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 12 21/7/2020 10:19:38 πμ

Η Μετάνοια ως αντίδοτο της αμαρτίας στον Χριστιανισμό.

Σε ζευγάρια μελετήστε το περιστατικό με τον Ζακχαίο (Λκ 19, 1-10) ή την παραβολή του Ασώτου (Λκ 15, 11- 32), σε συνδυασμό με θεολογικό κείμενο για τη μετάνοια (π.χ. Bloom, 2008). Στη συνέχεια συμπληρώστε τα παρακάτω:

Αμαρτία = ...,

Μετάνοια = ...,

Ο Χριστός/σπλαχνικός πατέρας αντιμετωπίζει τους αμαρτωλούς με...

1. Ο Ιησούς και ο Ζακχαίος (Λκ 19, 1-10)

Ο Ιησούς μπήκε στην Ιεριχώ και περνούσε μέσα από την πόλη. Εκεί υπήρχε κάποιος, που το όνομά του ήταν Ζακχαίος. Ήταν αρχιτελώνης και πλούσιος. Αυτός προσπαθούσε να δει ποιος είναι ο Ιησούς· δεν μπορούσε όμως εξαιτίας του πλήθους και γιατί ήταν μικρόσωμος. Έτρεξε λοιπόν μπροστά πριν από το πλήθος κι ανέβηκε σε μια συκομουριά για να τον δει, γιατί θα περνούσε από 'κει. Όταν έφτασε ο Ιησούς στο σημείο εκείνο, κοίταξε προς τα πάνω, τον είδε και του είπε: «Ζακχαίε, κατέβα γρήγορα, γιατί σήμερα πρέπει να μείνω στο σπίτι σου». Εκείνος κατέβηκε γρήγορα και τον υποδέχτηκε με χαρά. Όλοι όσοι τα είδαν αυτά διαμαρτύρονταν κι έλεγαν ότι πήγε να μείνει στο σπίτι ενός αμαρτωλού. Τότε σηκώθηκε ο Ζακχαίος και είπε στον Κύριο: «Κύριε, υπόσχομαι να δώσω τα μισά από τα υπάρχοντά μου στους

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 13 21/7/2020 10:19:38 πμ

φτωχούς και ν' ανταποδώσω στο τετραπλάσιο όσα έχω πάρει με απάτη». Ο Ιησούς, απευθυνόμενος σ' αυτόν, είπε: «Σήμερα αυτή η οικογένεια σώθηκε· γιατί κι αυτός ο τελώνης είναι απόγονος του Αβραάμ. Ο Υιός του Ανθρώπου ήρθε για ν' αναζητήσει και να σώσει αυτούς που έχουν χάσει το δρόμο τους».

2. Η παραβολή του σπλαχνικού πατέρα (ή του Ασώτου υιού) (Λκ 15, 11-32)

Τους είπε επίσης ο Ιησούς: «Κάποιος άνθρωπος είχε δύο γιους. Ο μικρότερος απ' αυτούς είπε στον πατέρα του: "πατέρα, δώσε μου το μερίδιο της περιουσίας που μου αναλογεί"· κι εκείνος τους μοίρασε την περιουσία. Ύστερα από λίγες μέρες ο μικρότερος γιος τα μάζεψε όλα κι έφυγε σε χώρα μακρινή. Εκεί σκόρπισε την περιουσία του κάνοντας άσωτη ζωή. Όταν τα ξόδεψε όλα, έτυχε να πέσει μεγάλη πείνα στη χώρα εκείνη, και άρχισε κι αυτός να στερείται. Πήγε λοιπόν κι έγινε εργάτης σε έναν από τους πολίτες εκείνης της χώρας, ο οποίος τον έστειλε στα χωράφια του να βόσκει χοίρους. Έφτασε στο σημείο να θέλει να χορτάσει με τα ξυλοκέρατα που έτρωγαν οι χοίροι, αλλά κανένας δεν του έδινε. Τελικά συνήλθε και είπε: "πόσοι εργάτες του πατέρα μου έχουν περίσσιο ψωμί, κι εγώ εδώ πεθαίνω της πείνας! Θα σηκωθώ και θα πάω στον πατέρα μου και θα του πω: πατέρα, αμάρτησα στο Θεό και σ' εσένα· δεν είμαι άξιος πια να λέγομαι γιος σου· κάνε με σαν έναν από τους εργάτες σου". Σηκώθηκε, λοιπόν, και ξεκίνησε να πάει στον πατέρα του.

»Ενώ ήταν ακόμη μακριά, τον είδε ο πατέρας του, τον σπλαχνίστηκε, έτρεξε, τον αγκάλιασε σφιχτά και τον

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 14 21/7/2020 10:19:38 πμ

καταφιλούσε. Τότε ο γιος του του είπε: “πατέρα, αμάρτησα στο Θεό και σ’ εσένα και δεν αξίζω να λέγομαι παιδί σου”. Ο πατέρας όμως γύρισε στους δούλους του και τους διέταξε: “βγάλτε γρήγορα την καλύτερη στολή και ντύστε τον· φορέστε του δαχτυλίδι στο χέρι και δώστε του υποδήματα. Φέρτε το σιτευτό μοσχάρι και σφάξτε το να φάμε και να ευφρανθούμε, γιατί αυτός ο γιος μου ήταν νεκρός και αναστήθηκε, ήταν χαμένος και βρέθηκε”. Έτσι άρχισαν να ευφραίνονται.

»Ο μεγαλύτερος γιος του βρισκόταν στο χωράφι· και καθώς ερχόταν και πλησίαζε στο σπίτι, άκουσε μουσικές και χορούς. Φώναξε, λοιπόν, έναν από τους υπηρέτες και ρώτησε να μάθει τι συμβαίνει. Εκείνος του είπε: “γύρισε ο αδερφός σου, κι ο πατέρας σου έσφαξε το σιτευτό μοσχάρι, γιατί του ήρθε πίσω γερός”. Αυτός τότε θύμωσε και δεν ήθελε να μπει μέσα. Ο πατέρας του βγήκε και τον παρακαλούσε, εκείνος όμως του αποκρίθηκε: “εγώ τόσα χρόνια σού δουλεύω και ποτέ δεν παράκουσα καμιά εντολή σου· κι όμως σ’ εμένα δεν έδωσες ποτέ ένα κατσίκι για να ευφρανθώ με τους φίλους μου. Όταν όμως ήρθε αυτός ο γιος σου, που κατασπατάλησε την περιουσία σου με πόρνες, έσφαξες για χάρη του το σιτευτό μοσχάρι”. Κι ο πατέρας του του απάντησε: “παιδί μου, εσύ είσαι πάντοτε μαζί μου κι ό,τι είναι δικό μου είναι και δικό σου. Έπρεπε όμως να ευφρανθούμε και να χαρούμε, γιατί ο αδερφός σου αυτός ήταν νεκρός κι αναστήθηκε, ήταν χαμένος και βρέθηκε”».

3. Μετάνοια

Αν έστω και το ελάχιστο φως μπει μέσα σε εμάς που πράττουμε το κακό και λέμε όσα δεν πρέπει, σε εμάς

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 15 21/7/2020 10:19:38 πμ

που ζοφερές σκέψεις κι ένα μαύρο πέπλο σκιάζει την καρδιά μας, τότε νιώθουμε τις πρώτες τύψεις συνειδήσεως. Όμως οι τύψεις αυτές δεν αποτελούν ακόμη μετάνοια. Μπορεί να περάσουμε όλη μας τη ζωή κατηγορώντας τους εαυτούς μας για την κακή μας πορεία τόσο στα έργα και τα λόγια, όσο και στις σκοτεινές σκέψεις και τα συναισθήματα, κι όμως παρόλα αυτά να μην βελτιωθούμε καθόλου. Οι τύψεις κάνουν τη ζωή μας πραγματική κόλαση, αλλά δεν θα μας ανοίξουν τη Βασιλεία των ουρανών – πρέπει κάτι άλλο να συνδέσουμε με αυτές, κάτι που βρίσκεται στον πυρήνα της μετάνοιας: να στραφούμε στο Θεό με ελπίδα, με τη βεβαιότητα ότι διαθέτει Εκείνος αγάπη ικανή να μας συγχωρεί και δύναμη ικανή να μας αλλάζει. Μετάνοια είναι αυτή η στροφή της ζωής, αυτή η αλλαγή του νου, η μεταμόρφωση της καρδιάς, που μας φέρνει «ενώπιος ενωπίω» με το Θεό, γεμάτους με μία ελπίδα διστακτική αλλά χαρμόσυνη, σίγουρους πως δεν αξίζουμε το θείο έλεος, μα και βέβαιους ότι ο Κύριος ήλθε στη γη όχι για να κρίνει αλλά για να σώσει – ήλθε στη γη όχι για τους δίκαιους αλλά για τους αμαρτωλούς […]

Η μετάνοια πρέπει να πυροδοτείται από αυτή ακριβώς την ελπίδα στην αγάπη του Θεού και από μια γενναία προσπάθεια να παραμένουμε στο σωστό τρόπο της ζωής, εγκαταλείποντας τις παλιές μας συνήθειες.

Bloom, Anthony (2008). Το μυστήριο της ίασης. **Αθήνα: Εν πλω, σ. 97-99.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 16 21/7/2020 10:19:38 πμ

Η αμαρτία σε σχέση με την ανθρώπινη ελευθερία και η σύσταση και σημασία του μυστηρίου της Μετάνοιας.

Αναστοχαστείτε την αφήγηση της Γενέσεως για την πτώση. Γιατί ο Θεός επέτρεψε στον άνθρωπο να αμαρτήσει; Γιατί δεν έβαλε φύλακα άγγελο στο δέντρο του καλού και του κακού, όπως έκανε αργότερα στο δέντρο της ζωής; Γιατί αρκέστηκε σε μια απλή προειδοποίηση;

1. Γιατί άφησε ο Θεός τον άνθρωπο να αμαρτήσει;

…Στην κατοχή και άσκηση της ελεύθερης θέλησης του ανθρώπου δεν θα βρούμε καθόλου μια πλήρη εξήγηση, αλλά τουλάχιστον την αρχή και μια απάντηση στο πρόβλημά μας. Γιατί άφησε ο Θεός τους αγγέλους και τον άνθρωπο να αμαρτήσουν; Γιατί ο Θεός επιτρέπει το κακό και τη δυστυχία; Απαντάμε. Γιατί είναι ένας Θεός αγάπης. Η αγάπη προϋποθέτει μετοχή και η αγάπη επίσης προϋποθέτει ελευθερία. Σαν μια Τριάδα αγάπης ο Θεός επιθύμησε να μοιραστεί τη ζωή του με δημιουργημένα πρόσωπα, φτιαγμένα κατά την εικόνα Του, που θα μπορούσαν να του ανταποκριθούν ελεύθερα και εκούσια σε μια σχέση αγάπης. Όπου δεν υπάρχει ελευθερία εκεί δεν υπάρχει αγάπη [...].

Ware, Κάλλιστος, επίσκοπος Διοκλείας (1982[7]).
Ο Ορθόδοξος δρόμος, Αθήνα: Επτάλοφος, σ. 68-69.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 17 21/7/2020 10:19:38 πμ

2. Ελευθερία και αυθαιρεσία

Όταν λοιπόν ο άνθρωπος εισέρχεται στην περιοχή της ελευθερίας, υψώνεται μπροστά του το πρόβλημα εάν και κατά πόσο είναι δεμένος σε ηθικούς κανόνες και αν του επιτρέπονται όλα. Η ελευθερία που καταλήγει στην αυθαιρεσία δεν θέλει να ακούσει για τίποτε άγιο, για κανένα περιορισμό. Όταν δεν υπάρχει Θεός ή όταν ο άνθρωπος είναι Θεός, τότε τα πάντα επιτρέπονται. Ο άνθρωπος αρχίζει να κατέχεται από μια ιδέα και σε μια δαιμονική κατάσταση βλέπει την ελευθερία του να χάνεται, να γίνεται σκλάβος μιας ανεξέλεγκτης δυνάμεως [...].

Μπερδιάγιεφ, Ν. (1972). Το πνεύμα του Ντοστογιέφσκι. **Μτφρ. Ν. Ματσούκας, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 98.**

3. «Πού βρίσκεται η ελευθερία;»

Πού βρίσκεται η ελευθερία; Με τα ίδια μας τα μάτια είδαμε τους ανθρώπους εκείνους που βεβαίωναν πως είχανε βρει την αυθεντικότερη, οικουμενικότερη και επιστημονικά εγκυρότερη ευτυχία, να στέλνουν εκατομμύρια άλλους στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως στο όνομα της ευτυχίας, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας τους. Η τρομακτική φρίκη και το μίσος αντί να μειώνονται, αυξάνονται. Η δυστυχία αντί να ελαττώνεται, διογκώνεται […].

Σμέμαν, Αλ. (2004[2]). Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος. **Μτφρ. - επιμ. Β. Αργυριάδης. Αθήνα: Εν πλω, σ. 75.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 18 21/7/2020 10:19:38 πμ

4. Έννοια, σύσταση και ιστορική εξέλιξη του μυστηρίου της Μετάνοιας

Η μετάνοια των ανθρώπων είναι διάχυτη στην ιερή ιστορία. Στην Παλαιά Διαθήκη άτομα και λαός του Θεού πολλές φορές αμαρτάνουν, αλλά, όταν συνειδητοποιούν το λάθος τους επιστρέφουν με συντριβή στο Θεό. Αυτή την αλήθεια εκφράζει ο στίχος του Δαβίδ: «Είπα· θα πω στον Κύριο την αμαρτία μου καταδικάζοντας τον εαυτό μου. Κι όταν το αποφάσισα, αμέσως εσύ συγχώρησες την ασέβεια της καρδιάς μου» (Ψαλμ. 31,5).

Στην Καινή Διαθήκη, ο Ιωάννης ο Πρόδρομος κήρυττε τη μετάνοια (Μάρκ. 1, 4-5). Ο Κύριος, αγαπούσε και συγχωρούσε τους αμαρτωλούς, όταν αυτοί έδειχναν πίστη και αγάπη στο πρόσωπο του. Ακόμη, σύστησε το μυστήριο της Μετάνοιας ή Εξομολόγησης, παραχωρώντας την άδεια, τη δυνατότητα της άφεσης, στους αποστόλους και στους διαδόχους τους, όπως φαίνεται και από τα παρακάτω κείμενα.

Στους πρώτους αιώνες, όσοι χριστιανοί είχαν βαριά αμαρτήσει, αποκόπτονταν από το σώμα των πιστών. Για να επανασυνδεθούν με το σώμα της Εκκλησίας, έπρεπε να μετανοήσουν δημόσια. Αναπέμπονταν γι' αυτούς ειδικές ευχές στη Θεία Λειτουργία και ύστερα από μακρά προπαρασκευή (συνήθως τη Μ. Σαρακοστή), έπαιρναν τη συγχώρηση από τον επίσκοπο και γίνονταν δεκτοί στη Λειτουργία της νύχτας του Πάσχα, τότε δηλ. που πανηγυρίζουμε τη νίκη του Κυρίου πάνω στην αμαρτία και το θάνατο.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, Διδ. Εν. 24.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 19 21/7/2020 10:19:38 πμ

5. Η βαθύτερη σημασία του μυστηρίου της Μετάνοιας

Πολλοί άνθρωποι, όταν αμαρτάνουν λυπούνται και στενοχωρούνται. Η αληθινή όμως μετάνοια δεν είναι απλή μεταμέλεια. Είναι ο πόνος της καρδιάς μας, που δεν ανταποκριθήκαμε στην αγάπη του Θεού, δεν τιμήσαμε τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας. Βιώνοντας το λάθος μας, αποφασίζουμε να αλλάξουμε τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς, δηλαδή μετανοούμε και ζητούμε συγχώρηση.

Την επισφράγιση της συγχώρησης δίνει το μυστήριο της Εξομολόγησης. Όπως στο Βάπτισμα με τη μεσολάβηση του ιερέα πήραμε το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, έτσι κι εδώ με τη μεσιτεία του παίρνουμε την άφεση με τη χάρη του Χριστού.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, Δ.Ε. 24.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 20 21/7/2020 10:19:38 πμ

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 21 21/7/2020 10:19:38 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 22 21/7/2020 10:19:38 πμ

3.7. Η ΙΕΡΟΣΥΝΗ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ο ρόλος του ιερέα στην εκκλησιαστική κοινότητα.

Με βάση την παρακάτω εικόνα δώστε έναν τίτλο αιτιολογώντας τον σχετικά με τον ρόλο του ιερέα στην κοινωνία.

**Εύη Βουλγαράκη-Πισίνα, Στο καφενείο του χωριού.
Ακουαρέλα σε χαρτί.
Διαστάσεις 35 x 50 cm. Χριστούγεννα 2010.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 23 21/7/2020 10:19:38 πμ

Η ιεροσύνη στον Χριστιανισμό.

Χωρισμένοι σε ομάδες θα μελετήσετε διαφορετικά κείμενα από αυτά που παρατίθενται σε όλη την ενότητα με θέματα όπως: «Σύσταση, αποστολική διαδοχή, βαθμοί της ιεροσύνης» (Σχολικό Βιβλίο Α' Λυκείου, ΔΕ 26), «Ιεροσύνη και διακονία» (Ζιλλέ, 1992), «Η ιεροσύνη των γυναικών» (Ματσούκας, 2005), «Ο ρόλος των λαϊκών» (Σχολικό Βιβλίο Α' Λυκείου, ΔΕ 20, Νέλλας, 2002). Στη συνέχεια, η κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τα συμπεράσματά της μέσα από ένα σύντομο κείμενο και θα ακολουθήσουν ερωτήσεις-τοποθετήσεις των άλλων ομάδων και σχετική συζήτηση.

Ιστορική εξέλιξη της χριστιανικής ιεροσύνης

Το μυστήριο της Ιεροσύνης συνέστησε ο Χριστός με την εκλογή των αποστόλων, που τους ανέδειξε «ψαράδες ανθρώπων» και τους έδωσε την «εξουσία» να συγχωρούν αμαρτίες (Ιωάν. 20, 23), να τελούν το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και να διδάσκουν. Μετά τον Χριστό, οι απόστολοι όρισαν τους διαδόχους τους με χειροτονία (επίθεση των χειρών). Η Ιεροσύνη στην Ορθόδοξη Εκκλησία έχει αδιάσπαστη τη συνέχεια των χειροτονιών. Αυτό ονομάζεται «αποστολική διαδοχή» και είναι κριτήριο της γνησιότητας της Εκκλησίας. Το μυστήριο της Ιεροσύνης και για τους τρεις βαθμούς (επίσκοπος, πρεσβύτερος, διάκονος) τελείται κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Οι σχετικές ευχές ζητούν για τον χειροτονούμενο τη χάρη του Θεού, ώστε να

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 24 21/7/2020 10:19:38 πμ

ανταποκρίνεται στην υψηλή αποστολή του, που είναι να οδηγεί τους πιστούς στη «Βασιλεία του Θεού».

Γκότσης, Χρ., Μεταλληνός, π. Γ., Φίλιας, Γ., Ορθόδοξη πίστη και λατρεία Α΄ Γενικού Λυκείου, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2011, Αθήνα, σ. 145-147.

Ευχή χειροτονίας πρεσβυτέρου

«…αὐτός, Κύριε, καί τοῦτον, ὅν εὐδόκησας τόν τοῦ Πρεσβυτέρου ὑπεισελθεῖν βαθμόν, πλήρωσον τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δωρεᾶς ἵνα γένηται ἄξιος παρεστάναι ἀμέμπτως τῷ θυσιαστηρίῳ σου, κηρύσσειν τό Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας σου, ἱερουργεῖν τόν λόγον τῆς ἀληθείας σου, προσφέρειν σοι δῶρα καί θυσίας πνευματικάς, ἀνακαινίζειν τόν λαόν σου, διά τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας». «Εσύ, Κύριε, και αυτόν που θέλησες να εισέλθει στο βαθμό του πρεσβυτέρου, γέμισέ τον με το χάρισμα του Αγίου σου Πνεύματος για να γίνει άξιος να σταθεί άμεμπτα στο θυσιαστήριό σου, να κηρύττει το Ευαγγέλιο της βασιλείας σου, να λειτουργεί τον λόγο της αληθείας σου, να σου προσφέρει δώρα και θυσίες πνευματικές, να ανανεώνει τον λαό σου με την αναγέννηση του βαπτίσματος».

Γκότσης, Χρ., Μεταλληνός, π. Γ., Φίλιας, Γ., Ορθόδοξη πίστη και λατρεία Α' Γενικού Λυκείου, **Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σελ. 147.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 25 21/7/2020 10:19:38 πμ

Η χειροτονία εις πρεσβύτερον του π. Αθανασίου Γ. Β. από τον μητροπολίτη Μόρφου κ. Νεόφυτο, Κύπρος. Από την πύλη εκκλησιαστικών ειδήσεων «Amen».

Ο ρόλος του ιερέα

Ο ιερέας του Ιησού δεν μπορεί να εκπληρώσει καρποφόρα το ιερατικό του έργο, αν δεν βρίσκεται πρώτα γονατισμένος, όπως ο Κύριός του, μπροστά στους ανθρώπους, σε μια στάση ταπεινώσεως και διακονίας, και αν δεν τους πλένει τα πόδια. Χωρίς αυτή την απαραίτητη προϋπόθεση το λειτούργημά του δεν θα φέρει καρπούς. Αλλά πώς είναι δυνατόν να μεταφραστεί αυτή η

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 26 21/7/2020 10:19:38 πμ

διάθεση της ταπεινώσεως και της διακονίας στην καθημερινή ζωή του ιερέα; Συχνά ο ιερέας θα είναι υποχρεωμένος να αναλάβει πρωτοβουλίες, να καθοδηγήσει και να κατευθύνει. Αλλά ακόμα και σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει να θυμάται ότι το πρωτείο που αναγνωρίζεται σε αυτόν, είναι ένα πρωτείο διακονίας. Ο ιερεύς δεν θα ζητήσει γοητεία ούτε εξουσία. Θα είναι ο ταπεινός υπηρέτης όλων. Σε οποιονδήποτε ζητάει τη βοήθειά του –ή σε οποιονδήποτε από ’κείνους που έχουν δικαίωμα σ’ αυτή τη βοήθεια και αν ακόμα δεν τη ζητάει– ο ιερεύς πρέπει να έχει τη δύναμη να λέει: «Είμαι δικός σου. Σου ανήκω, διότι ανήκω εις τον Ιησού Χριστό. Σου αναγνωρίζω το δικαίωμα να βάλεις το χέρι σου επάνω μου και να με θεωρήσεις σαν υπηρέτη σου. Όποιος κι αν είσαι, συ που τώρα έχεις ανάγκη από μένα, μου είσαι τη στιγμή που μου μιλάς, η πιο αξιόλογη ψυχή. Έχεις δικαίωμα σε όλες μου τις δυνάμεις της απαρνήσεως και της αγάπης. Αφιερώνομαι σε σένα». Και αν ακόμα ο ιερέας δεν προφέρει αυτές τις λέξεις, θα πρέπει τουλάχιστον η στάση του να τις εκφράζει. Θα πρέπει να προχωρεί φέροντας γύρω του, ιδίως εκεί που κυριαρχούν ο εγωισμός και η διχόνοια, την ειρήνη του Χριστού, το συμφιλιωτικό έργο του Χριστού, την αγάπη του Χριστού. Ο ιερέας θα πρέπει να είναι ήρεμος και στοργικός μπροστά σε κάθε αντίθεση. Βαθιά αφοσιωμένος στην ακεραιότητα του μηνύματος της Εκκλησίας του δεν πρέπει ν’ αντιμετωπίσει ποτέ με εχθρότητα ή με περιφρόνηση τις άλλες ειλικρινείς θρησκευτικές ομολογίες. Θα ευχαριστεί τον Θεό για τις χάριτες που δίνει στις καλοπροαίρετες ψυχές, οπουδήποτε και αν βρίσκονται. Ποτέ δεν θα αντισταθεί στο κακό με κακό. Ποτέ δεν θα χρησιμοποιήσει και δεν θα

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 27 21/7/2020 10:19:38 πμ

συμβουλεύσει τη βία. Ο ιερέας πρώτα πρώτα χρωστάει τον εαυτό του σ' αυτούς που υποφέρουν. Δεν θα έχει κάνει τιποτα, όταν δεν θα έχει ο ίδιος «μοιραστεί» το βάρος του άλλου, όταν δεν θα έχει προσπαθήσει να σηκώσει κι αυτός αυτό το βάρος, όταν δεν έχει εισχωρήσει αληθινά στον πόνο του αδελφού του, όταν η συμπάθειά του δεν του «στοιχίζει» μερικά πράγματα και δεν τον οδηγεί σε μια συγκεκριμένη θυσία.

Ζιλλέ. Λ., Γίνε ιερεύς μου, Μτφρ. Μητρ. Αττικής Νικόδημος, Σπορά, Αθήνα, 1992, σ. 23-28.

Ο μακαριστός παπα-Στρατής της Λέσβου κοντά στους πρόσφυγες. Φωτογραφία του UNHCR/

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 28 21/7/2020 10:19:38 πμ

Socrates Baltagiannis.
Η δράση του παπα-Στρατή ενέπνευσε τον σκιτσογράφο-αγιογράφο John Antóno να σχεδιάσει το παραπάνω σκίτσο in memoriam (εις μνήμην)

Η ιδιαίτερη αποστολή του κλήρου και ο ρόλος των λαϊκών στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Ας μελετήσουμε σε ομάδες τα κείμενα με θέμα τη γενική και ειδική Ιεροσύνη και τον ρόλο των λαϊκών στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Υπογραμμίστε βασικά σημεία, δώστε έναν δικό σας τίτλο και παρουσιάστε με σύντομο τρόπο στην ολομέλεια. Θα ακολουθήσει συζήτηση με θέμα: «Η συλλειτουργία κληρικών και λαϊκών στην Εκκλησία» ή «Ο ρόλος των λαϊκών στην Εκκλησία».

Οι λαϊκοί στην Εκκλησία

Η Ορθόδοξη Εκκλησία λειτουργεί πάντα ως σώμα. Οι λαϊκοί δεν είναι οι «παρακολουθούντες» αλλά οι «συνεπιτελούντες» τα μυστήρια και κυρίως τη Θεία Ευχαριστία. Γι' αυτό και δεν τελούνται «ατομικές» λειτουργίες των κληρικών, όπως συμβαίνει στη Δύση. Η ενότητα κλήρου και λαού φαίνεται στη λειτουργική «σύναξη», που είναι η συναγωγή, η συνέλευση όλου του σώματος της τοπικής Εκκλησίας για την τέλεση της λατρείας. Στην πρώτη χριστιανική εποχή, ταυτίζονταν οι όροι σύναξη και εκκλησία. Σε περιόδους διωγμών, οι χριστιανοί

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 29 21/7/2020 10:19:38 πμ

με κίνδυνο της ζωής τους λάβαιναν μέρος στη λειτουργική σύναξη, διότι ήταν βέβαιοι για την παρουσία του Χριστού εκεί. Η απόφαση του πιστού «θα πάω στην εκκλησία» φανερώνει τη θέλησή του να συμμετάσχει μαζί με το υπόλοιπο σώμα της τοπικής Εκκλησίας στην τέλεση της Θείας Ευχαριστίας.

Γκότσης, Χρ., Μεταλληνός, π. Γ., Φίλιας, Γ.,
Ορθόδοξη πίστη και λατρεία Α' Γενικού Λυκείου,
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ
«Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σ. 114-116.

Ιεροσύνη και διάκριση των χαρισμάτων

Έτσι λοιπόν κάθε μέλος της Εκκλησίας έχει το δικό του διακόνημα, το χάρισμά του, το ειδικό λειτούργημά του. Όλα τα μέλη είναι λαϊκοί ή ιερείς –οι όροι είναι ισοδύναμοι– αλλά τα διακονήματά τους είναι διαφορετικά. Ο ένας είναι επίσκοπος, ο άλλος πρεσβύτερος, ο τρίτος διάκονος ή διακόνισσα, ένας άλλος διδάσκαλος, προφήτης, κοσμικός ή μοναχός, έγγαμος ή άγαμος, απόστολος ή κήρυκας, θεολόγος, απλούστατα άνθρωπος προσευχόμενος. Αυτές οι λειτουργίες είναι διαφορετικές, αλλά όλες είναι κατ' ουσίαν ιερατικές, απαραίτητες οι μεν στις δε. Γιατί, μόνο όταν όλα τα μέλη εκτελούν τις λειτουργίες τους, το Σώμα παραμένει εν υγεία, η Εκκλησία μπορεί να εκδηλώνεται με πληρότητα και να εκτελεί πραγματικά το έργο της. Ως ιερέας, ο πιστός συναθροίζεται με τους αδελφούς του γύρω από το θυσιαστήριο, προσκομίζοντας τον ευχαριστιακό άρτο και οίνο, σημείο της προσφοράς ολόκληρης της ζωής. Προσέρχεται εκεί όχι ως απλός παρακολουθών, αλλά ως

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 30 21/7/2020 10:19:38 πμ

συμμετέχων. Διότι η λειτουργία, όρος ελληνικός, προερχόμενος εκ των λέξεων Λαός και έργον, είναι ακριβώς το έργο του Λαού. Κατ' αυτήν την έννοια ο πιστός είναι συν-λειτουργός. Και ο ένας και ο άλλος είναι εξίσου απαραίτητοι, διότι εάν χωρίς ιερέα δεν τελείται ευχαριστία, χωρίς την κοινότητα επίσης δεν είναι δυνατόν να τελεσθεί. Ο ιερέας είναι αντιπρόσωπος της κοινότητας και ταυτόχρονα αποτελεί πραγματικό σημείο της παρουσίας του Χριστού.

Νέλλας, Π., Βασίλειον ιεράτευμα, μελέτη επί του προβλήματος του λαϊκού στοιχείου, Σύναξη, 2002, τχ. 83, σ. 48-60.

Ιεροσύνη των γυναικών

Απαρχής ως σήμερα, μια μακραίωνη παράδοση αποκλείει την ιερωσύνη των γυναικών. Αξίζει, ωστόσο, να επισημάνει κανείς ότι αυτός ο αποκλεισμός έγινε ανεπαισθήτως και σιωπηρώς, χωρίς δογματική θέσπιση. Η ζωή του εκκλησιαστικού σώματος με κεφαλή τον τελετάρχη και αρχιερέα Χριστό εκφράζεται σε μια ποικιλία χαρισμάτων με πλήρη ισοτιμία και ισότητα των μελών, όπως συμβαίνει κατά φύση σ' ένα σώμα. Η μακραίωνη παράδοση της Εκκλησίας, απέκλεισε τη γυναίκα από την ιερωσύνη, χωρίς ωστόσο να θεσπίσει, μήτε ν' αναπτύξει σχετική θεολογική διδασκαλία. Σ' αυτή τη χαρισματική κοινωνία τα μέλη διαφέρουν μόνο κατά την ιδιαιτερότητα και τη δεκτικότητα, όμως εν ουδενί κατ' ουδένα τρόπο ουδαμώς κατά την ισοτιμία και την ισότητα. Άλλωστε η εξαίρεση της γυναίκας από την ιερωσύνη διόλου δεν μείωσε μήτε μειώνει τη χαρισματική ζωή της

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 31 21/7/2020 10:19:38 πμ

Εκκλησίας. Ωστόσο κανείς δεν επιτρέπεται να εφησυχάζει μπροστά σε τόσο ραγδαίες και εκρηκτικές αλλαγές των ιστορικών πραγμάτων. Τι μέλλει να πράξει η Ορθοδοξία; Εκείνο που πρέπει να κάνει η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι να προετοιμάζεται όχι με τέτοια σαθρά και επιζήμια θεολογικά επιχειρήματα αλλά με την άρτια κοινωνική οργάνωση της ζωής της, όπου άνδρες και γυναίκες με πλήρη ισοτιμία και ισότητα να εργάζονται αναδεικνύοντας πλούσιους καρπούς χαρισματικής ζωής και καλλιεργώντας την παιδεία και τον πολιτισμό.

Ματσούκας, Ν., Η Ιερωσύνη των γυναικών ως θεολογικό και οικουμενικό πρόβλημα, στο Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος, **Αποστολική Διακονία, Αθήνα, 2005, σ. 122-127.**

Σε συνέχεια και εφαρμογή των αποφάσεων της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, που πραγματοποιήθηκε από 19 έως 25 Ιουνίου 2016 στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, στο Κολυμπάρι Χανίων, το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής προχώρησε πρόσφατα στην επανασύσταση του αρχαίου θεσμού των διακονισσών. Διακόνισσες είχαν χειροτονήσει εξάλλου κατά τον εικοστό αιώνα ο Άγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως ο θαυματουργός, ο αείμνηστος αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος και ο μητροπολίτης Πισιδίας (τ. μητρ. Κορέας) Σωτήριος Τράμπας.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 32 21/7/2020 10:19:38 πμ

Οι πρώτες Διακόνισσες του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας.
Φωτογραφίες από το ιστολόγιο «Νυχθημερόν», 18 Φεβρουαρίου 2017.

Οι ιερείς στον σύγχρονο κόσμο.

Ας συντάξουμε μια επιστολή προς τον τοπικό επίσκοπο με θέμα την ανάγκη μεγαλύτερης συμμετοχής των λαϊκών στις αποφάσεις της Εκκλησίας ή άλλα θέματα που σας απασχολούν. Κατόπιν θα παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης και θα συζητήσουμε σε σχέση με τις προτάσεις σας.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 33 21/7/2020 10:19:38 πμ

Ο πατέρας μου

Το μεσημέρι της ημέρας εκείνης δεν θέλησα να φάω. Κρύφτηκα. Και έκλαιγα για τη δυστυχία μου. Ο πατέρας μου ήλθε για να με παρηγορήσει. – Γιατί κλαις; Με ρώτησε. – Όλα τα παιδιά του κόσμου έχουν τον δικό τους πατέρα, εκτός από μένα, είπα. – Κι εσύ έχεις έναν πατέρα. Εγώ είμαι ο πατέρας σου. – Ναι, είσαι ο πατέρας μου. Αυτό είναι σωστό. Αλλά δεν είσαι αποκλειστικά δικός μου πατέρας. Είσαι πατέρας όλων των ανθρώπων. Μη μου πεις πως αυτό δεν είναι σωστό. Και συνέχιζα να κλαίω. Είσαι πατέρας ακόμα και ’κείνων που είναι μεγαλύτεροι από σένα στην ηλικία. Τους άκουσα και τους είδα. Πατέρας των γερόντων! Τους αποκαλούσες «παιδιά σου». Είσαι ο πατέρας όλου του κόσμου. Πατέρας του καθενός. Είσαι ακόμα πατέρας των κακών και βρωμερών ανθρώπων.

Η δυστυχία μου μ’ εμπόδιζε να μιλώ. Μια θηλιά μ’ έπνιγε στο λαιμό. Και οι λέξεις σταμάτησαν να βγαίνουν απ’ το στόμα μου. Κι είχα δίκιο να είμαι δυστυχής. Γιατί αγαπούσα τον πατέρα μου. Και όταν αγαπά κανείς ένα πράγμα, θέλει να του ανήκει αποκλειστικά. Όταν κανείς αγαπά ένα λιβάδι, έναν κήπο, ένα ζώο ή ένα πράγμα, θέλει να το έχει στην απόλυτη κατοχή του. Το να κατέχεις και να σου ανήκει ένα πράγμα που αγαπάς είναι νόμος της φύσεως. Όταν κανείς αγαπά ένα πράγμα, δεν μπορεί να το παραχωρήσει και να το παραδώσει στην κοινή χρήση. – Εγώ σε αγαπώ τόσο πολύ! Και τώρα ανακαλύπτω πως είσαι πατέρας όλου του χωριού, είπα. Τα δάκρυά μου κάποτε σταμάτησαν. Κι όμως υπήρχαν κι άλλα δάκρυα να κυλήσουν. – Πες μου, γιατί είσαι ο πατέρας όλων των ανθρώπων; Το ποθούσα τόσο

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 34 21/7/2020 10:19:38 πμ

πολύ να είχα κι εγώ έναν δικό μου πατέρα. Απόλυτα δικό μου. Όπως τ' άλλα παιδιά. Γιατί λοιπόν δεν ανήκεις αποκλειστικά σε μένα; – Είμαι πατέρας όλων γιατί είμαι ιερεύς, απάντησε ο πατέρας μου.

Γκεωργκίου Κ.Β., Από την 25η ώρα στην αιώνια ώρα, Μτφρ. Ε. Κ. Στύλιος αρχιμ., Έλαφος, Αθήνα 1967, σελ. 35-37.

Ο ιερέας ως άνθρωπος

Η παράδοση της Εκκλησίας απαιτεί από τον κληρικό να έχει πνευματική ωριμότητα, αλλά δεν απαιτεί οι κληρικοί να είναι άνθρωποι χωρίς ατέλειες, πρώτον γιατί αυτό είναι αδύνατο και δεύτερον γιατί η δύναμή Του "ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται" (Β΄ Κορ. 12, 9). Η δυνατότητά μας να μην συγχέουμε τη σχετική πνευματική ωριμότητα με την τελειότητα είναι ένα από τα πιο αδιάψευστα κριτήρια ορθοδοξίας. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος μας προβάλλει και πάλι τον Παύλο, σαν παράδειγμα εργάτη του Ευαγγελίου και ποιμένα που είχε ατέλειες και αδυναμίες, τις οποίες ομολογούσε χωρίς δισταγμούς, και τις οποίες όμως είχε με τη χάρη του Θεού την πνευματική ωριμότητα να τις χρησιμοποιεί εποικοδομητικά και γι' αυτόν και για τους άλλους.

Φάρος, π. Φ., Κλήρος. Η ανεκπλήρωτη υπόσχεση πατρότητος, Ακρίτας, Αθήνα, 1992, σ. 75.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 35 21/7/2020 10:19:38 πμ

Ο Χριστός πλένει τα πόδια των μαθητών. Ψηφιδωτό του 11ου αι. στον νάρθηκα του καθολικού του Οσίου Λουκά Βοιωτίας.

Σημειώνουμε...

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 36 21/7/2020 10:19:39 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 37 21/7/2020 10:19:39 πμ

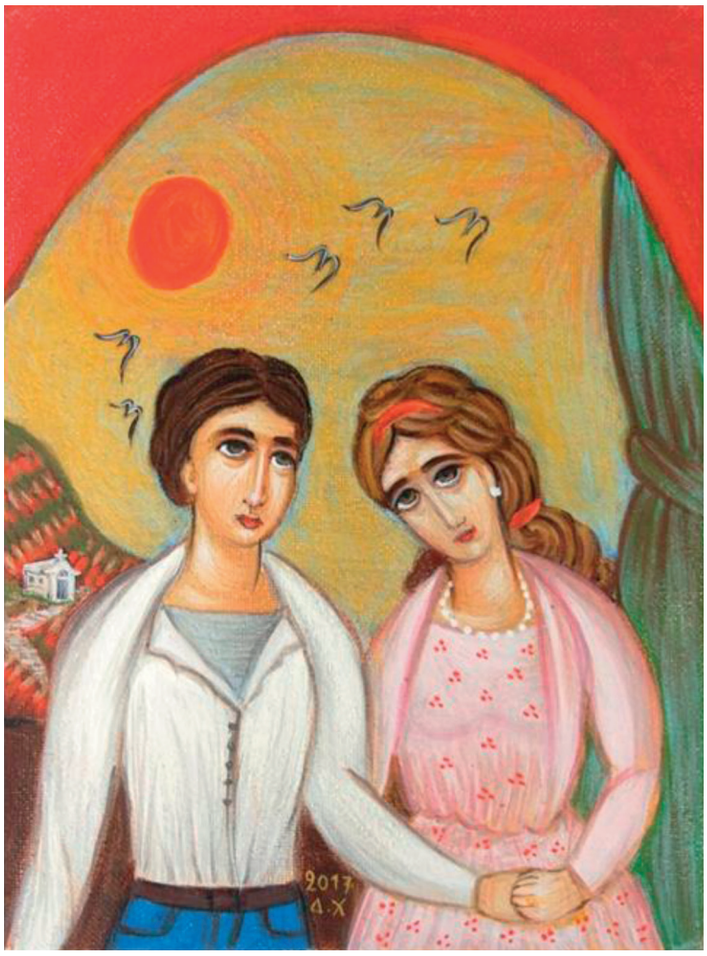

Θεματική Ενότητα 4

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

4.1. Χαρακτηριστικά χριστιανικού ήθους
4.2. Η ελευθερία του ανθρώπου στην Ορθόδοξη χριστιανική ανθρωπολογία
4.3. Η αγάπη ως πρόταση ζωής στον Χριστιανισμό
4.4. Η διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας για την ισότητα
4.5. Η θεολογική χριστιανική θεώρηση για την ευθύνη

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 38 21/7/2020 10:19:39 πμ

Θ.Ε. 4. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

4.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΗΘΟΥΣ

Ήθος, ηθικισμός, ηθικολογία, ηθική, υποκρισία.

Σας δίνονται οι ορισμοί των λέξεων «ηθική, ηθικιστής/ηθικίστρια, ηθικολογία, ήθος, υποκριτής-υποκρισία» και τα χωρία Μτ 7, 21 και Μτ 23, 1-28. Ας προσπαθήσουμε να χωρίσουμε σε μέρη τα χωρία και να τα αντιστοιχίσουμε με τις λέξεις που σας δόθηκαν. Πρώτα ας σκεφτούμε ο καθένας χωριστά γύρω από το υπό διερεύνηση θέμα/ερώτημα. Στη συνέχεια σε ζευγάρια ανά δύο συζητήστε και ενδεχομένως να χρειαστεί να αναθεωρήσετε τις ατομικές σας απόψεις και να διαμορφώσετε μία κοινή άποψη που εκφράζει και τους/τις δυό σας. Καταγράψτε τις ιδέες σας και παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης για να συζητήσουμε όλοι μαζί.

1. **ηθική:** 1α. το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων μιας κοινωνίας που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων με βάση το κοινωνικά αποδεκτό, το καλό και το κακό: Βικτοριανή ~ . Σύμφωνα με την παραδεδεγμένη ~. Η ~ της αστικής τάξης στις αρχές του αιώνα. [...]
2. **ηθικολογία:** άποψη διακηρυγμένη συνήθως με ζήλο, πάθος και στενό πνεύμα, για το τι είναι καλό ή κακό σύμφωνα με την τρέχουσα ηθική: Άφησε τώρα τις ηθικολογίες.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 39 21/7/2020 10:19:39 πμ

3. ήθος: 1α. η ηθικότητα του ατόμου· οι ιδιότητες του χαρακτήρα του που βρίσκονται σε αρμονία με τα διδάγματα της ηθικής: Η αγωγή διαμορφώνει το ~. Έχει ανώτερο ~. Διακρίνεται για το επιστημονικό του ~. ~ είναι η απόλυτη έλλειψη ιδιοτέλειας. || ο χαρακτήρας: Το ~ των τραγικών ηρώων. Η μουσική εξημερώνει τα ήθη. [...] β. οι καθιερωμένες ηθικές αντιλήψεις και η αντίστοιχη με αυτές συμπεριφορά στα πλαίσια μιας κοινωνίας ή μιας εποχής: Τα πολιτικά ήθη. Έκλυση ηθών. Προσβολή των ηθών. Χρηστά ήθη. Νέοι καιροί, νέα ήθη. Τμήμα ηθών και λεσχών, αστυνομική υπηρεσία που ασχολείται κυρίως με τον έλεγχο της πορνείας. Γυναίκα ελευθερίων ηθών, πόρνη. [...]. 2. (πληθ.) παραδοσιακοί κανόνες κοινωνικής διαβίωσης, που διαμορφώνονται με την ιστορική εξέλιξη: Τα ήθη και τα έθιμα του ελληνικού λαού. Τα ήθη των αγρίων.

4. υποκρισία: η ιδιότητα και ο τρόπος συμπεριφοράς του υποκριτή: Απεχθάνομαι την ~ των ανθρώπων. Αυτό που κάνεις είναι ~.

5. υποκριτής: I. αυτός που υποκρίνεται, που προσποιείται ανύπαρκτα συναισθήματα ή συμπεριφέρεται με τρόπο που δεν ανταποκρίνεται στις πραγματικές διαθέσεις του. II. ηθοποιός του αρχαίου δράματος και γενικότερα ηθοποιός του θεάτρου συνήθως σε πρωταγωνιστικό ρόλο και σε έργα που θεωρούνται ότι έχουν υψηλή καλλιτεχνική αξία.

Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής
του Ιδρύματος Μ. Τριανταφυλλίδη

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 40 21/7/2020 10:19:39 πμ

6. **ηθικιστής, ηθικίστρια: πρόσωπο που ελέγχει τα ήθη των άλλων, που επιδιώκει ή πρεσβεύει την αυστηρή τήρηση ηθικών κανόνων, λ.χ. με την εφαρμογή περιορισμών, λογοκρισίας κ.λπ. ΣΥΝ. ηθικολόγος, σεμνότυφος. – ηθικισμός (ο), ηθικιστικός, -ή, -ό, ηθικιστικ-ά | -ώς επίρρ.**

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002[2]). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Η χριστιανική θεώρηση της ηθικής

Αυτό λέγεται ήθος: είναι ο τρόπος που ζούμε τη ζωή μας. Με αυτήν την έννοια το ήθος και η ζωή είναι σύμφυτα. Δεν μπορείς να ζήσεις χωρίς ένα νόημα και δίχως κάποιο τρόπο εμβίωσης αυτού του νοήματος. Ίσα ίσα μάλιστα, από τον τρόπο που ζούμε τη ζωή μας αποφαινόμαστε αν τη χαιρόμαστε ή όχι, αν ευτυχούμε ή δυστυχούμε, αν τελικά ο βίος μας είναι αβίωτος.

Όταν το ήθος συστηματοποιείται και θεωρητικοποιείται, τότε συγκροτείται ηθική. Πρόκειται για τη γενίκευση και την κωδικοποίηση του τρόπου της ζωής, που διατυπώνεται με απαγορεύσεις («οὐ», «μὴ») και προτροπές, αρνητικά και θετικά, όπως χαρακτηριστικά εμφαίνεται στο μωσαϊκό δεκάλογο [...]. Η ηθική είναι συστηματική, ενώ το ήθος μένει εφαρμοσμένο, βιωμένο. Η ηθική είναι η θεωρία του ήθους. Πρόκειται για τη βιωμένη πρακτική που εκφράζεται με θεωρητικούς όρους. [...]

Ανάμεσα στην ηθική και στον ηθικισμό υπάρχει τεράστια διαφορά. Εντελώς άλλο είναι η ηθική ως θεωρία του ήθους και ολότελα διαφορετικό μέγεθος συνιστά

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 41 21/7/2020 10:19:39 πμ

ο ηθικισμός ή ο μοραλισμός (ηθικοκρατία, ηθικολογία). Πρόκειται για την απολυτοποίηση της ηθικής και τη μονομέρεια του ήθους. Ηθικισμός είναι η υπερβολή της ηθικής. Όπως η έλλειψή της συνιστά την ανηθικότητα, την αήθεια, έτσι και η υπερβολή της ηθικής φέρνει στην ηθικολογία.

Αν η ηθική είναι σύμφυτη με τη ζωή, όπως τη περιγράψαμε προηγουμένως, η ηθικοκρατία είναι αντίθετη στη ζωή. Ο ηθικισμός είναι το καρκίνωμα της ηθικής. Το «γράμμα» της ηθικολογίας νεκρώνει το «πνεύμα» της ζωής. Έτσι ο ηθικισμός σκοτώνει το ήθος, επειδή απολιθώνει τη ζωή. Γι' αυτό τελικά η ηθικολογία αναιρεί την ηθική. Άλλο είναι το ηθικό και εντελώς άλλο είναι το ηθικιστικό ή ηθικολογικό.

Η ηθική χρειάζεται. Ο ηθικισμός περισσεύει. Όπως το ήθος είναι απαραίτητο στη ζωή μας, έτσι και η ηθική θεωρία είναι αναγκαία. Όμως η ηθικολογία ως νέκρωση της ζωής είναι περιττή και επιζήμια. Τι κοινό υπάρχει ανάμεσα στο λαό και στο λαϊκισμό, στο έθνος και στον εθνικισμό, στην ευσέβεια και στον ευσεβισμό, στο ήθος και στον ηθικισμό; Κάθε -ισμός είναι η άρνηση του υποτιθέμενου φορέα του: ο ευσεβισμός της ευσέβειας και ο ηθικισμός του ήθους.

Το πιο αποτελεσματικό όπλο εναντίον του ηθικισμού είναι η ηθική. [...]

Αν κάποιος μάς ρωτήσει πως τέλος πάντων διαχωρίζουμε την ηθική από την ηθικολογία, θα του απαντήσουμε με απλά παραδείγματα. Ο δεκάλογος του Μωυσή είναι ηθική, αλλά ο φαρισαϊσμός είναι ηθικισμός. Το «οὐ κλέψεις, οὐ φονεύσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις» συνιστούν ηθική. Όταν όμως ο Χριστός θεραπεύει ασθενείς

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 42 21/7/2020 10:19:39 πμ

κατά την ημέρα του Σαββάτου, προκαλεί τη δυσφορία των ηθικιστών εκείνου του καιρού για τη δήθεν παραβίαση της ιεράς αργίας. Και η απάντησή Του μένει αποστομωτική: «τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον» (Μάρκ. 2,27).

Οι φαρισαίοι ηθικολόγοι μέμφονταν τον Ιησού για τις συναναστροφές Του με πόρνες και τελώνες. [...] Όλο το Ευαγγέλιο μπορεί να αναγνωσθεί ως μία διαρκής διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην ηθική και στην ηθικολογία.

Μπέγζος, Μ. (1996). Ψυχολογία της θρησκείας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 1-4.

1. Μτ 7, 21:

«Στη βασιλεία του Θεού δε θα μπει όποιος μου λέει "Κύριε, Κύριε", αλλά όποιος κάνει το θέλημα του ουράνιου Πατέρα μου».

2. Μτ 23, 1-28: Αντίθεση Φαρισαίων και μαθητών (απόσπασμα)

Τότε ο Ιησούς μίλησε στο πλήθος και στους μαθητές του και τους είπε: «Τη θέση του Μωυσή ως δασκάλου την πήραν οι γραμματείς και οι Φαρισαίοι. Όσα λοιπόν σας λένε να τηρείτε, να τα τηρείτε και να τα πράττετε· να μην κάνετε όμως κατά τα έργα τους, γιατί λένε μόνο και δεν πράττουν. Φτιάχνουν φορτία βαριά, που

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 43 21/7/2020 10:19:39 πμ

δύσκολα σηκώνονται, και τα φορτώνουν στους ώμους των ανθρώπων, ενώ οι ίδιοι δε θέλουν ούτε με το δάκτυλό τους να τα κινήσουν. Όλα τα έργα τους τα πράττουν για να κάνουν καλή εντύπωση στους ανθρώπους. Πλαταίνουν τα φυλακτά τους και φαρδαίνουν τις άκρες από τα ιμάτιά τους. Τους αρέσουν οι καλύτερες θέσεις στα δείπνα και τα πρώτα καθίσματα στη συναγωγή, να τους χαιρετούν με σεβασμό στην αγορά και να τους φωνάζουν οι άνθρωποι "δάσκαλέ μου".

»Εσείς όμως να μη δεχτείτε να σας αποκαλούν "δάσκαλέ μου". Ένας είναι ο δάσκαλός σας, ο Χριστός· κι εσείς όλοι είστε αδερφοί. Και πατέρα σας μην ονομάσετε κανέναν στη γη, γιατί ένας είναι ο Πατέρας σας: ο ουράνιος. Μην ονομαστείτε "ηγήτορες", γιατί ο ηγήτοράς σας είναι ένας: ο Χριστός. Ο πιο σπουδαίος από σας να είναι υπηρέτης σας. Γιατί όποιος υψώσει τον εαυτό του θα ταπεινωθεί· κι όποιος ταπεινώσει τον εαυτό του θα υψωθεί».

3. Ταλανισμός των γραμματέων και των Φαρισαίων

«Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί κατατρώτε τις περιουσίες των χηρών, κάνετε όμως μεγάλες προσευχές για να φανείτε καλοί· [...]

»Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί κλείνετε στους ανθρώπους το δρόμο για τη βασιλεία των ουρανών. Ούτε εσείς μπαίνετε ούτε το επιτρέπετε σ' όσους θέλουν να μπουν. [...]

»Αλίμονό σας, οδηγοί τυφλοί, που λέτε: "όποιος ορκιστεί στο ναό ο όρκος του δεν πιάνει, όποιος όμως ορκιστεί στο χρυσάφι του ναού πρέπει να τηρήσει τον

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 44 21/7/2020 10:19:39 πμ

όρκο του”. Μωροί και τυφλοί, τι είναι μεγαλύτερο: το χρυσάφι ή ο ναός που αγιάζει το χρυσάφι; [...]

»Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί δίνετε στο ναό το ένα δέκατο από το δυόσμο, το άνηθο και το κύμινο, και δεν τηρείτε τις σπουδαιότερες εντολές του νόμου, τη δικαιοσύνη, την ευσπλαχνία και την πιστότητα. Αυτά όμως έπρεπε να κάνετε, χωρίς βέβαια να παραμελείτε κι εκείνα. Τυφλοί οδηγοί, που περνάτε από στραγγιστήρι το κουνούπι και καταπίνετε ολόκληρη καμήλα.

»Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί καθαρίζετε το εξωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, το περιεχόμενό τους όμως προέρχεται από αρπαγή και αδικία. [...]

»Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί μοιάζετε με τάφους ασβεστωμένους, που εξωτερικά φαίνονται ωραίοι, εσωτερικά όμως είναι γεμάτοι κόκαλα νεκρών και κάθε λογής ακαθαρσία. Έτσι κι εσείς, εξωτερικά φαίνεστε ευσεβείς στους ανθρώπους, κι εσωτερικά είστε γεμάτοι υποκρισία και ανομία».

Ηθικές προκλήσεις του καιρού μας, διάσταση θεωρίας και πράξης. Η χριστιανική διδασκαλία.

Με βάση το κείμενο που ακολουθεί (Γρ. Νύσσης) με θέμα τη διάσταση λόγων και έργων ας προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε τα κίνητρα και να αναλύσουμε την

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 45 21/7/2020 10:19:39 πμ

πολυπλοκότητα ηθικών ζητημάτων καθώς και τη σχέση κινήτρων και αποτελεσμάτων.

1. Γρηγορίου Νύσσης, Μίμηση της θείας φύσεως

Αν λοιπόν κανείς παρουσιάζεται να φορεί σαν προσωπείο το όνομα του Χριστού, αλλά δε δείχνει στη ζωή του όσα έχουν σχέση με το όνομα τούτο, δημιουργεί ψεύτικη εντύπωση για το όνομα του Χριστού, γιατί, σύμφωνα με το παράδειγμα, φόρεσε κατά κάποιο τρόπο στον πίθηκό του μια μάσκα, που παριστάνει ανθρώπινη μορφή. Και αυτό συμβαίνει, επειδή ο Χριστός δεν υπάρχει περίπτωση να μην ενσαρκώνει τη δικαιοσύνη, την ηθική καθαρότητα, την αλήθεια και την αποξένωση από κάθε κακία ούτε είναι δυνατό ο χριστιανός (ο αληθινός βέβαια χριστιανός) να μην παρουσιάζει τον εαυτό του να συμμετέχει έμπρακτα στις αρετές αυτές. Λοιπόν, αν θα μπορούσε κάποιος να παρουσιάσει με ορισμό το νόημα του Χριστιανισμού, θα πούμε ότι Χριστιανισμός είναι η μίμηση της θείας φύσεως.

Γρηγορίου Νύσσης. Τι των Χριστιανών όνομα ή επάγγελμα. **Ε. Π. 46, 244.**

2. Μακάριος ο Αιγύπτιος (;). Αρμονία λόγων και έργων και εμπειρίας

«Άλλο είναι να μιλήσει κανείς για το ψωμί και το τραπέζι, και άλλο είναι να φάει και να γνωρίσει τη νοστιμάδα του ψωμιού και να ενισχυθούν όλα τα μέλη του σώματός του. Άλλο είναι να ειπεί κανείς κάτι με λόγια για ένα παρά πολύ γλυκό ποτό, και άλλο είναι να βγει να το πάρει από την ίδια την πηγή του και να χορτάσει με τη

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 46 21/7/2020 10:19:39 πμ

γεύση του γλυκύτατου αυτού ποτού. Άλλο είναι να μιλήσει κανείς για πόλεμο και για γενναίους αθλητές και πολεμιστές, και άλλο είναι να πάει στο πεδίο της μάχης και να συμπλακεί με τους εχθρούς, και να μπει και να βγει, και να λάβει και να δώσει, και να φέρει ο ίδιος στον εαυτό του τα βραβεία της νίκης. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στα πνευματικά ζητήματα. Άλλο είναι να εξηγεί κανείς τους θείους λόγους με κάποια γνώση και με τη λογική, και άλλο είναι να κατέχει το θησαυρό, τη χάρη, την αίσθηση, και την ενέργεια του αγίου Πνεύματος πραγματικά και έμπρακτα και με τέλεια βεβαιότητα στην ψυχή του και στο νου».

(Περικοπή από την 27η ομιλία, η οποία αποδίδεται στον Μακάριο τον Αιγύπτιο, Ε.Π. 34, 701).

Σχέση διδασκαλίας (πεποιθήσεων) και ήθους.

Ας μελετήσουμε τον βίο ενός αγίου μας, του Ιωάννη του Χρυσοστόμου, και χωρία από την Κ.Δ. (π.χ. Α' Ιω 3, 17-18· 4, 20 και Ιακ 2, 14-18). Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να αντιστοιχίσουμε τα χωρία της Κ.Δ. με συγκεκριμένα σημεία του βίου του αγίου και κατόπιν να παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 47 21/7/2020 10:19:39 πμ

Βίος και έργο του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου

Ο Άγιος Ιωάννης

Ο Ιωάννης, γνωστός ήδη από τον 4ο ή 5ο αιώνα με το επίθετο «Χρυσόστομος», γεννήθηκε στην Αντιόχεια από οικογένεια πιθανόν χριστιανική, στα μέσα του 4ου αι. Ο πατέρας του Σεκούνδος, δημόσιος λειτουργός υψηλού βαθμού στην αυτοκρατορική υπηρεσία, άφησε χήρα την εικοσαετή σύζυγό του Ανθούσα λίγο μετά τη γέννηση του γιου τους. Η ευσεβής Ανθούσα, ελληνικής καταγωγής, αποφάσισε να αφοσιωθεί στην εκπαίδευση του γιου της. Ο Ιωάννης σπούδασε φιλοσοφία και ρητορική. [...] Στην ηλικία των δεκαοκτώ ή είκοσι χρόνων δέχτηκε το βάπτισμα και διδάχτηκε την Αγία Γραφή και τη

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 48 21/7/2020 10:19:39 πμ

θεολογία. Λίγα χρόνια μετά τη βάπτισή του, χειροτονήθηκε διάκονος και μετά ιερέας. Για δώδεκα έτη κήρυττε στους μεγαλύτερους ναούς της Αντιόχειας και απέκτησε έτσι τη φήμη του θαυμάσιου ρήτορα. Το 397 η αυτοκρατορική αυλή τον επέλεξε ως επίσκοπο της πρωτεύουσας [Κωνσταντινούπολη]. Ο Θεόφιλος, Πατριάρχης Αλεξανδρείας, τον χειροτόνησε επίσκοπο το 398 με εντολή του αυτοκράτορα.

Ούτε δέκα χρόνια δεν κράτησε η αρχιεπισκοπεία του ιερού Χρυσοστόμου στην Κωνσταντινούπολη. Η δράση του άρχισε με τη συγκρότηση ενός επιτελείου από ηθικούς, ικανούς και αφοσιωμένους κληρικούς και μερικές δραστήριες μαθήτριές του. Μαζί τους οργάνωσε και εφάρμοσε ένα πολύπλευρο έργο που κάλυπτε θέματα ιεραποστολής, φιλανθρωπίας, ηθικής κάθαρσης του κλήρου και αναμόρφωσης της λατρευτικής ζωής. Στα πλαίσια της μέριμνάς του για τη διάδοση του χριστιανισμού ενδιαφέρθηκε για την αποστολή ιεραποστόλων στη Γοτθία, τη Σκυθία, την Κελτική, την Περσία και τη Φοινίκη, ενώ στους Γότθους που διέμεναν στην Κωνσταντινούπολη παρεχώρησε ιερό ναό για την εξυπηρέτησή τους.

Στην Κωνσταντινούπολη, που ως νέα πρωτεύουσα του ανατολικού τμήματος της αυτοκρατορίας είχε προσελκύσει απότομα χιλιάδες νέων κατοίκων, στους οποίους πρέπει να συνυπολογιστούν και πάρα πολλοί πρώην δούλοι, υπήρχε ανάγκη για πνευματική καθοδήγηση. Και ο άγιος Ιωάννης κήρυττε ασταμάτητα. Κύρια θέματα των ομιλιών του ήταν η αποφυγή της σκληρότητας προς τους κατώτερους, της φιλαργυρίας και της πολυτέλειας.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 49 21/7/2020 10:19:39 πμ

Κηρύττοντας όλα αυτά προς τους χριστιανούς δεν τους άφηνε χωρίς το προσωπικό του παράδειγμα. Ο ίδιος ζούσε λιτά και ασκητικά σαν μοναχός, αν και ήταν αρχιεπίσκοπος. Έδωσε αμέσως εντολή και σταμάτησαν τα πλούσια γεύματα που συνηθίζονταν από προκατόχους του. Ό,τι από τη λιτή ζωή του περίσσευε, κατευθυνόταν στους φτωχούς. Ο ιστορικός Παλλάδιος γράφει: [Ο Ιωάννης] εξέτασε προσεκτικά το ταμείο (της αρχιεπισκοπής), τους προϋπολογισμούς και τις δαπάνες. Διαπίστωσε περιττά έξοδα. [...] Είναι τόσο συγκλονιστικά όσα έλεγε στους κληρικούς του: Η Εκκλησία μας δεν είναι χρυσωρυχείο αλλά θριαμβεύουσα ομάδα αγγέλων [...]. Αν θέλετε να τιμήσετε τον Χριστό, κάνετέ το, όταν τον βλέπετε γυμνό στο πρόσωπο των φτωχών.

Σε τι ωφελεί αν προσφέρετε στον ναό μεταξωτά και πολύτιμα μέταλλα, αν αφήσετε έξω τον Χριστό και υποφέρει από το κρύο και τη γυμνότητα; Δεν ωφελεί καθόλου να είναι ο ναός γεμάτος χρυσά σκεύη, αν ο Χριστός πεινάει. [...]

Επτά χιλιάδες φτωχοί (άστεγοι, χήρες, ορφανά, άρρωστοι, ξένοι) τρέφονταν καθημερινά χάρη στη μέριμνα του Αρχιεπισκόπου τους και των αφοσιωμένων συνεργατών του. [...] Έχτισε γηροκομεία, πτωχοκομεία και νοσοκομεία, τα οποία επόπτευαν ευσεβείς και ικανοί κληρικοί. Τα στελέχωσε με ιατρούς και μάγειρες, ενώ, όταν προλάβαινε, πήγαινε και εξυπηρετούσε και ο ίδιος τους αρρώστους.

Ένα μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς του απορροφούσε το ενδιαφέρον του για τους φυλακισμένους που την εποχή εκείνη ήταν πολυάριθμοι. Με χρήματα από

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 50 21/7/2020 10:19:39 πμ

προσφορές ελευθέρωνε φυλακισμένους για χρέη ή πλήρωνε τα λύτρα των αιχμαλώτων. Πολύ χαρακτηριστική ήταν η φράση του ότι το χρυσάφι δεν συλλέγεται για να δενόμαστε μ' αυτό (με αλυσίδες και κοσμήματα χρυσά) αλλά για να ελευθερώνουμε τους δεμένους.

[...] Ο ιστορικός Θεοδώρητος περιγράφει παραστατικά τι ήταν για όλους τους εμπερίστατους ο αρχιεπίσκοπός τους: «Όταν συλλαμβάνεται κάποιος, τον τραβάει για βοηθό. Όταν κάποιος δικάζεται, τον καλεί για συνήγορό του. Ο πεινασμένος τού ζητάει τροφή και ο γυμνός ρούχο [...]. Όποιος έχει πένθος τού ζητάει παρηγοριά. Άλλος τον παρακαλεί να τον ελευθερώσει από τα δεσμά του κι άλλος τον παίρνει μαζί του για να επισκεφτεί αρρώστους. Ο δούλος σ' αυτόν πηγαίνει για να κλάψει πικρά από αγανάκτηση κατά του κυρίου του. Η χήρα σ' αυτόν φωνάζει «λυπήσου με», ενώ άλλη σ' αυτόν καταφεύγει, για να θρηνήσει την ορφάνια. Αμέτρητες φροντίδες καταβάλλονται συνέχεια από τον πνευματικό πατέρα για όλους. Οδηγείται κάποιος σε δίκη; Αμέσως ο πατέρας γίνεται συνήγορος. Χτυπάει την πόλη η πείνα; Από συνήγορος γίνεται τροφοδότης. Αρρωσταίνει κάποιος; Ο τροφοδότης γίνεται γιατρός. Έτυχε σε κάποιον πένθος; Ο γιατρός γίνεται παρηγορητής. Χρειάζεται φροντίδα για τους ξένους; Αμέσως γίνεται ξενοδόχος, αυτός που είναι «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα» (Α΄ Κορ 9, 22)».

Όταν ο Χρυσόστομος άρχισε να χτίζει λεπροκομείο έξω από την πόλη, ξεσηκώθηκαν εναντίον του οι πλούσιοι γαιοκτήμονες της περιοχής, γιατί έβλεπαν να μειώνεται η αξία των κτημάτων τους. Επιπλέον, οι δραστηριότητες του αρχιεπισκόπου ενόχλησαν μια μερίδα

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 51 21/7/2020 10:19:39 πμ

του κλήρου, που είχε ελεγχθεί για εκκλησιαστικές αυθαιρεσίες, καθώς και την φιλόδοξη αυτοκράτειρα Ευδοξία. Αφορμή υπήρξε η ιδιοποίηση από την αυτοκράτειρα του αμπελώνα μιας χήρας. Η αδικημένη ζήτησε τη συμπαράσταση του αρχιεπισκόπου, ο οποίος αρκετές φορές μεσολάβησε στην αυτοκράτειρα για να επιστρέψει τον αμπελώνα. Αυτό ενόχλησε την Ευδοξία, η οποία με την συνεργασία άλλων επισκόπων, εχθρών του Ιωάννη, οργάνωσε Σύνοδο [...] και με ψεύτικο κατηγορητήριο δίκασε και καταδίκασε τον Ιωάννη σε καθαίρεση. Ακολούθησε εξορία που διακόπηκε εξαιτίας ενός τυχαίου γεγονότος –ενός σεισμού–που φόβισε την αυτοκράτειρα, η οποία διέταξε την επιστροφή του Ιωάννη, όχι όμως και την αποκατάστασή του. Αμέσως μετά, διατάχθηκε από τον αυτοκράτορα ο κατ' οίκον περιορισμός του. Μια σειρά προκλήσεων ανάμεσα στην Ευδοξία και στον Χρυσόστομο οδήγησε τον αυτοκράτορα να υπογράψει τη νέα εξορία του Πατριάρχη, ο οποίος έφτασε στην Κουκουσό της Αρμενίας. Κατά τη διάρκεια τριών χρόνων διαβίωσης σ' εκείνη την περιοχή, ο Χρυσόστομος διατηρούσε τις σχέσεις του με φίλους τόσο από την πρωτεύουσα, όσο και από την Αντιόχεια, γεγονός που εξόργισε τους εχθρούς του ακόμη μια φορά. Έτσι, αυτοί αποφάσισαν να τον στείλουν πιο μακριά, στην Πιτυούντα (ανατολική όχθη της Μαύρης Θάλασσας). Για αρκετούς μήνες οδοιπορούσε δέσμιος με τη συνοδεία φρουρών, ώσπου οι δυνάμεις του τον εγκατέλειψαν. Κοιμήθηκε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού στα Κόμανα του Πόντου, στις 14 Σεπτεμβρίου 407.

(Σταχυολόγηση κειμένων και προσαρμογή)

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 52 21/7/2020 10:19:39 πμ

Χωρία Καινής Διαθήκης:

- **Α΄ Ιω 3, 17-18: «Αλλά αν κάποιος που έχει τα πλούτη του κόσμου δει τον αδερφό του σε κατάσταση ανάγκης και δεν τον σπλαχνιστεί, πώς ο άνθρωπος αυτός να έχει μέσα του αγάπη για το Θεό; Παιδιά μου, ας μην αγαπάμε με λόγια και ωραίες φράσεις, αλλά με έργα και αγάπη αληθινή».**
- **Α΄ Ιω 4, 20-21: «Αν κάποιος πει «αγαπώ το Θεό», μισεί όμως τον αδερφό του, είναι ψεύτης. Γιατί, πραγματικά, αυτός που δεν αγαπάει τον αδερφό του, τον οποίο βλέπει, πώς μπορεί να αγαπάει το Θεό, τον οποίο δε βλέπει; Αυτή την εντολή μάς έδωσε ο Χριστός: Όποιος αγαπάει το Θεό πρέπει ν' αγαπάει και τον αδερφό του».**
- **Ιακ 2, 14-18: Ποιο είναι το όφελος, αδερφοί μου, αν κάποιος λέει ότι έχει πίστη, δεν την αποδεικνύει όμως με έργα; Μήπως μπορεί μόνη της η πίστη να τον σώσει; Ας πάρουμε την περίπτωση που κάποιος αδερφός ή κάποια αδερφή δεν έχουν ρούχα να ντυθούν και στερούνται το καθημερινό τους φαγητό· αν κάποιος από σας τους πει: «Ο Θεός μαζί σας! Εύχομαι να βρείτε ρούχα και να χορτάσετε φαγητό», ποιο το όφελος, αν δεν τους δώσει κιόλας τα απαραίτητα που χρειάζεται το σώμα; Έτσι και η πίστη, αν δεν εκδηλώνεται με έργα, μόνη της είναι νεκρή. Αλλά θα πει κάποιος: «Εσύ έχεις πίστη κι εγώ έχω έργα». Του απαντώ: «Δείξε μου την πίστη σου από τα έργα σου. Εγώ μπορώ να σου αποδείξω την πίστη μου από τα έργα μου».**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 53 21/7/2020 10:19:39 πμ

Βασικές αρχές του χριστιανικού ήθους (αγάπη - ελευθερία), σύνδεση με τη θεολογική διδασκαλία και με την κοινωνική πραγματικότητα.

Αφού διαβάσουμε κάποια από τα κείμενα που ακολουθούν θα συμπληρώσουμε τα κενά του κειμένου που σας δίνεται παρακάτω, Ρωμ 12, 9-10. 13-21. Όταν ολοκληρώσετε θα συγκρίνουμε την προσπάθειά σας με το πρωτότυπο. Νομίζετε ότι «οι στίχοι του χωρίου είναι ηθικές εντολές ή δείκτες ελευθερίας;»

Άσκηση συμπλήρωσης κενών

Καινή Διαθήκη: Από την επιστολή του απ. Παύλου Προς Ρωμαίους (12, 9-10. 13-21)

Συμπληρώστε τα κενά με τις λέξεις που δίνονται.

ανταποδίδετε – διωκτών – αγαθό – άλλο – απλοϊκούς – όλους – ανάγκη – ομόνοια – κακό – ειρηνικά – ντροπή – φιλοξενείτε – σοφοί

Η αγάπη σας να είναι ειλικρινής. Να αποστρέφεστε το _____ (1) και να ακολουθείτε το καλό. Να δείχνετε με στοργή την αγάπη σας για τους άλλους πιστούς. Να συναγωνίζεστε ποιος θα δείξει περισσότερη εκτίμηση στον _____ (2). [...] Να βοηθάτε τους άλλους χριστιανούς, όταν βρίσκονται σε _____ (3), και να επιδιώκετε να

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 54 21/7/2020 10:19:39 πμ

_____ (4) τους αδερφούς. Να προσεύχεστε για το καλό των _____(5) σας, να ζητάτε την ευλογία του Θεού γι' αυτούς κι όχι να τους καταριέστε. Να μετέχετε στη χαρά όσων χαίρονται και στη λύπη όσων λυπούνται. Να έχετε _____ (6) μεταξύ σας. Μην είστε υπερήφανοι, αλλά να συναναστρέφεστε και τους _____ (7) χριστιανούς. Μην έχετε την ψευδαίσθηση πως είστε _____ (8). Αν κάποιος σάς κάνει κακό, μην του το _____ (9). Φροντίζετε να κάνετε το καλό σ' _____ (10) τους ανθρώπους. Όσο εξαρτάται από σας, να ζείτε _____ (11) με όλους. [...] Όπως λέει η Γραφή: [...]. Αν λοιπόν πεινάει ο εχθρός σου, δώσ' του να φάει· αν διψάει, δώσ' του να πιει· μ' αυτή την τακτική θα τον κάνεις να αισθανθεί τύψεις και _____ (12). Μην αφήνεις να σε νικήσει το κακό, αλλά να νικάς το κακό με το _____ (13).

1. Από την Καινή Διαθήκη

- **Ρωμ 6, 17-18: Ας ευχαριστήσουμε το Θεό! Παλιότερα υπήρξατε βέβαια δούλοι της αμαρτίας, τώρα όμως δεχτήκατε με την καρδιά σας και υποτάξατε όλο το είναι σας στην αλήθεια που διδαχτήκατε. Είστε, λοιπόν, ελεύθεροι πια από το ζυγό της αμαρτίας κι υπηρετείτε το καλό και το δίκαιο.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 55 21/7/2020 10:19:39 πμ

- **Α΄ Κορ 9, 19. 22: Είμαι ελεύθερος, χωρίς εξάρτηση από κανέναν· κι όμως έκανα τον εαυτό μου σκλάβο όλων για να κερδίσω όσο το δυνατό πιο πολλούς. [...] Για τους πάντες, έγινα τα πάντα, έτσι ώστε με κάθε τρόπο να σώσω μερικούς.**
- **Γαλ 5, 13-14: Ο Θεός, λοιπόν, αδερφοί μου, σας κάλεσε για να ζήσετε ελεύθεροι. Μόνο να μη γίνει η ελευθερία αφορμή για αμαρτωλή διαγωγή, αλλά με αγάπη να υπηρετείτε ο ένας τον άλλο. Άλλωστε όλος ο νόμος συνοψίζεται σε μια φράση: Στο ν' αγαπήσεις τον πλησίον σου σαν τον εαυτό σου.**
- **Εβρ 10, 24: Ας φροντίζουμε ο ένας τον άλλο παροτρύνοντάς τον στην αγάπη και στα καλά έργα.**
- **Β΄ Πε 1, 5-7: [...] να καταβάλετε κάθε προσπάθεια για να πλουτίσετε την πίστη σας με την αρετή, την αρετή με τη γνώση, τη γνώση με την αυτοκυριαρχία, την αυτοκυριαρχία με την υπομονή, την υπομονή με την ευσέβεια, την ευσέβεια με την αγάπη για τους αδερφούς, την αγάπη για τους αδερφούς με την αγάπη για όλους.**

2. Ιωάννης Δαμασκηνός: Η αρετή

«Η αρετή λέγεται έτσι, επειδή βάση της είναι η δυνατότητα να επιλέγεις (τό "αἱρεῖσθαι"). Διότι είναι αιρετή και ηθελημένη, επειδή το καλό το κάνουμε με συνειδητή επιλογή και με τη θέλησή μας, όχι αθέλητα και εξαναγκαστικά».

Δαμασκηνός, Ι. (1975). Φιλοκαλία. Αθήνα: Αστήρ, σ. 237

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 56 21/7/2020 10:19:39 πμ

3. Ιωάννης Χρυσόστομος: «Όλα για σένα είμαι εγώ και όλα για μένα είσαι εσύ».

[Μιλάει ο Χριστός απευθυνόμενος σ' εμάς] Ἐγὼ εἶμαι πατέρας, ἐγὼ ἀδελφός, ἐγὼ νυμφίος, ἐγὼ οἰκία, ἐγὼ τροφή, ἐγὼ ἔνδυμα, ἐγὼ ρίζα, ἐγὼ θεμέλιον, κάθε τι τὸ ὁποῖον θέλεις ἐγώ· νὰ μὴν ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε. Ἐγὼ καὶ θὰ σὲ ὑπηρετήσω· διότι ἦλθα νὰ ὑπηρετήσω, ὄχι νὰ ὑπηρετηθῶ. Ἐγὼ εἶμαι καὶ φίλος, καὶ μέλος τοῦ σώματος καὶ κεφαλὴ καὶ ἀδελφός, καὶ ἀδελφὴ καὶ μητέρα, ὅλα ἐγώ· ἀρκεῖ νὰ διάκεισαι φιλικὰ πρὸς ἐμέ. Ἐγὼ ἔγινα πτωχὸς διὰ σέ· ἔγινα καὶ ἐπαίτης διὰ σέ· ἀνέβηκα ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν διὰ σέ· ἐτάφην διὰ σέ· εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω διὰ σὲ παρακαλῶ τὸν Πατέρα· κάτω εἰς τὴν γῆν ἐστάλην ἀπὸ τὸν Πατέρα ὡς μεσολαβητὴς διὰ σέ. Ὅλα δι' ἐμὲ εἶσαι σύ· καὶ ἀδελφὸς καὶ συγκληρονόμος καὶ φίλος καὶ μέλος τοῦ σώματος. Τί περισσότερον θέλεις;

Ιωάννης Χρυσόστομος, Οστ΄ (76η) ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, 24,16-31 (ΕΠΕ τόμ. 12, σ. 34) (απόσπασμα, απόδοση Ι. Μ. Μεγίστης Λαύρας Αγ. Όρους).

4. Καλή ή κακή πράξη;

Στο Χριστιανισμό καμία πράξη δεν είναι από μόνη της (αυτομάτως) καλή ή από μόνη της κακή. Αυτό δε γίνεται εύκολα κατανοητό ή αποδεκτό. Πολύς κόσμος πιστεύει πως Χριστιανισμός είναι η επιβολή κάποιων σιδερένιων νόμων και η εκτέλεση κάποιων συγκεκριμένων πράξεων. Τα πράγματα όμως στην ουσία τους δεν

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 57 21/7/2020 10:19:39 πμ

είναι έτσι. Στο Χριστιανισμό καμία πράξη δε σώζει αυτόματα, μαγικά, μηχανικά. Αυτό που μετράει είναι αν ο άνθρωπος είναι συνειδητά και ελεύθερα προσανατολισμένος προς εκείνον τον αγαπητικό τρόπο ύπαρξης, υπόδειγμα του οποίου είναι η Αγία Τριάδα. Δεν υπάρχει δηλαδή κατάλογος καλών και κακών πράξεων, αλλά κάθε πράξη θα αξιολογηθεί από το αν έγινε με κίνητρο και κριτήριο την Αγάπη και την Ελευθερία, και θα αποδοκιμαστεί αν έγινε με κίνητρο τη διασφάλιση του ατομικισμού, του εγωισμού και του συμφέροντος.

Η Καινή Διαθήκη και η ζωή της Εκκλησίας διαπνέονται από το πνεύμα αυτό. Αντίθετα, π.χ., προς την άποψη ότι η προσευχή είναι μια δραστηριότητα πάντα και

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 58 21/7/2020 10:19:39 πμ

από μόνη της καλή, η παραβολή του Τελώνη και του Φαρισαίου την εξαρτά από τα κίνητρα και τον προσανατολισμό του προσευχόμενου (Λουκ. 18: 9-14). Ο Φαρισαίος δε βαρύνεται με αμαρτήματα και ανηθικότητες. Παρ' όλα αυτά αποδοκιμάζεται από το Χριστό, επειδή τυλίχτηκε στο ατομικιστικό σάβανο της "ηθικότητας" και της "ευσέβειάς" του και απορρίπτει τους άλλους. Ενώ, αντίθετα, ο Τελώνης βαρύνεται μεν με χίλια δυο παραπτώματα, ο προσανατολισμός όμως που δίνει στην ύπαρξή του είναι η μεταστροφή και η συνάντηση με τον άλλον. Το θέμα του προσανατολισμού, δηλαδή της κατεύθυνσης που επιθυμώ να έχω, είναι εξαιρετικά σπουδαίο. Αν επιθυμώ να συναντηθώ με τον αγαπημένο μου, τότε ολόκληρη η ύπαρξή μου, οι προγραμματισμοί, οι ενέργειές μου εμπνέονται από τον προσανατολισμό μου προς τη συνάντηση που επίκειται. Τι ώρα, π.χ., θα ξεκινήσω, αν προηγουμένως θα φάω ή όχι, τι θα φορέσω, αν θα πάω με τα πόδια ή με το αυτοκίνητο, αν στη διαδρομή θα χρονοτριβώ στα καταστήματα ή όχι, όλα αυτά δεν έχουν ηθικό χαρακτήρα από μόνα τους, αποκτούν όμως θετική ή αρνητική φόρτιση ανάλογα με το τι εξυπηρετούν και τι δυσχεραίνουν: την ατομικότητά μου ή τη συνάντηση. Ο Χριστιανισμός, λοιπόν, δεν έχει έτοιμα ηθικά συνταγολόγια. Και γι' αυτό είναι επαναστατικός μέσα στις κοινωνίες που συνήθως επαναπαύονται στην τήρηση εξωτερικών τύπων.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Γ΄ Λυκείου, ΔΕ 4, σ. 34-35.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 59 21/7/2020 10:19:39 πμ

5. «Ο Θεός αγάπη εστί»

Η Αγία Γραφή μας βεβαιώνει ότι «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστί» (Α Ιω 4, 16). Δεν μας λέει ότι ο Θεός έχει αγάπη, ότι η αγάπη είναι [...] μια ιδιότητα του Θεού. Μας βεβαιώνει ότι αυτό που είναι ο Θεός είναι η αγάπη, ότι ο Θεός είναι ως αγάπη, ότι ο τρόπος με τον οποίο είναι ο Θεός είναι η αγάπη. Ο Θεός είναι Τριάδα Προσώπων και αυτή η Τριάδα είναι Μονάδα ζωής [...]. Το κάθε Πρόσωπο υπάρχει όχι για τον εαυτό του, αλλά υπάρχει προσφερόμενο στην κοινωνία αγάπης με τα άλλα Πρόσωπα. Η ζωή των Προσώπων είναι μια «αλληλοπεριχώρηση» της ζωής, που θα πει: η ζωή του ενός γίνεται ζωή του άλλου, η ΄Υπαρξή τους αντλείται από την πραγματοποίηση της ζωής ως κοινωνίας, από τη ζωή που ταυτίζεται με την αυτοπροσφορά, την αγάπη.

Γιανναράς, Χρ. (1996). Αλφαβητάρι της πίστης. Αθήνα: Δόμος, σ. 61.

Σημειώνουμε...

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 60 21/7/2020 10:19:39 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 61 21/7/2020 10:19:39 πμ

4.2. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

Το αίτημα της ελευθερίας σε διάφορες καταστάσεις.

Με αφορμή μια φωτογραφία ή έναν πίνακα ζωγραφικής που θα επιλέξετε από τα παρακάτω, ας προσπαθήσουμε να θέσουμε ερωτήματα σχετικά με την ελευθερία και να τα απαντήσουμε: Γιατί...; Για ποιους λόγους...; Για ποιο σκοπό...; Τι θα γινόταν αν...; Κατόπιν ανακοινώστε στην ολομέλεια της τάξης.

1. Βρυζάκη, Θ. Η έξοδος του Μεσολογγίου (1853). Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 62 21/7/2020 10:19:39 πμ

2. Φοιτητές προβάλλουν το αίτημα της πολιτικής ελευθερίας

3. Δεσμά

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 63 21/7/2020 10:19:39 πμ

4. Απόδραση

Η αναίρεση της ελευθερίας και οι συνέπειές της.

Ας διαβάσουμε το κείμενο που ακολουθεί Πράξ 16, 16-23. Προσπαθήστε να εκφράσετε μία σκέψη και ένα συναίσθημα που σας προκάλεσε. Στη συνέχεια προσπαθήστε να απαντήστε στο ερώτημα κατά πόσο η ελευθερία είναι αγαθό και δικαίωμα για κάθε άνθρωπο.

Πράξ 16, 16-23: Ο Παύλος και ο Σίλας στη φυλακή

Μια μέρα, καθώς πηγαίναμε στον τόπο της προσευχής, συνέβη να συναντήσουμε μια δούλη που είχε μαντικό πνεύμα και με τις μαντείες της απέφερε πολλά κέρδη στους κυρίους της. Αυτή ακολουθούσε τον Παύλο και το Σίλα και φώναζε: «Αυτοί οι άνθρωποι είναι δούλοι του ύψιστου Θεού, που μας κηρύττουν την οδό

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 64 21/7/2020 10:19:39 πμ

της σωτηρίας!». Αυτό το έκανε πολλές μέρες. Ο Παύλος αγανάκτησε· γύρισε πίσω και είπε στο πνεύμα: «Σε διατάζω στο όνομα του Ιησού Χριστού να βγεις απ' αυτήν». Την ίδια στιγμή βγήκε το πνεύμα. Όταν είδαν τ' αφεντικά της ότι μαζί με το πνεύμα χάθηκε κι η ελπίδα του κέρδους που είχαν από την εργασία της, έπιασαν τον Παύλο και το Σίλα και τους έσυραν στην αγορά για να τους παρουσιάσουν στις αρχές. Τους οδήγησαν μπροστά στους ανώτατους άρχοντες της πόλης και είπαν: «Αυτοί οι άνθρωποι είναι Ιουδαίοι και προκαλούν ταραχές στην πόλη. Θέλουν να εισαγάγουν έθιμα που δεν επιτρέπεται σ' εμάς, που είμαστε Ρωμαίοι, να τα δεχτούμε ή να τα τηρήσουμε». Τότε ο λαός ξεσηκώθηκε εναντίον τους. Οι άρχοντες τους έσκισαν τα ρούχα και έδωσαν διαταγή να τους ραβδίσουν. Τους έδωσαν πολλά χτυπήματα και μετά τους έβαλαν στη φυλακή κι έδωσαν εντολή στο δεσμοφύλακα να τους φυλάει ασφαλισμένους καλά. Αυτός, εφόσον πήρε μια τέτοια εντολή, τους έβαλε στο πιο εσωτερικό κελί και για λόγους ασφάλειας έσφιξε τα πόδια τους στην ξυλοπέδη.

Γύρω στα μεσάνυχτα, ο Παύλος και ο Σίλας προσεύχονταν και έψελναν ύμνους στο Θεό· και τους άκουγαν οι φυλακισμένοι. Ξαφνικά έγινε ένας σεισμός τόσο δυνατός, που σαλεύτηκαν τα θεμέλια της φυλακής. Αμέσως άνοιξαν όλες οι πόρτες και τα δεσμά των φυλακισμένων λύθηκαν. Ο δεσμοφύλακας ξύπνησε· κι όταν είδε τις πόρτες της φυλακής ανοιχτές, έβγαλε το σπαθί του κι ήθελε να σκοτωθεί, νομίζοντας ότι οι φυλακισμένοι είχαν δραπετεύσει. Τότε ο Παύλος τού φώναξε: «Μην κάνεις κανένα κακό στον εαυτό σου! Είμαστε όλοι εδώ». Ο δεσμοφύλακας ζήτησε να του φέρουν φώτα,

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 65 21/7/2020 10:19:39 πμ

πήδηξε μέσα στο κελί, και τρομαγμένος έπεσε στα πόδια του Παύλου και του Σίλα. Ύστερα τους έβγαλε έξω και τους ρώτησε: «Κύριοι, τι πρέπει να κάνω για να σωθώ;». Αυτοί του είπαν: «Πίστεψε στον Κύριο Ιησού Χριστό, και θα σωθείς κι εσύ και το σπίτι σου». Και κήρυξαν σ' αυτόν και σ' όσους ήταν στο σπίτι του το λόγο του Κυρίου.

Το αυτεξούσιο του προσώπου ως εγγύηση ελευθερίας του και βάση της χριστιανικής ανθρωπολογίας.

Σας δίνονται βιβλικά, πατερικά και θεολογικά κείμενα με θέμα το αυτεξούσιο του ανθρώπου (Γεν 1,26, Μάξιμος Ομολογητής, Διάλογος με Πύρρο, MPG 91:304C ή Ιωάννης Δαμασκηνός, Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως, MPG 94:920B και 924B ή Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 14, 25, PG35,892A, Ware, 1991). Προσπαθήστε σε συνεργασία και με τους/τις συμμαθητές/τριές σας να εξηγήσετε και να παρουσιάσετε γιατί το αυτεξούσιο είναι βασικό γνώρισμα της ανθρώπινης φύσης σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία. Στο τέλος θα ανακοινώσετε τα αποτελέσματα στην ολομέλεια της τάξης.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 66 21/7/2020 10:19:39 πμ

1. **Γεν 1,26: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν».**

2. **«Τὸ μὲν γὰρ κατ' εἰκόνα, τὸ νοερόν δηλοῖ καὶ αὐτεξούσιον, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν τὴν τῆς ἀρετῆς κατά τὸ δυνατόν ὁμοίωσιν».**
(Απόδοση: Διότι το μεν «κατ' εικόνα» δηλώνει το νου (λογικό) και το αυτεξούσιο, το δε «καθ' ομοίωσιν» την όσο το δυνατόν ομοίωση ως προς την αρετή).

Ιωάννης Δαμασκηνός, Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως, **PG 94, 920B.**

3. **Ο άνθρωπος έχει δική του βούληση εφόσον είναι εκ φύσεως λογικός. Γιατί αυτό που είναι εκ φύσεως λογικό είναι εκ φύσεως και αυτεξούσιο. Και το αυτεξούσιο, σύμφωνα με τους Πατέρες, είναι η βούληση, άρα ο άνθρωπος εκ φύσεως έχει δική του βούληση. Επίσης, [ενν. έχει δική του βούληση] εφόσον ο άνθρωπος έχει δημιουργηθεί κατ' εικόνα της μακάριας και υπερούσιας Θεότητας. Γιατί η θεία φύση είναι αυτεξούσια από τη φύση της, επομένως και ο άνθρωπος, ως πραγματικά εικόνα αυτής της θείας φύσης, είναι από τη φύση του αυτεξούσιος. Και αν είναι αυτεξούσιος από τη φύση του, τότε από τη φύση του ο άνθρωπος έχει και δική του βούληση.**

Μάξιμος Ομολογητής, Διάλογος με τον Πύρρο, **PG 91, 304C. [Απόδοση]**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 67 21/7/2020 10:19:39 πμ

4. **Και δημιούργησε τον άνθρωπο αναμάρτητο στη φύση του και αυτεξούσιο στη βούλησή του. Όταν λέω αναμάρτητο, δεν εννοώ ότι ο άνθρωπος δεν υποπίπτει σε αμαρτία. Διότι μόνον το θείο δεν το αγγίζει η αμαρτία. Εννοώ ότι η διάπραξη της αμαρτίας δεν βρίσκεται μέσα στη φύση του αλλά περισσότερο στην ελεύθερη βούλησή του. Δηλαδή, όπως έχει την εξουσία να μένει και να προκόπτει στο αγαθό με τη συνέργεια της θείας χάριτος, με τον ίδιο τρόπο μπορεί και να απομακρύνεται από το αγαθό και να περιέρχεται στο κακό, αφού ο Θεός τού παραχωρεί το αυτεξούσιο. Γιατί αυτό που γίνεται με τη βία δεν είναι αρετή.**

Ιωάννης Δαμασκηνός, Ἔκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως, **PG 94, 924B. [Απόδοση]**

5. **«Ὁ πλάσας ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον ἀφῆκε καὶ αὐτεξούσιον…»**

Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 14,25, **PG 35, 892A.**

6. Η ζωτική σημασία της ελευθερίας

Ὁ Δημιουργὸς Θεὸς εἶναι ἐλεύθερος: μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὰ ἀνθρώπινα δημιουργήματα ποὺ εἶναι φτιαγμένα κατ' εἰκόνα του εἶναι προικισμένα μὲ ἐλευθερία. Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνει τὰ ἀνθρώπινα ὄντα νὰ ξεχωρίζουν, μὲ ἕνα τρόπον ποὺ ὑπερέχει ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄντα; Πέρα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, εἶναι ἡ αὐτοσυνειδησία, ἡ φωνὴ τῆς συνείδησης, ἡ δύναμη τῆς ἐλεύθερης ἀπόφασης, ἡ ἱκανότητα τῆς ἠθικῆς ἐκλογῆς. Ἐνῶ τὰ ἄλλα ὄντα ἐνεργοῦν ἀπὸ ἔνστικτο, τὸ ἀνθρώπινο ὂν στέκεται εὐσυνείδητα

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 68 21/7/2020 10:19:39 πμ

ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ –στέκεται μὲ πλήρη ἐπίγνωση στὸ σημεῖο τοῦ καιροῦ, στὴ στιγμὴ τῆς κρίσης καὶ τῆς εὐκαιρίας– καὶ διαλέγει. Μόνο μὲ τὴν ἄσκηση αὐτῆς τῆς δύναμης, τῆς ἐλεύθερης ἐκλογῆς, ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἄνθρωπος πραγματικά.

Ἡ ζωτικὴ σημασία τῆς ἐλευθερίας μπορεῖ νὰ φανεῖ στὴν περίπτωση τῆς εὐλογημένης Παρθένου Μαρίας, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ τί σημαίνει νὰ εἶσαι γνήσιος ἄνθρωπος. Στὸν Εὐαγγελισμό, ὁ Ἀρχάγγελος δὲν ἐπληροφόρησε ἁπλῶς τὴν Παναγία γιὰ τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περίμενε τὴν ἐλεύθερη καὶ ἐθελοντική της ἀπάντηση: «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου» (Λουκ. 1:38). Θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε ἀρνηθεῖ. Ο Θεὸς λαμβάνει τὴν πρωτοβουλία, ὅμως ἡ ἐθελοντικὴ συνεργασία τῆς Παναγίας εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητη. Δὲν εἶναι ἁπλῶς ἕνα παθητικὸ ἐργαλεῖο, ἀλλὰ ἕνας ἐνεργητικὸς μέτοχος στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀπάντησή της μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἦταν ἕνα ἐκ τῶν προτέρων γνωστὸ συμπέρασμα· σ᾽ αὐτὴ τὴν ἐλεύθερα δοσμένη ἀπάντηση κρεμόταν ὁλόκληρο τὸ μέλλον τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας.

Ware, Κάλλιστος, επίσκοπος Διοκλείας (1991).
Ἄνθρωπος καὶ Κοινωνία.
Δοκίμια γιὰ τὴ θέση τοῦ ἀνθρώπου στὸν
σύγχρονο κόσμο. Πάφος: Ι. Μ. Αγ. Νεοφύτου.

7. Ελευθερία και υπακοή

Χωρίς ελευθερία λοιπόν η υπακοή είναι δουλεία και χωρίς υπακοή η ανθρώπινη ελευθερία δεν διαφέρει

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 69 21/7/2020 10:19:39 πμ

καθόλου από την αυθαιρεσία. [...] η ελευθερία προσφέρεται μόνο από το Θεό κι η υπακοή του ανθρώπου ανάγεται στο Θεό.

Γιούλτσης Β. Τ. (2011). Ελευθερία και υπακοή στην Ορθόδοξη Χριστιανική Ηθική.

8. Ανθρώπινη ελευθερία και θέλημα του Θεού

[...] Από τη μια πλευρά του νομίσματος δεσπόζει το προμηθεϊκό όραμα ενός ανθρώπου ελεύθερου από τους θεούς, ενός ανθρώπου που στις μέρες μας, μέσα από τις εξελίξεις στο χώρο της βιοτεχνολογίας, επιχειρεί να ελευθερωθεί ακόμη και από τα όρια που του θέτει η ίδια η βιολογική του φύση· που φιλοδοξεί να διαμορφώσει και να μεταμορφώσει το σώμα του, το φύλο του, τους απογόνους του, το περιβάλλον του σύμφωνα με τις ιδιοσυγκρασιακές του προτιμήσεις. Και από την άλλη πλευρά το φωτεινό όραμα εκβάλλει στο σκοτεινό εφιάλτη ενός κόσμου και μιας ανθρώπινης ζωής που κυβερνάται από απρόσωπες οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές δομές εξουσίας, έναν κόσμο που τη θέση της ελευθερίας παίρνει η θέληση για ισχύ και η συνακόλουθη ασυδοσία. [...] Η ελευθερία δεν συνίσταται στην ατελεύτητη δυνατότητα επιλογών, αλλά στη συγκρότηση μιας προσωπικότητας και ενός χαρακτήρα για τον οποίο συγκεκριμένες επιλογές απλούστατα δεν τίθενται ποτέ σε εσωτερική διαβούλευση.

[...] Θα πρέπει να εμβαθύνουμε λίγο ακόμη στην πνευματική παράδοση της εκκλησίας. Εκεί θα διακρίνουμε δύο βασικά στάδια σ' αυτή την πορεία. Στο πρώτο, ο άνθρωπος αρχίζει την προσπάθεια αποδοχής και

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 70 21/7/2020 10:19:39 πμ

εφαρμογής του Νόμου του Θεού, ενώ παράλληλα μέσα του βαθιά κάτι δυσφορεί. Η προσπάθεια και ο αγώνας για την εφαρμογή του θελήματος του Χριστού γίνεται «μη θελούσης της καρδίας». Αυτή είναι η κατάσταση την οποία με τόσο εξαιρετικό και σπαρακτικό ρεαλισμό περιγράφει ο απόστολος Παύλος στην επιστολή του προς Ρωμαίους: «Εσωτερικά συμφωνώ και χαίρομαι με όσα λέει ο νόμος του Θεού. Διαπιστώνω όμως πως η πράξη μου ακολουθεί έναν άλλο νόμο, που αντιστρατεύεται στο νόμο με τον οποίο συμφωνεί η συνείδησή μου [...]». Αν όμως ο άνθρωπος επιμείνει στην προσπάθεια και τον αγώνα παρά τις αντιξοότητες [...], τότε η εσωτερική του κατάσταση αρχίζει σταδιακά, σχεδόν ανεπαίσθητα, να μεταβάλλεται και εισέρχεται στο δεύτερο στάδιο [...].

Γκανάς, π. Ευ. (2012). Ανθρώπινη ελευθερία και θέλημα του Θεού.

9. Ρωμ 7, 15-20: Έτσι, δεν ξέρω ουσιαστικά τι κάνω· δεν κάνω αυτό που θα 'θελα να κάνω αλλά, αντίθετα, ό,τι θα 'θελα να αποφύγω. Κάνοντας όμως αυτό που κατά βάθος δε θέλω, αναγνωρίζω έμπρακτα πως οι εντολές του νόμου είναι σωστές.

Έτσι φτάνω πια στο σημείο να μη διαπράττω εγώ ο ίδιος το κακό αλλά η αμαρτία, που έχει εγκατασταθεί μέσα μου. Η ίδια η συνείδησή μου μαρτυρεί γι' αυτό: Δεν κατοικεί μέσα μου, δηλαδή στο είναι μου, το καλό. Απόδειξη είναι πως εγώ θέλω να κάνω το καλό, δεν βρίσκω όμως τη δύναμη να το μετατρέψω σε πράξη. Κι έτσι, δεν κάνω το καλό που θα 'θελα, αλλά υπηρετώ το κακό,

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 71 21/7/2020 10:19:40 πμ

που δεν το θέλω. Αν όμως κάνω αυτό που δε θέλω, τότε την πράξη μου δεν την καθορίζω πια εγώ αλλά η αμαρτία, που έχει θρονιαστεί μέσα μου.

Η σημασία της ελευθερίας ως προσωπική επιλογή και ως κοινωνική κατάσταση.

Με αφορμή κάποιο θεολογικό κείμενο από αυτά που επεξεργαστήκαμε για τη σχέση Θεού-ελευθερίας προσπαθήστε να συμπληρώσετε τη φράση: «Ελευθερία είναι...». Μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα πόστερ με τις σκέψεις και τις απόψεις σας και να το αναρτήσουμε στην τάξη (είτε με αυτοκόλλητα χαρτάκια στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης είτε ψηφιακά στον Η/Υ).

Ο Θεός δεν δημιούργησε ρομπότ

Όπως συνήθιζε να λέει ο Paul Evdokimov [Ρώσος θεολόγος], ο Θεός μπορεί να κάνει το κάθε τι εκτός από το να μας αναγκάσει να τον αγαπάμε. Ο Θεός επομένως δεν εδημιούργησε ρομπότ που θα τον υπάκουαν μηχανικά, αλλά αγγέλους και ανθρώπινες υπάρξεις προικισμένες με ελεύθερη εκλογή. Και μ' αυτό, για να θέσουμε το ζήτημα με ανθρωπομορφικό τρόπο, ο Θεός ριψοκινδύνευσε: γιατί μαζί με αυτό το δώρο της ελευθερίας δόθηκε επίσης και η δυνατότητα της αμαρτίας. Αλλ' αυτός που δεν θα ριψοκινδυνεύσει δεν αγαπάει. Δίχως ελευθερία δεν θα υπήρχε αμαρτία. Αλλά δίχως ελευθερία ο

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 72 21/7/2020 10:19:40 πμ

άνθρωπος δεν θα ήταν εικόνα του Θεού. Δίχως ελευθερία ο άνθρωπος δεν θα μπορούσε να επικοινωνήσει με τον Θεό με μια σχέση αγάπης.

Ware, Κάλλιστος, Επισκ. Διοκλείας ([7]1982). Ο Ορθόδοξος δρόμος. Αθήνα: Επτάλοφος, σ. 68-69.

Σημειώνουμε...

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 73 21/7/2020 10:19:40 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 74 21/7/2020 10:19:40 πμ

4.3. Η ΑΓΑΠΗ ΩΣ ΠΡΟΤΑΣΗ ΖΩΗΣ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Τρόποι έκφρασης της αγάπης.

Ας προσπαθήσουμε να καταγράψουμε όσες περισσότερες λέξεις μπορούμε με αφορμή τη λέξη «αγάπη». Τα αποτελέσματα θα τα καταγράψουμε στον πίνακα και θα προσπαθήσουμε να τα κατηγοριοποιήσουμε.

Γ. Ιακωβίδης, Μητρική στοργή (1889)
Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 75 21/7/2020 10:19:40 πμ

1. Άσμα Ασμάτων

[Το Ἆσμα Ἀσμάτων (ο τίτλος ισοδυναμεί με υπερθετικό [="ωραιότατο άσμα"]) είναι ένα λυρικό τραγούδι με διαλογική μορφή και ερωτικό περιεχόμενο. Σύμφωνα με την παράδοση, δημιουργός του είναι ο Σολομώντας (10ος π.Χ. αι.) αλλά τα πραγματολογικά στοιχεία του κειμένου, η γλώσσα και το ύφος του παραπέμπουν σε μεταγενέστερη εποχή και σύμφωνα με τους μελετητές το έργο παραδόθηκε προφορικά (πιθανώς απαγγελλόταν σε γαμήλιες τελετές), έως ότου κατεγράφη και απέκτησε την τελική του μορφή κατά πάσα πιθανότητα μεταξύ 450-400 π.Χ. Αν και το περιεχόμενο του Άσματος είναι αναμφισβήτητα ερωτικό, ενσωματώθηκε στον εβραϊκό και στον χριστιανικό κανόνα, επειδή ερμηνεύτηκε αλληγορικά: οι Εβραίοι είδαν στο Άσμα μια παράσταση της σχέσης του Γιαχβέ, δηλαδή του Θεού, προς τον περιούσιο λαό του Ισραήλ, ενώ οι χριστιανοί τη σχέση του Χριστού προς την Εκκλησία.]

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 76 21/7/2020 10:19:40 πμ

Απόσπασμα από το Άσμα ασμάτων στη μετάφραση των Ο΄ έχει μελοποιηθεί από τον Μ. Χατζιδάκι (Ο Μεγάλος Ερωτικός, 1972).

[...] Θές με ὡς σφραγῖδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου,
ὡς σφραγῖδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου·
ὅτι κραταιὰ ὡς θάνατος ἀγάπη,
σκληρὸς ὡς ᾅδης ζῆλος·
περίπτερα αὐτῆς περίπτερα πυρός,
φλόγες αὐτῆς·
ὕδωρ πολὺ οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην,
καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν αὐτήν.

Άσμα Ασμάτων 8, 6-7

[...] Βάλε με σφραγίδα στην καρδιά σου
ωσάν σφραγίδα στο μπράτσο σου
είναι δυνατή η αγάπη σαν το θάνατο
και σκληρός ο πόθος σαν τον άδη
οι σπίθες της είναι σπίθες της φωτιάς,
φλόγα του Θεού.
Νερά ποτάμια δεν μπορούν
να σβήσουν την αγάπη.

(μεταγραφή Γιώργου Σεφέρη) (1967).
Αθήνα: Ίκαρος, σ. 33.
Πηγή: Πύλη Ελληνικής Γλώσσας

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 77 21/7/2020 10:19:40 πμ

Αγάπη και εγωισμός με βάση τη χριστιανική θεολογία.

Ας μελετήσουμε τα παρακάτω πατερικά ή σύγχρονα θεολογικά κείμενα. Στη συνέχεια ας προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε στα κείμενα την πηγή της αγάπης, μορφές και είδος, τη σχέση με τον Θεό κ.λπ.

1. Το παράδειγμα του κύκλου

Ας υποθέσουμε ότι είναι ένας κύκλος πάνω στη γη, σαν ένα στρογγυλό χάραγμα που έχει γίνει με διαβήτη, και έχοντας ένα κέντρο. Ας υποθέσουμε ότι αυτός ο κύκλος είναι όλος ο κόσμος. Το κέντρο του κύκλου είναι ο Θεός, οι δε ευθείες γραμμές που ξεκινούν από την περιφέρεια του κύκλου προς το κέντρο είναι οι τρόποι ζωής των ανθρώπων. Οι άνθρωποι όσο πλησιάζουν το κέντρο, θέλοντας να πλησιάσουν τον Θεό, ανάλογα με το πόσο προχωρούν, πλησιάζουν και τον Θεό και μεταξύ τους. Όσο πλησιάζουν τον Θεό, πλησιάζονται μεταξύ τους και όσο πλησιάζονται, πλησιάζουν τον Θεό.

Κατά τον ίδιο τρόπο να καταλάβετε και τον χωρισμό. Γιατί όταν απομακρύνονται από τον Θεό και γυρίζουν πίσω, προς τα έξω, είναι ολοφάνερο ότι, όσο βγαίνουν προς τα έξω και απομακρύνονται από τον Θεό, τόσο απομακρύνονται και μεταξύ τους, και όσο απομακρύνονται μεταξύ τους, τόσο απομακρύνονται και από τον Θεό. Αυτή, λοιπόν, είναι η φύση της αγάπης. Όσο πλησιάζουμε τον Θεό με την αγάπη μας σε Αυτόν, σε ανάλογο βαθμό ενωνόμαστε με την αγάπη του πλησίον και όσο ενωνόμαστε με τον πλησίον, τόσο ενωνόμαστε με τον Θεό.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 78 21/7/2020 10:19:40 πμ

Αββά Δωροθέου (2000). Έργα ασκητικά, Καρέας: Ετοιμασία, Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου, σ. 203.

2. Περί αγάπης

Όποιος αγαπά τον Θεό, δεν μπορεί να μην αγαπήσει και κάθε άνθρωπο σαν τον εαυτό του, αν και τον δυσαρεστούν τα πάθη εκείνων που δεν έχουν ακόμη καθαριστεί. Γι' αυτό χαίρεται με αμέτρητη και ανέκφραστη χαρά για τη διόρθωσή τους. Εκείνος που βλέπει και ίχνος μόνο μίσους μέσα στην καρδιά του, προς οποιονδήποτε άνθρωπο για οποιοδήποτε φταίξιμό του, είναι εντελώς ξένος από την αγάπη προς τον Θεό. Γιατί η αγάπη προς τον Θεό δεν ανέχεται διόλου το μίσος κατά του ανθρώπου.

Όποιος με αγαπά –λέει ο Κύριος– θα τηρήσει τις εντολές μου. Και η δική μου εντολή είναι να αγαπάτε ο ένας τον άλλο". Άρα λοιπόν εκείνος που δεν αγαπά τον πλησίον του, δεν τηρεί την εντολή του Κυρίου. Εκείνος που δεν τηρεί την εντολή, ούτε τον Κύριο μπορεί να αγαπήσει.

Μακάριος ο άνθρωπος που μπορεί να αγαπήσει τον κάθε άνθρωπο στον ίδιο βαθμό. Όποιος αγαπά τον Θεό, αγαπά δίχως άλλο τον πλησίον του. Ένας τέτοιος άνθρωπος δεν μπορεί να φυλάει χρήματα· τα διαχειρίζεται κατά το θέλημα του Θεού και τα μοιράζει σ' εκείνους που έχουν ανάγκη. Όταν σε προσβάλει κανένας ή σε εξευτελίσει σε κάτι, τότε φυλάξου από τους λογισμούς της οργής, μήπως με τη λύπη σε χωρίσουν από την αγάπη και σε μεταφέρουν στη χώρα του μίσους.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 79 21/7/2020 10:19:40 πμ

Μάξιμος Ομολογητής (1991[3]). Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικών.
Μτφρ. Α. Γαλίτης, τόμ. Β΄, Θεσσαλονίκη: Το περιβόλι της Παναγίας, σ. 49-51 (επιλογή).

3. Αγαπάμε τους εχθρούς μας;

[…] Πώς θα αγαπήσουμε τους εχθρούς μας; Οι λόγοι του Χριστού περί αγάπης για τους εχθρούς μας περιφέρονται ακόμα στον κόσμο από στόμα σε στόμα, αλλά ακόμα δεν καταφέρνουν να βρουν το δρόμο από το στόμα στην καρδιά.

Δεν αγαπάμε τους εχθρούς μας. Άραγε δεν είναι οφθαλμοφανές, χωρίς αποδείξεις; Αγαπάμε μόνον εκείνους που μας αγαπούν και δανείζουμε μόνον σε εκείνους που μπορούν να μας τα επιστρέψουν, και κάνουμε καλό μόνο σε εκείνους που μπορούν διπλά να μας ξεχρεώσουν.

Αγαπάμε τον εαυτό μας και τους φίλους μας. Αγαπάμε τους κοντινούς μας, τους πιο κοντινούς μας, με την κυριολεκτική σημασία. Οι απόμακροί μας βρίσκονται μακριά από την αγάπη μας. Η καρδιά μας προσκολλάται σε εκείνο που προσκολλώνται και τα μάτια μας. Τα μάτια μας είναι οδηγός και της καρδιάς μας.

Σκεπτόμαστε: Ας αγαπάμε τον εαυτό μας και τους φίλους μας. Και σ' αυτό εξαπατώμεθα, αφού τον εγωισμό τον αποκαλούμε αγάπη προς τον εαυτό μας και τους ασπασμούς αγάπη απέναντι στους φίλους μας. Στην πραγματικότητα δεν αγαπάμε ούτε τον εαυτό μας ούτε τους φίλους μας και κατά τον ίδιο τρόπο ούτε τους εχθρούς μας. Γιατί σε αυτό που εμείς ονομάζουμε αγάπη δεν υπάρχουν τα πιο καλά στοιχεία της. Και τα πιο

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 80 21/7/2020 10:19:40 πμ

καλά στοιχεία της αγάπης είναι: η επίγνωση, ο σεβασμός και η θυσία. […]

Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς (2008). Αργά βαδίζει ο Χριστός. Αθήνα: Εν πλω, σ. 76-77.

4. Απελευθέρωση από τον εαυτό

[…] Εδώ έχουμε ένα ξεκίνημα απελευθέρωσης από τον εαυτό: τη στιγμή που γινόμαστε ικανοί να αγαπάμε, ξεκινάμε να απαγκιστρωνόμαστε από αυτή τη φυλακή που μας κρατά δέσμιους με το πρόσωπό μας. Υπάρχει στην πραγματικότητα μια τέλεια ένωση μεταξύ του «αγαπάν» και του «θανείν». Να αγαπάς σημαίνει να απαγκιστρώνεσαι λίγο-λίγο από το αποκλειστικό ενδιαφέρον σου για τον εαυτό σου και να στρέφεις αυτό το ενδιαφέρον και αυτή την έγνοια προς κάποιον άλλο. […] Τελικά, όσο συμβαίνει αυτό και όσο ο εγωιστικός εαυτός απελευθερώνεται, τόσο περισσότερο ελεύθεροι γινόμαστε. […] μόνο στο μέτρο που γινόμαστε ικανοί να αγαπάμε, γινόμαστε ικανοί και να βλέπουμε, να αντιλαμβανόμαστε. Να βλέπουμε και να αντιλαμβανόμαστε, είτε αυτό είναι ο Θεός και ο κόσμος γύρω μας, είτε ο μεμονωμένος πλησίον μας. […]

Bloom, Anthony (2011). Προσευχή και αγιότητα. Μτφρ. Β. Αργυριάδης. Αθήνα: Εν πλω, σ. 109-111.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 81 21/7/2020 10:19:40 πμ

Α Κορ 13, 1-13: Ο ύμνος της Αγάπης

Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.

Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει.

Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει· εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶσις καταργηθήσεται. ἐκ μέρους δὲ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 82 21/7/2020 10:19:40 πμ

Αν μπορώ να λαλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγμός. Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη, έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα. Κι αν ακόμα μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δεν μ' ωφελεί.

Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δεν ζηλοφθονεί· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται· είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος· ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει. Δεν χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό. Εκείνος που αγαπάει, όλα τα ανέχεται· σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει.

Ποτέ η αγάπη δεν θα πάψει να υπάρχει. Τα θεία μηνύματα των προφητών κάποτε δεν θα υπάρχουν πια· η γλωσσολαλία θα πάψει· θα σταματήσει η γνώση των μυστηρίων του Θεού. Γιατί και η γνώση μας και η προφητεία μας περιορίζονται μονάχα σ' ένα μέρος της αλήθειας. Όταν όμως το τέλειο που περιμένουμε θα 'ρθει, τότε το μερικό θα πάψει να υπάρχει.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 83 21/7/2020 10:19:40 πμ

ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμουν· ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι᾽ ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.

νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 84 21/7/2020 10:19:40 πμ

Μικρό παιδί όταν ήμουν, σαν μικρό παιδί μιλούσα, αισθανόμουν και σκεφτόμουν. Άντρας πια όταν έγινα, κατήργησα τους τρόπους του μικρού παιδιού. Αλήθεια, τώρα βλέπουμε τα πράγματα θαμπά, σαν μέσα από μεταλλικό καθρέφτη· τότε όμως πρόσωπο με πρόσωπο θα δούμε τον Θεό. Τώρα γνωρίζω μόνο ένα μέρος τότε όμως θα γνωρίσω με πληρότητα, όπως και ο Θεός μ' έχει γνωρίσει.
Θα μείνουν τελικά για πάντα αυτά τα τρία: η πίστη, η ελπίδα κι η αγάπη. Και απ' αυτά, το πιο σπουδαίο είναι η αγάπη.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 85 21/7/2020 10:19:40 πμ

Η χριστιανική αγάπη ως υπέρβαση του εγωισμού και πρόταση ζωής στον Χριστιανισμό.

Με βάση τα παρακάτω θεολογικά κείμενα ας προσπαθήσουμε να γράψουμε στη μέση μιας λευκής σελίδας τη λέξη «αγάπη» και γύρω της να σημειώσουμε τους τρόπους έκφρασής της. Στο τέλος, οι εργασίες σας θα αναρτηθούν στον πίνακα ανακοινώσεων ή στον τοίχο της αίθουσας όπου αναρτώνται εργασίες μας.

1. Αγάπη δε σημαίνει να δίνεις, αλλά να μοιράζεσαι

Η αγάπη είναι η προβολή του προσώπου του Χριστού επάνω στο πρόσωπο του φτωχού, του πονεμένου, του καταδιωγμένου [...]. Ο παράδεισος είναι να αγαπάς τους άλλους. [...] Από το λογικό που προδίδει, από το χρήμα που σαπίζει, από τη μηχανή που υποδουλώνει, Κύριε, σώσε την αγάπη…

Για να ξεφύγουμε από την αγάπη, "κάνουμε ελεημοσύνη". Ελεημοσύνη δίχως αγάπη είναι ένα τίποτε. Αγάπη σημαίνει να ανακαλύψεις πρώτα απ' όλα τον άνθρωπο, μέσα σ' αυτόν που έχει ανάγκη, και να τον σεβαστείς [...].

Αγάπη δεν σημαίνει να λυπάσαι. Με τον οίκτο, αυτό το ασθενικό σχήμα της αγάπης κάνουμε μακαρίως γαργάρες. Ο οίκτος είναι η πρόφαση. Είναι μια πράξη βδελυρή να ξεφορτώνεσαι επάνω στην πλάτη των δυστυχισμένων ή στην αγκαλιά των μικρών παιδιών τους αυτά που θα πετούσες ασφαλώς στα σκουπίδια [...].

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 86 21/7/2020 10:19:40 πμ

Μέχρι την ημέρα που θα σταματήσουμε να λέμε: εγώ, τα αγαθά μου, οι υποθέσεις μου, η περιουσία μου. Τότε οι άνθρωποι θα φωνάξουν μέσα στην απελευθερωμένη καρδιά τους: ό,τι κατέχω είναι αυτό που έδωσα. Αγάπη δε σημαίνει να δίνεις, αλλά να μοιράζεσαι[...].

Η αγάπη που αγνοεί τις τάξεις, τις διακρίσεις και τις φυλές. Η αγάπη που αγνοεί τα σύνορα. Η αγάπη που κοροϊδεύει τον πόλεμο, η αγάπη πιο δυνατή κι από τον θάνατο. Η αγάπη που τα πάντα νικά κι όλα θεραπεύει. Η σταυρωμένη αγάπη: είναι η βεβαιότητα της Ανάστασης [...].

Όσο υπάρχει στη γη ένας αθώος που πεινά, που θα κρυώνει ή που θα καταδιώκεται, όσο θα υπάρχει επάνω στη γη ένας λιμός που θα μπορούσαμε να αποφύγουμε ή μια φυλακή, η Επανάσταση της αγάπης του Χριστού δεν θα έχει συμβεί!.

Ραούλ Φολλερώ (χ. χ.). Αγάπη και πράξη.
Αθήνα: Ι. Μ. Νίκαιας, σ. 15, 16, 19, 20, 29, 30, 32.

2. Η αγάπη

[…] Τέλος, ζητούμε «πνεύμα αγάπης». Στην Κλίμακα των αρετών, όπως την παρουσιάζει ο άγιος Ιωάννης, εμφανίζεται η διάκριση ως «η μείζων των αρετών». Στο τέλος υπάρχει ένα κεφάλαιο για τρεις αρετές: την πίστη, την ελπίδα και την αγάπη. «Τα τρία ταύτα», όπως λέει ο απόστολος Παύλος, «μείζων δε τούτων η αγάπη» (Α΄ Κορ. 13, 13). Αγάπη γενική: και προς τον Θεό και προς τον αδελφό και προς όλο τον κόσμο. Δεν υπάρχει αγαπώ έναν, δύο, πέντε, την οικογένειά μου, τους φίλους μου και δεν αγαπώ τους άλλους. Αγάπη έχει αυτός

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 87 21/7/2020 10:19:40 πμ

που αγαπά όλη την κτίση. Αγαπά τα ζώα, αγαπά τους εχθρούς, αγαπά τους γνωστούς και τους αγνώστους, αγαπά τους ευεργέτες και αυτούς που τον αντιπαθούν, όπως ο Θεός «βρέχει επί δικαίους και αδίκους». Αγάπη μεριζομένη και μη καθολική δεν είναι αγάπη.

Όποιος αγαπάει λίγο, δίνει λίγο.
Όποιος αγαπάει περισσότερο,
δίνει περισσότερο.
Κι όποιος αγαπάει πάρα πολύ,
τι αντάξιο έχει να δώσει;
Δίνει τον εαυτό του!

Όσιος Πορφύριος ο Καυσοκαλυβίτης

Η αγάπη δεν διαιρεί ούτε ξεχωρίζει τους αποδέκτες της, αλλά κομματιάζει την πηγή της. Αν δεν υπάρχει αυτή η αγάπη που μας κάνει να κομματιαζόμαστε, γιατί ο διπλανός είναι ο αδελφός, η εικόνα του Θεού, δεν θα μπορέσουμε να περάσουμε στο πρόσωπο του Θεού. Από την εικόνα περνάμε στο πρωτότυπο. Από τον αδελφό στο Θεό. Τον αδελφό έβαλε ο Θεός δίπλα μας, για να μας θυμίζει ότι η πόρτα της σωτηρίας μας είναι η άσκηση της αγάπης. Τι φοβερή αρετή! Αλλά τι δύσκολη που μας φαίνεται! Πόσο όμως διαφορετική δεν θα ήταν η κοινωνία μας, η κοινωνία μας ως πιστών, εδώ σε αυτή την ενορία που βρισκόμαστε όλοι μαζί, αν μπορούσαμε να είχαμε αυτήν την ελευθερία, την πληρότητα, τη θυσιαστικότητα της αγάπης, την υπερβολή της αγάπης!

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 88 21/7/2020 10:19:40 πμ

Να αγαπάμε τους άλλους όχι σαν τον εαυτό μας, αλλά πιο πολύ από τον εαυτό μας, γιατί ο άλλος, ο πλησίον, είναι κομμάτι μας, είναι ο καλύτερος εαυτός μας, είναι παιδί και αδελφός του Χριστού, είναι ο ορατός Θεός εκείνης της στιγμής· είναι η αφορμή για την έξοδο από τον εγωισμό μας, είναι η ευκαιρία για τη συνάντηση με τον Θεό μας. […]

Νικολάου, Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής (2008).
Από το καθ' ημέραν στο καθ' ομοίωσιν,
Αθήνα: Εν πλω, σ. 166-168.

3. Βαθμίδες ηθικής ωριμότητας

Οι Πατέρες της Εκκλησίας επισημαίνουν ότι τρία κίνητρα ωθούν τους ανθρώπους στη σχέση τους με το Θεό, ο φόβος, ο μισθός και η αγάπη, που αντιστοιχούν σε τρεις ανθρώπινους τύπους, στο δούλο, το μισθωτό και τον ελεύθερο ή υιό.

Ο "δούλος" (με την έννοια που είχε ο όρος στην αρχαιότητα) προσπαθεί να τηρεί τις εντολές του Θεού, για να αποφύγει την τιμωρία που πιστεύει πως επισύρει η παράβασή τους. Βασικό κίνητρο του είναι ο φόβος της κόλασης. [...]

Στην επόμενη βαθμίδα ο άνθρωπος ενεργεί επειδή προσβλέπει στην ανταπόδοση, στο "μισθό" που θα λάβει από το Θεό. [...] Τούτη η βαθμίδα, μολονότι ελευθερώνεται από τον βραχνά του φόβου, [...] θεμελιώνει μια "λογιστική" και υπαλληλική σχέση με το Θεό. Και στις δυο αυτές βαθμίδες το πρόσωπο του Θεού παραμορφώνεται. Ο "δούλος" έχει μπροστά στα μάτια του ένα

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 89 21/7/2020 10:19:40 πμ

Θεό δικαστή κι εκδικητικό, κι ο "μισθωτός" ένα Θεό ταμία.

Η κατεξοχήν βαθμίδα ωριμότητας είναι αυτή που κίνητρο έχει την αγάπη. Ο άνθρωπος εδώ ενεργεί σαν ελεύθερος κι όχι σαν δούλος, σαν γιος κι όχι σαν υπάλληλος. Ανοίγεται στον απέναντι (είτε αυτός είναι ο Θεός είτε ο συνάνθρωπος) επειδή βρίσκει νόημα σ' αυτό το άνοιγμα και το θέλει ελεύθερα και συνειδητά. Κι ο Θεός, επί τέλους, βιώνεται ως φίλος κι ως πατέρας.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Γ΄ Λυκείου, ΔΕ 4, σ. 34.

Προσωπικές απόψεις και συγκεκριμένα πρότυπα αγάπης.

Με βάση τις εικόνες που είδαμε στην ενότητα σχετικά με την προσφορά αγάπης ας προσπαθήσουμε να βάλουμε δικούς μας τίτλους και να παρουσιάσουμε.

1. «Ο Θεός αγάπη εστί» (Α Ιω 4, 16)

Η αγάπη είναι το ιδιαίτερο γνώρισμα του χριστιανικού Θεού. Η ιδιότητα αυτή άρχισε να εκδηλώνεται από την αρχή της δημιουργίας του κόσμου, της οποίας κίνητρα ήταν η αγάπη και η ελευθερία Του. Η πρόνοια του Θεού εκδηλώνεται ως συντήρηση και κυβέρνηση του κόσμου για την ύπαρξη και κατεύθυνσή του προς

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 90 21/7/2020 10:19:40 πμ

την επιτυχία του σκοπού του, φανερώνεται στο ενδιαφέρον και την αγάπη του Θεού προς τον κόσμο και τον άνθρωπο. Και η θαυματουργική Του δράση είχε ως κίνητρο την αγάπη προς τον πάσχοντα άνθρωπο. Η παραβολή του ασώτου υιού τονίζει την αγάπη του Θεού προς τον άνθρωπο και μάλιστα προς τον αμαρτωλό. Μεγαλύτερη απόδειξη της μεγάλης αγάπης του Θεού αποτελεί το γεγονός της ενανθρώπησης του Υιού και Λόγου του Θεού. [...] Αποκορύφωση της αγάπης αυτής είναι η σταυρική θυσία του Χριστού».

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Β΄ Γενικού Λυκείου, ΔΕ 4, σ. 43.

2. Η γεμάτη αγάπη ταπείνωση

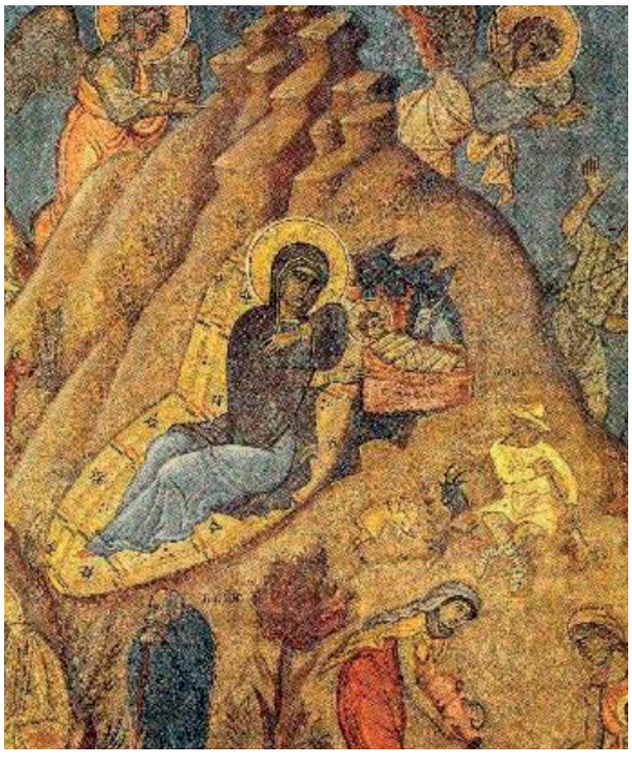

Τοιχογραφία του Φώτη Κόντογλου.
Παρεκκλήσι οικ. Πεσματζόγλου, Κηφισιά

91 / 150 - 151

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 91 21/7/2020 10:19:40 πμ

Ο Ιησούς, ο Θεός μας, αγάπησε τους δικούς του ως το έσχατο σημείο. Από αγάπη δημιούργησε τον κόσμο, από αγάπη γεννήθηκε σαν άνθρωπος μέσα σ' αυτό τον κόσμο, από αγάπη πήρε πάνω του τη διασπασμένη ανθρώπινη φύση μας και την έκανε δική του. Από αγάπη ταυτίστηκε μ' όλη μας την απελπισία. Από αγάπη πρόσφερε τον εαυτό του θυσία, διαλέγοντας στη Γεθσημανή να πάει εκούσια προς το Πάθος του [...]. Ο Σταυρός σαν νίκη μάς θέτει το παράδοξο της παντοδυναμίας της αγάπης. Η γεμάτη αγάπη ταπείνωση είναι μια τρομερή δύναμη· όποτε θυσιάζουμε κάτι ή υποφέρουμε όχι μ' αίσθηση επαναστατικής πίκρας, αλλά με τη θέλησή μας και από αγάπη, αυτό μας κάνει πιο δυνατούς κι όχι πιο αδύνατους.

Ware, Κάλλιστος, επίσκοπος Διοκλείας ([7]1982).
Ο Ορθόδοξος Δρόμος, **Αθήνα: Επτάλοφος, σ. 95-96.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 92 21/7/2020 10:19:40 πμ

3. Προσωπική μαρτυρία

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, Η Σταύρωση. Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα.

Ἤμουνα περίπου ἔντεκα χρόνων, ὅταν μὲ ἔστειλαν σὲ μία κατασκήνωση ἀγοριῶν. Ἐκεῖ συνάντησα ἕναν ἱερέα ποὺ θὰ ἦταν περίπου τριάντα χρόνων. Κάτι ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο μοῦ τράβηξε τὴν προσοχή. Εἶχε ἀγάπη ποὺ τὴν σκορποῦσε στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀγάπη του δὲν εἶχε σχέση μὲ τὸ ἂν εἴμαστε καλοί, καὶ δὲν ἄλλαζε ὅταν εἴμαστε κακοί. Μποροῦσε νὰ μᾶς ἀγαπάει χωρὶς προϋποθέσεις. Ποτὲ πρὶν στὴ ζωή μου δὲν εἶχα συναντήσει κάτι τέτοιο. Εἶχα φίλους ποὺ μ' ἀγαποῦσαν στὸ σπίτι, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἔβρισκα φυσικό. Τέτοιο εἶδος ἀγάπης δὲν εἶχα συναντήσει ποτέ. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν προσπάθησα νὰ δώσω καμιὰ ἐξήγηση σ' αὐτό. Ἁπλὰ βρῆκα σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο κάτι ποὺ μὲ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 93 21/7/2020 10:19:40 πμ

προβλημάτιζε καὶ ταυτόχρονα μοῦ ἄρεσε πολύ. Μόνο μετὰ ἀπὸ χρόνια, ὅταν πιὰ ἦρθα σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, σκέφτηκα πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἀγαποῦσε μὲ μία ἀγάπη ποὺ ἦταν πέρα ἀπὸ τὸν ἴδιο. Δηλαδὴ μοιραζόταν μαζί μας τὴ θεία ἀγάπη. Ἤ, ἂν προτιμᾶτε, ἡ ἀγάπη ἦταν τόσο βαθιὰ καὶ πλατιά, μὲ τέτοια ἀνοίγματα, ὥστε μποροῦσε νὰ ἀγκαλιάσει ὅλους μας, εἴτε μέσα ἀπὸ τὸν πόνο εἴτε μέσα ἀπὸ τὴ χαρά, ἀλλὰ πάντα μέσα στὴν ἴδια καὶ μοναδικὴ ἀγάπη. Αὐτὴ ἡ ἐμπειρία, νομίζω, ἦταν ἡ πρώτη βαθιὰ πνευματικὴ ἐμπειρία ποὺ εἶχα.

Bloom, Anthony, Μητροπολίτης Σουρόζ (2010).
Μικρό Συναξάρι. Μτφρ. Σ. Κακαλή. Αθήνα: Εν πλω.

1. Ορθόδοξη ιεραποστολή στην Τανζανία

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 94 21/7/2020 10:19:40 πμ

2. Οι γιαγιάδες της Λέσβου

3. Κοινωνικό παντοπωλείο Λήμνου.

27-0852_I_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 95 13/03/2024 14:20:22

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 96 21/7/2020 10:19:40 πμ

4.4. Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ

Ισότητα και ανισότητα στην ανθρώπινη κοινωνία.

Με αφορμή τις παρακάτω φωτογραφίες με θέμα την ανισότητα ας προσπαθήσουμε να καταρτίσουμε έναν κατάλογο με ερωτήματα που εντοπίζετε γύρω από το θέμα των φωτογραφιών: ποια είναι τα σημαντικότερα ζητήματα ανισοτήτων, ποιες ομάδες τα αντιμετωπίζουν, για ποιους λόγους, τι θα συνέβαινε αν..., κ.λπ., τα οποία στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε και να ανταλλάξουμε απόψεις.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 97 21/7/2020 10:19:40 πμ

Η ισότητα στον Χριστιανισμό και στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Αφού μελετήσετε τα παρακάτω χωρία από την Καινή Διαθήκη [Ιω 8, 1-11 (Ιησούς και μοιχαλίδα) και Μκ 10, 13-16 (Ιησούς και παιδιά)] προσπαθήστε να γράψετε «μία σελίδα από το ημερολόγιο της αμαρτωλής γυναίκας» ή «του παιδιού που προσπάθησε να πλησιάσει τον Χριστό».

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 98 21/7/2020 10:19:40 πμ

1. Ιω 8, 1-11: Ο Ιησούς συγχωρεί τη μοιχαλίδα

Ο Ιησούς πήγε στο όρος των Ελαιών. Αλλά πρωί πρωί γύρισε πάλι στο ναό, κι όλο το πλήθος ερχόταν κοντά του. Αυτός κάθισε και τους δίδασκε. Τότε οι δάσκαλοι του νόμου και οι Φαρισαίοι φέρνουν μια γυναίκα που την είχαν πιάσει να διαπράττει μοιχεία· την έβαλαν στη μέση και του είπαν:

«Διδάσκαλε, αυτή τη γυναίκα την έπιασαν επ' αυτοφώρω να διαπράττει μοιχεία. Ο Μωυσής στο νόμο μάς έχει δώσει εντολή να λιθοβολούμε τέτοιου είδους γυναίκες. Εσύ τι γνώμη έχεις;» Αυτό το 'λεγαν για να του στήσουν παγίδα, ώστε να βρουν κάποια κατηγορία εναντίον του. Ο Ιησούς τότε έσκυψε κάτω και με το δάχτυλο έγραφε στο χώμα. Καθώς όμως επέμεναν να τον ρωτούν, σηκώθηκε πάνω και τους είπε: «Όποιος από σας είναι αναμάρτητος, ας ρίξει πρώτος πέτρα πάνω της». Κι έσκυψε πάλι κάτω κι έγραφε στο χώμα. Αυτοί όμως, όταν άκουσαν την απάντηση, άρχισαν με πρώτους τους γεροντότερους να φεύγουν ένας ένας, μέχρι και τον τελευταίο· κι έμεινε μόνος ο Ιησούς και η γυναίκα στη μέση. Τότε σηκώθηκε όρθιος ο Ιησούς και τη ρώτησε: «Γυναίκα, πού είναι οι κατήγοροί σου; Κανένας δε σε καταδίκασε;». «Κανένας, Κύριε», απάντησε εκείνη. «Ούτε εγώ σε καταδικάζω», της είπε ο Ιησούς· «πήγαινε, κι από 'δω και πέρα μην αμαρτάνεις πια».

2. Μκ 10, 13-16: Ο Ιησούς ευλογεί τα παιδιά

Έφεραν στον Ιησού παιδιά για να τα ευλογήσει· οι μαθητές όμως μάλωσαν αυτούς που τα είχαν φέρει. Όταν το είδε ο Ιησούς αγανάκτησε και τους είπε: «Αφήστε τα παιδιά να έρχονται σ' εμένα. Μην τα εμποδίζετε.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 99 21/7/2020 10:19:40 πμ

Γιατί η βασιλεία του Θεού ανήκει σε ανθρώπους που είναι σαν κι αυτά. Σας βεβαιώνω πως όποιος δε δεχτεί τη βασιλεία του Θεού σαν παιδί, δε θα μπει σ' αυτήν». Τότε πήρε τα παιδιά στην αγκαλιά του και τα ευλογούσε βάζοντας τα χέρια του πάνω τους.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία και σύγχρονα ζητήματα ισότητας.

Αξιοποιώντας φωτογραφίες ανθρώπων που ανήκουν σε ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες που είδαμε πριν, θα προσπαθήσουμε να συνδέσουμε κάθε φωτογραφία με κάποιο βιβλικό χωρίο από αυτά που μελετήσαμε στην ενότητα. Στη συνέχεια, θα συζητήσουμε στην ολομέλεια γιατί έκανε ο καθένας/η καθεμία αυτήν την επιλογή και τι μήνυμα δίνει στον σύγχρονο άνθρωπο.

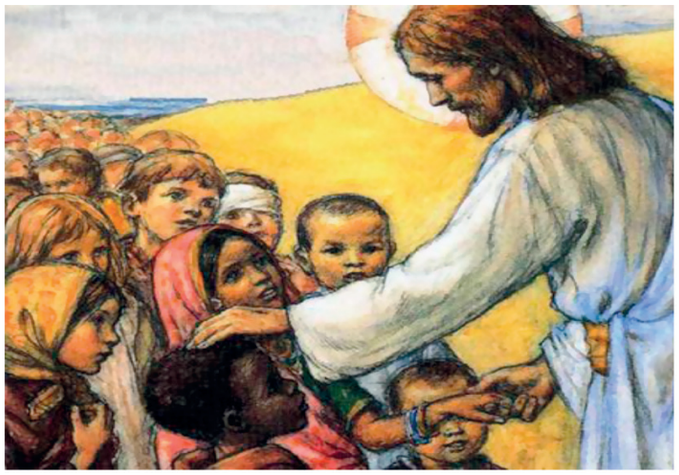

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 100 21/7/2020 10:19:40 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 101 21/7/2020 10:19:41 πμ

1. Ιωάννης Χρυσόστομος: Η θέση των λαϊκών και η θέση της γυναίκας στην εκκλησία

α. «...αν δεν υπήρχε ανάμεσά σας μεγάλη διαφορά, δεν θα αποτελούσατε σώμα. Αν δεν απαρτίζατε σώμα, δεν θα συνιστούσατε σύνολο, αν δεν ήσασταν σύνολο, δεν θα ήσασταν ισότιμοι [...]. Ώστε αυτή η διαφορά είναι που δημιουργεί την ισοτιμία. Τώρα υπάρχουν πολλά μέλη, όμως ένα σώμα».

Ι. Χρυσόστομος. Ομιλία 30 εις την Α' προς Κορινθίους, **PG 61,251.**

β. «...Αυτός που πρόκειται να προβεί σε χειροτονία αναφωνεί τις εκκλησιαστικές ευχές και ο Λαός ψηφίζει διά βοής, όπως γνωρίζουν οι μυημένοι. Είναι λοιπόν περιπτώσεις όπου διαφαίνεται ότι δεν διαφέρει ο ιερέας από τον λαϊκό, όπως για παράδειγμα όταν μετέχει των φρικτών μυστηρίων, διότι όλοι μετέχουμε σε αυτά. Δεν συμβαίνει όπως παλαιότερα (στους Ιουδαίους) άλλα να τρώει ο ιερέας και άλλα ο λαϊκός και δεν ήταν επιτρεπτό στον λαό να μετέχει σε όσα μετείχε και ο ιερέας. Τώρα δεν είναι έτσι, αλλά όλοι είμαστε ένα σώμα μέσω του ενός ποτηρίου. Και στην κοινή προσευχή θα μπορούσε κάποιος να δει τον λαό πολύ να συμμετέχει. Διότι και για όσους τελούν τα μυστήρια και για όσους μετανοούν, οι ευχές είναι κοινές και από τον ιερέα και από τον λαό, και όλοι λένε μιαν ευχή, την ευχή του ελέους. Πάλιν, όταν εμποδίζουμε από την ιερά λατρεία αυτούς που δεν μπορούν να μετέχουν στην ιερή τράπεζα, γίνεται και άλλη ευχή και όλοι όμοια γονατίζουμε και πάλι όμοια σηκωνόμαστε. Όπως επίσης και για τα φρικτά μυστήρια

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 102 21/7/2020 10:19:41 πμ

επεύχεται ο ιερέας στον λαό, επεύχεται και ο λαός στον ιερέα. Διότι το «μετά του πνεύματός σου» δεν είναι άλλο παρά τούτο: τα δώρα της ευχαριστίας είναι κοινά. Ούτε ο ιερέας μόνος ευχαριστεί αλλά και ο λαός όλος».

Ι. Χρυσόστομος. Υπόμνημα εις την προς Κορινθίους Β' επιστολήν εις ομιλίας, ΙΗ, PG 61, 527.

2. Διακόνισσες

Η τάξη των χειροτονημένων διακονισσών είναι ένα αναμφισβήτητο κομμάτι της παράδοσης, που προέρχεται από την αρχαία Εκκλησία. Τώρα, σε πολλές από τις εκκλησίες μας, υπάρχει μια αυξανόμενη επιθυμία να αποκατασταθεί αυτή η τάξη, έτσι ώστε οι πνευματικές ανάγκες του Λαού του Θεού να μπορούν να εξυπηρετούνται καλύτερα. Υπάρχει ήδη ένας αριθμός γυναικών που φαίνεται να καλείται σ' αυτό το λειτούργημα.

Βαρθολομαίος, Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1997). Απόσπασμα από την ομιλία του προς τις συνέδρους της Διεθνούς Διάσκεψης Ορθόδοξων Γυναικών, Κωνσταντινούπολη.

3. Χειροτονία γυναικών;

[...] Στη συζήτηση για τη γενικότερη χειροτονία των γυναικών δεν πρέπει η Ορθόδοξη θεολογία να καταφεύγει στην άστοχη χρησιμοποίηση ανθρωπίνων, βιολογικών εννοιών για το φύλο και να αναφέρεται στη δήθεν ανδρική ή θηλυκή υφή εκάστου των προσώπων της Αγίας Τριάδος, και έτσι να αίρει τον αποφατικό χαρακτήρα του απρόσιτου στην ανθρώπινη διάνοια

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 103 21/7/2020 10:19:41 πμ

Τριαδικού δόγματος. Πρέπει να χρησιμοποιούνται εκκλησιολογικά κριτήρια που αποβλέπουν στην οικοδομή της Εκκλησίας του Χριστού. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιείται η χριστολογική θεολογία, η οποία διδάσκει για τον Θεάνθρωπο, ότι στο σωτήριό Του έργον ενσωμάτωσε, παρέλαβε όλη την ανθρώπινη φύση, ανδρική και γυναικεία. Και έτσι πρέπει να επιδιώκεται καταμερισμός των αρμοδιοτήτων των λειτουργών της εκκλησίας ανάλογα προς την ποικιλία των χαρισμάτων τους. Αυτή την ποικιλία των χαρισμάτων προέβαλε ιδιαιτέρως η αρχαία Εκκλησία.

Θεοδώρου, Ευ., Χειροτονία των γυναικών και ορθόδοξη θεολογία (10-3-2014).

1. Από την Καινή Διαθήκη

- **Μτ 5, 44-45: Ν' αγαπάτε τους εχθρούς σας [...] Έτσι θα γίνετε παιδιά του ουράνιου Πατέρα σας, γιατί αυτός ανατέλλει τον ήλιο του για κακούς και καλούς και στέλνει τη βροχή σε δικαίους και αδίκους.**
- **Μτ 18,1-5: Ποιος είναι ο ανώτερος**
  Εκείνη την ώρα, πήγαν οι μαθητές στον Ιησού και τον ρώτησαν: «Ποιος είναι άραγε ανώτερος στη βασιλεία του Θεού;». Ο Ιησούς φώναξε τότε ένα παιδάκι, το 'βαλε να σταθεί ανάμεσά τους και είπε: «Σας βεβαιώνω πως αν δεν αλλάξετε κι αν δε γίνετε σαν τα παιδιά, δε θα μπείτε στη βασιλεία του Θεού. Όποιος λοιπόν ταπεινώσει τον εαυτό του σαν αυτό το παιδί,

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 104 21/7/2020 10:19:41 πμ

αυτός είναι ο ανώτερος στη βασιλεία του Θεού. Και όποιος δεχτεί ένα τέτοιο παιδί στο όνομά μου, δέχεται εμένα τον ίδιο.

- **Πράξ 17, 21: [Ο Θεός] δημιούργησε από έναν άνθρωπο όλα τα έθνη των ανθρώπων και τους εγκατέστησε πάνω σ' όλη τη γη [...].**
- **Α΄ Κορ 11, 11-12: Μέσα στην οικονομία του Κυρίου, όμως, ούτε ο άντρας νοείται ανεξάρτητα από τη γυναίκα ούτε η γυναίκα ανεξάρτητα από τον άντρα. Γιατί όπως η πρώτη γυναίκα έγινε από τον πρώτο άντρα, έτσι κι ο άντρας γεννιέται από τη γυναίκα, και τα πάντα προέρχονται από το Θεό που τα δημιούργησε.**
- **Γαλ 3, 26-28: Είστε, λοιπόν, όλοι παιδιά του Θεού, αφού πιστεύετε στον Ιησού Χριστό. Κι αυτό, γιατί όσοι βαφτιστήκατε στο όνομα του Χριστού, έχετε ντυθεί το Χριστό. Δεν υπάρχει πια Ιουδαίος και ειδωλολάτρης, δεν υπάρχει δούλος και ελεύθερος, δεν υπάρχει άντρας και γυναίκα· όλοι σας είστε ένας, χάρη στον Ιησού Χριστό.**
- **Κολ 3, 10-11: Τώρα πια έχετε ντυθεί τον καινούριο άνθρωπο [...]. Σ' αυτή τη νέα κατάσταση δεν υπάρχουν πια εθνικοί και Ιουδαίοι, περιτμημένοι κι απερίτμητοι, βάρβαροι, Σκύθες, δούλοι, ελεύθεροι· του Χριστού είναι όλα και ο Χριστός τα διέπει όλα.**
- **Λκ 16, 19-31: Η παραβολή του πλούσιου και του φτωχού Λάζαρου**

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 105 21/7/2020 10:19:41 πμ

Έργο της Χριστίνας Δουληγέρη, από το βιβλίο Είπεν Κύριος, εκδ. Ακρίτας – Παιδικά

Κάποιος άνθρωπος ήταν πλούσιος, φορούσε πολυτελή ρούχα και το τραπέζι του κάθε μέρα ήταν λαμπρό. Κάποιος φτωχός όμως, που τον έλεγαν Λάζαρο, ήταν πεσμένος κοντά στην πόρτα του σπιτιού του πλουσίου, γεμάτος πληγές, και προσπαθούσε να χορτάσει από τα ψίχουλα που έπεφταν από το τραπέζι του πλουσίου. Έρχονταν και τα σκυλιά και του έγλειφαν τις πληγές. Κάποτε πέθανε ο φτωχός, και οι άγγελοι τον πήγαν κοντά στον Αβραάμ. Πέθανε κι ο πλούσιος και τον έθαψαν. Στον άδη που ήταν και βασανιζόταν, σήκωσε τα μάτια του και είδε από μακριά τον Αβραάμ και κοντά του το Λάζαρο. Τότε φώναξε ο πλούσιος και είπε: «πατέρα μου Αβραάμ, σπλαχνίσου με και στείλε το Λάζαρο να βρέξει με νερό την

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 106 21/7/2020 10:19:41 πμ

άκρη του δάχτυλού του και να μου δροσίσει τη γλώσσα, γιατί υποφέρω μέσα σ' αυτή τη φωτιά». Ο Αβραάμ όμως του απάντησε: «Παιδί μου, θυμήσου ότι εσύ απόλαυσες την ευτυχία στη ζωή σου, όπως κι ο Λάζαρος τη δυστυχία. Τώρα λοιπόν αυτός χαίρεται εδώ, κι εσύ υποφέρεις. Κι εκτός απ' όλα αυτά, υπάρχει ανάμεσά μας μεγάλο χάσμα, ώστε αυτοί που θέλουν να διαβούν από 'δω σ' εσάς να μην μπορούν· ούτε οι από 'κει μπορούν να περάσουν σ' εμάς». Είπε πάλι ο πλούσιος: «τότε σε παρακαλώ, πατέρα, στείλε τον στο σπίτι του πατέρα μου, να προειδοποιήσει τους πέντε αδερφούς μου, ώστε να μην έρθουν κι εκείνοι σ' αυτόν εδώ τον τόπο των βασάνων». Ο Αβραάμ του λέει: «έχουν τα λόγια του Μωυσή και των προφητών· ας υπακούσουν σ' αυτά». «Όχι, πατέρα μου Αβραάμ», του λέει εκείνος, «δεν αρκεί· αλλά αν κάποιος από τους νεκρούς πάει σ' αυτούς, θα μετανοήσουν». Του λέει τότε ο Αβραάμ: «αν δεν υπακούνε στα λόγια του Μωυσή και των προφητών, ακόμη κι αν αναστηθεί κάποιος από τους νεκρούς, δεν πρόκειται να πεισθούν».

2. Γρηγόριος ο Θεολόγος: Ισοτιμία άντρα και γυναίκας

[...] Ένας είναι ο δημιουργός του άνδρα και της γυναίκας... και έχουν ένα νόμο, ένα θάνατο, μία ανάσταση. Από έναν άνδρα και μια γυναίκα γεννηθήκαμε [...]. Γιατί λοιπόν εσύ, ενώ ζητάς από τη γυναίκα φρονιμάδα, δεν ανταποδίδεις τα ίδια; Γιατί απαιτείς αυτό που εσύ δεν προσφέρεις; Γιατί νομοθετείς άνισα, αφού είστε ένα σώμα; Ας δούμε τώρα και το χειρότερο: αμάρτησε η

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 107 21/7/2020 10:19:41 πμ

πρώτη γυναίκα; Το ίδιο έκανε και ο Αδάμ. Τους εξαπάτησε και τους δυο το φίδι. Δεν υπερίσχυσε ο ένας του άλλου. Δες τώρα και την άλλη όψη, την καλύτερη: και τους δύο τούς σώζει ο Χριστός με τα πάθη Του. Γιατί, σαρκώθηκε για τον άνδρα; Όχι μόνο, μα και για τη γυναίκα. Για τον άνδρα πέθανε μονάχα; Όχι, και η γυναίκα σώζεται με το θάνατό Του. Λένε το Χριστό απόγονο του Δαβίδ, ότι κατάγεται, δηλαδή από άνδρα. Θαρρείς πως έτσι τιμάται ο άνδρας; Να όμως που γεννήθηκε και από Παρθένο, άρα ενισχύονται οι γυναίκες. Θα ενωθούν λέει αλλού, οι δυο σε σάρκα μία. Αυτή η σάρκα ας τιμάται εξίσου [...].

Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΛΖ', PG 36, 289ΣΤ-292Α.

3. Γρηγόριος ο Θεολόγος: Η δουλεία και η φτώχεια είναι εφεύρεση της κακίας

Θα μιμηθούμε τον άγνωστο και πρώτο νόμο του Θεού, ο Οποίος «βρέχει σε δικαίους κι αμαρτωλούς», «ανατέλλει σε όλους τον ήλιο» (πρβλ. Μτ 5, 45)· τη γη την άπλωσε για όλα τα χερσαία ζώα, και τους ποταμούς και τις πηγές και τα δάση· τον αέρα για τη φύση των πτηνών, και το νερό για τα υδρόβια που ζουν μέσα σ' αυτό, και χάρισε αφθόνως τα προς το ζην σ' όλους, χωρίς να περιορίζει καμιά εξουσία και κανένας νόμος και σύνορα, τα οποία περιορίζουν την παροχή αυτών· όλα κοινά και πλούσια τα κατέστησε για όλους και κανείς δεν πρέπει να τα στερείται· διότι είμαστε όλοι ίσοι ως προς τη φύση μας και οι τιμές των δωρεών δίνονται σ' όλους μας ανεξαιρέτως [...] Οι άνθρωποι αφότου κατασκεύασαν τα χρυσά, τα αργυρά, τα μαλακά ενδύματα

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 108 21/7/2020 10:19:41 πμ

[...], αποκτούν έπειτα παράλογη υπεροψία [...] και δεν σκέπτονται ότι φτώχεια και πλούτος, ελευθερία, όπως τη θεωρούμε, και δουλεία, κι όλα τα σχετικά ονόματα, αργότερα εμφανίσθηκαν στο ανθρώπινο γένος [...].

Γρηγόριος ο Θεολόγος, Λόγοι ΙΔ', 25.

4. Μέγας Βασίλειος: Η γυναίκα είναι ίση με τον άντρα

Ο Δημιουργός έκανε ίση τη γυναίκα με τον άνδρα ως προς την απόκτηση της αρετής. Και μήπως δεν είμαστε συγγενείς με τους άνδρες καθ' όλα; Διότι όχι μόνο σάρκα πάρθηκε από την άνδρα για την κατασκευή της γυναίκας, αλλά και «ὀστοῦν ἀπὸ τὰ ὀστᾶ» του [Γεν 2, 5].

Μέγας Βασίλειος, Εἰς τὴν μάρτυραν Ἰουλίτταν, παράγρ. 2.

5. Μέγας Βασίλειος: Ισοτιμία

Σε τι πρέπει να στραφούμε και να γίνουμε όπως τα νήπια; [Μτ 18, 3] Αυτή η περικοπή του Ευαγγελίου μάς διδάσκει, δηλώνοντας τον σκοπό, για τον οποίο έχει λεχθεί αυτό· ώστε να μην επιζητούμε να υπερέχουμε, αλλά αναγνωρίζοντας την ισοτιμία της φύσεως, και να αγαπάμε την ισοτιμία και μ' αυτούς που φαίνονται ότι υστερούν σε κάτι. Διότι έτσι είναι και τα παιδιά μεταξύ τους, τα οποία δεν συνήθισαν ακόμη στην κακία των ανθρώπων, που συναναστρέφονται.

Μέγας Βασίλειος, Όροι κατ' επιτομήν, 216.

6. Κλήμης Αλεξανδρεύς: Συμπεριφορά στους εχθρούς

Έτσι συμπεριφερόμενος ο γνωστικός προς το σώμα και την ψυχή, και προς τους πλησίον, ακόμη κι αν είναι

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 109 21/7/2020 10:19:41 πμ

δούλοι ή εχθροί, τους θεωρεί ίσους και όμοιους με αυτόν. Διότι δεν βλέπει υπεροπτικά τον αδελφό, ο οποίος κατά τον νόμο του Θεού είναι ίσος με αυτόν ως ομοπάτριος και ομομήτριος [...].

Κλήμης Αλεξανδρεύς, Στρωματείς Ζ', 12.

7. Ιδιόμελο νεκρώσιμης ακολουθίας

Ἐμνήσθην τοῦ Προφήτου βοῶντος· Ἐγώ εἰμι γῆ καὶ σποδός· καὶ πάλιν κατενόησα ἐν τοῖς μνήμασι καὶ εἶδον τὰ ὀστᾶ τὰ γεγυμνωμένα καὶ εἶπον· ἆρα τίς ἐστι, βασιλεὺς ἢ στρατιώτης, ἢ πλούσιος ἢ πένης, ἢ δίκαιος ἢ ἁμαρτωλός; [...]

Θυμήθηκα τα λόγια του Προφήτη που έλεγε ότι εγώ είμαι χώμα και στάχτη και είδα με το νου μου τα μνήματα και είδα τα άσαρκα οστά και είπα. Άρα ποιος είναι (ο νεκρός), βασιλιάς ή στρατιώτης; πλούσιος ή φτωχός; δίκαιος ή αμαρτωλός; [...]

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 110 21/7/2020 10:19:41 πμ

8. Ορθόδοξη Εκκλησία και ισότητα ανδρών-γυναικών

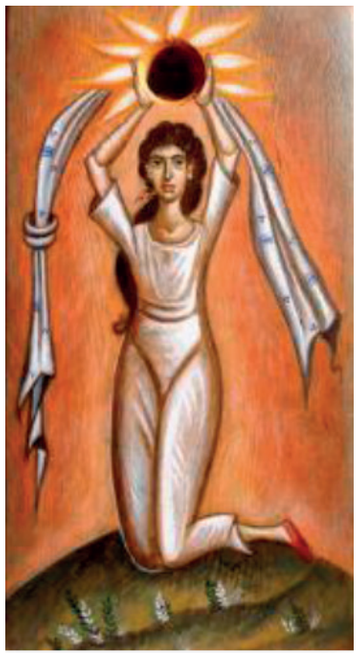

Η Εκκλησία καλείται να συνεχίσει να στηρίζει και να ενισχύει πρωτοβουλίες για την εξάλειψη των ανισοτήτων στην οικογένεια, το σχολείο, την εργασία, ιδιαίτερα σήμερα, καθώς κατακτήσεις που κερδήθηκαν καθίστανται επισφαλείς [...]. Η Ορθόδοξη Εκκλησία χρειάζεται να τονίζει πάντα ότι θεμελιώδης αρχή της χριστιανικής ανθρωπολογίας είναι η ισότητα ανδρών και γυναικών, ότι δίπλα στους αγίους υπάρχουν οι άγιες γυναίκες, ως έμφυλες αναπαραστάσεις της αγιοσύνης την οποία δύναται να επιτύχει ο άνθρωπος με τη χάρη του Θεού. Οι γυναίκες στην Εκκλησία δεν είναι απούσες, άμορφες, άνοες, άφωνες, στατικές ή άβουλες. Ούτε θεωρούνται αποκλειστικά με βάση βιολογικούς παράγοντες παραγνωρίζοντας τα πνευματικά δώρα του Τριαδικού Θεού προς αυτές. Το αντίθετο συμβαίνει, καθώς η Ορθόδοξη Εκκλησία «ομολογεί ότι έκαστος άνθρωπος, ανεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλής, φύλου,

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 111 21/7/2020 10:19:41 πμ

εθνικότητος, γλώσσης, είναι φορείς της εικόνος του Θεού, ισότιμον μέλος της ανθρώπινης κοινωνίας. Συνεπής προς την πίστιν αυτήν, η Ορθόδοξος Εκκλησία δεν δέχεται τας διακρίσεις δι' έκαστον εκ των προαναφερθέντων λόγων, εφ' όσον αύται προϋποθέτουν αξιολογικήν διαφοράν μεταξύ των ανθρώπων».

Σταθοκώστα, Β. (2015). Η γυναίκα στην Εκκλησία και στον κόσμο σήμερα (εισήγηση).

Προσωπική τοποθέτηση για την ευθύνη των πιστών σε ζητήματα ισότητας και ανισότητας.

Με βάση όλα αυτά που μελετήσαμε ας προσπαθήσουμε να τοποθετηθούμε με επιχειρήματα πάνω σε προτάσεις π.χ. οι άνθρωποι πρέπει να απολαμβάνουν ομότιμα την αξία τους ως «κατ' εικόνα και ομοίωσιν» του Θεού/Η διαφορετικότητα (διαφορά χαρισμάτων) δικαιολογεί τις διακρίσεις και διαιρέσεις μεταξύ των ανθρώπων/Η ισότητα ταυτίζεται με τη δικαιοσύνη/Δεν μπορεί να είμαστε ίσοι αφού είμαστε διαφορετικοί κ.ά.

1. Διδαχές αγίου Κοσμά Αιτωλού

α. …Και όλοι οι άνθρωποι, όλος ο κόσμος από ένα πατέρα και από μία μητέρα είναι και κατά τούτο είμεθα όλοι αδελφοί, μόνον η πίστις μας χωρίζει. Είναι κανένας γύπτος εδώ; Εσύ από πού είσαι παιδί μου; Απόκρισου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 112 21/7/2020 10:19:41 πμ

– Από τον Αδάμ και την Εύαν, άγιε του Θεού.
– Και σε καταδέχονται τούτοι οι τσελεπήδες διά αδελφόν;
– Μου λένε ότι δεν πιάνεται η λειτουργία μου και με περιγελούν.
– Άκουε παιδί μου, εσύ όπου είσαι γύπτος, ωσάν είσαι βαπτισμένος εις το όνομα της αγίας Τριάδος και φυλάγης τα προστάγματα του Θεού, πηγαίνεις εις τον Παράδεισον και χαίρεσαι πάντοτε, και εγώ που δεν είμαι γύπτος, ωσάν δεν κάμω καλά, πηγαίνω εις την Κόλασιν και καίομαι πάντοτε.

β. **[...] έτσι και η ευγένειά σας να μην προτιμάτε τα αρσενικά παιδιά σας από τα θηλυκά, διατί όλα είναι πλάσματα του Θεού.**

γ. **Πρέπει και εσύ, ω άνδρα αδελφέ μου, να μην μεταχειρίζεσαι την γυναίκα σου ωσάν σκλάβα, διατί πλάσμα του Θεού είναι και εκείνη καθώς είσαι και εσύ, τόσον εσταυρώθηκεν ο Θεός διά εσένα, ωσάν και διά εκείνην, πατέρα λέγεις εσύ τον Θεόν, πατέρα τον λέγει και εκείνη, έχετε ένα βάπτισμα, μίαν πίστιν, τα Άχραντα Μυστήρια οπού κοινωνείς και εσύ κοινωνεί και εκείνη. Δεν την έχει ο Θεός την γυναίκα κατωτέραν από εσένα, διά τούτο την έκαμε από την μέσην του ανδρός [...].**

Μενούνος, Ι., Κοσμά Αιτωλού, Διδαχές και Βιογραφία (^{8}2007). Αθήνα: Ακρίτας, σ. 46, 97, 41.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 113 21/7/2020 10:19:41 πμ

2. Η κοινωνική θέση της γυναίκας την εποχή του Αγίου Κοσμά

[...] Ο Μ. Γκιόλιας σκιαγραφεί έντονα την εικόνα της γυναίκας: «Η σκλάβα Ελληνίδα του καιρού δεν είταν (sic) μόνο ένα σκεύος ηδονής, αλλά κι ένα κοινωνικό υποζύγιο στα χωράφια [...] των κοτζαμπάσηδων…. Δούλα στην παραγωγή και δούλα στο σπίτι, έκθετη σε όλους τους κινδύνους κι απροστάτευτη από κάθε μεριά, είχε μόνο υποχρεώσεις και κανένα δικαίωμα. …αποτελούσε αντικείμενο της πιο απάνθρωπης ηθικής καταπίεσης και κοινωνικής εκμετάλλευσης. Το ράβδισμα και η κακομεταχείρισή της έγιναν ως και έθιμο σε διάφορες υπόδουλες περιφέρειες». Όσο σκληρή [...] και αν είναι αυτή η περιγραφή, ωστόσο είναι ενδεικτική για τη θέση της γυναίκας στην τουρκοκρατούμενη κοινωνία. Προς επίρρωση της περιγραφής αυτής έρχονται τα λόγια του ίδιου του Πατροκοσμά, που [...] προσπαθεί να εξυψώσει τη γυναίκα με συμβουλές που δίνει κυρίως προς τους συζύγους τους. Στα δεινά της γυναίκας προστίθεται και το οικονομικό βάρος της προίκας. Η προικοδοσία αποτελεί τόσο μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα, που το ίδιο το Οικουμενικό Πατριαρχείο προσπαθεί να επιλύσει με εγκυκλίους του. Όλα αυτά όμως συνθέτουν την εικόνα της γυναίκας των λαϊκών τάξεων, η οποία διαφέρει ριζικά από εκείνη της αρχοντοπούλας, π.χ. κόρης του κοτζάμπαση. Αυτή δεν εργάζεται, ζει με ανέσεις στην ασφάλεια του σπιτιού της και διασκεδάζει με το κέντημα και τον αργαλειό. Όσον αφορά στην εκπαίδευση, στα κοινά σχολεία μπορούν να παρακολουθήσουν μαθήματα και τα κορίτσια, ενώ δε σώζονται μαρτυρίες για την αντίστοιχη δυνατότητα στον ανώτερο κύκλο σπουδών.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 114 21/7/2020 10:19:41 πμ

Ακανθοπούλου, Κ. (2009). Η παιδαγωγική επικοινωνία του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού μέσα από τις Διδαχές του. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 25-27.

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 115 21/7/2020 10:19:41 πμ

4.5. Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗ

Δικαιώματα και ευθύνες.

Ας σκεφτούμε και ας καταγράψουμε λέξεις στον πίνακα που μας έρχονται στον νου με βάση τη λέξη «ευθύνη» και στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να βρούμε το αντίθετό της. Κατόπιν θα κατηγοριοποιήσουμε τις λέξεις.

Η ευθύνη των Χριστιανών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του σύγχρονου κόσμου.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, κάθε ομάδα θα αναλάβει να μελετήσει τον βίο ή/και κυρίως τη δράση κάποιου προσώπου από την παράδοση της Εκκλησίας. Στο τέλος, κάθε ομάδα θα παρουσιάσει σύντομα στην ολομέλεια πώς η πίστη οδήγησε το συγκεκριμένο πρόσωπο στην ευθύνη της δράσης.

1α. Αγία Μαρία Σκόμπτσοβα (1891-1945)

1942: Γερμανική Κατοχή. Το Παρίσι ζει τη σκληρότητα των Γερμανών κατακτητών καθημερινά. Οι Εβραίοι αρχίζουν να διώκονται χωρίς έλεος. Στάδια ολόκληρα μετατρέπονται σε φυλακές, όπου συγκεντρώνονται

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 116 21/7/2020 10:19:41 πμ

άντρες, γυναίκες και μικρά παιδιά. Κανείς δεν μπορεί να αντιδράσει [...]. Μόνο μια αγαθή καλόγρια θα καταφέρει να βρει τρόπο να γλιτώσει πολλά παιδιά από βέβαιο θάνατο! Είναι η αδελφή Μαρία Σκόμπτσοβα – μια αγία του καιρού μας!

Forest, J. (2008). Ακίνητη σαν πέτρα! Μια αληθινή ιστορία για μια αγία του καιρού μας. **Αθήνα: Εν πλω**

β. Μαρία Σκόμπτσοβα, η δια Χριστόν σαλή

Αγία Μαρία Σκόμπτσοβα

Χαράματα στο σιδηροδρομικό σταθμό του Παρισιού.
Οι λαμπτήρες ακόμη αναμμένοι
αντιδικούν με το φως της αυγής
που αχνοφέγγει πίσω απ' τη θολή τζαμαρία.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 117 21/7/2020 10:19:41 πμ

[...] στοιβαγμένοι πάνω στους ξύλινους πάγκους
σαν αποσκευές αφηρημένων επιβατών,
οι άστεγοι.
Την έχουνε δει να πλησιάζει
και πασχίζουν να μαζέψουν στη στιγμή
[...] λιγοστά ψίχουλα αξιοπρέπειας.
Κάποιος τσαλακώνει βιαστικά την προχτεσινή
εφημερίδα που είχε τυλιχτεί για το κρύο
άλλος σηκώνει το αδειανό μπουκάλι με το σπίρτο
ένας τρίτος τρίβει τα μάτια του με σάλιο.
Εκείνη, στο βάθος [...]
καμώνεται πως δεν τους βλέπει.
Το βλέμμα της πίσω από τα μυωπικά γυαλιά
σκύβει –με περίσκεψη τάχα ή θυμό;–
κατά τη μεγάλη πάνινη τσάντα που κρατάει
στο ένα της χέρι
(Μες στο σκοτάδι σεργιάνισε τη λαϊκή αγορά
για να τρυγήσει από τη γενναιοδωρία των χωρικών
παραγινωμένα φρούτα, σάπια λαχανικά,
κρέας φτηνό για τη μεσημεριάτικη σούπα)
[...] Φαίνεται πως την περίμεναν οι ανέστιοι
να τους καλέσει με τα αστεία
σπαστά γαλλικά της
σε γεύμα.
Αν κι αγνοούν τ' όνομά της,
[...] τη μαρτυρούνε βουβά
«Μητέρα ξένων παιδιών,
αδελφή αλλοφύλων,
απίστων αγία».

Υφαντής, Π. (2003). Μαρία Σκόμπτσοβα,
η διά Χριστόν σαλή. Περ. Σύναξη, τ. 87.

118 / 160 - 161

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 118 21/7/2020 10:19:41 πμ

2. Ραούλ Φολλερώ (1903-1977)

Ο Ραούλ Φολλερώ θεωρείται σήμερα μία από τις πλέον εξέχουσες φυσιογνωμίες του αιώνα μας. Είναι ο άνθρωπος που αγάπησε περισσότερο απ' όλους τους άλλους τις πονεμένες υπάρξεις – προπάντων τους λεπρούς.

Γεννήθηκε στο Νεβέρ της Γαλλίας του 1903 και, μολονότι σπούδασε Νομικά, δεν άργησε να εγκαταλείψει το επάγγελμά του για χάρη των θλιμμένων ανθρώπων.

Όταν σε ηλικία 25 ετών ταξίδεψε στην Αφρική για επαγγελματικές υποθέσεις και είδε την αθλιότητα των δυστυχισμένων λεπρών, πήρε τη μεγάλη απόφαση να ασχοληθεί ειδικά και μόνον μ' αυτούς και να εργασθεί για την ανακούφισή τους.

Η τριακονταετία που ακολούθησε ήταν γεμάτη αγάπη και έργα θυσίας. Ήταν μια αδιάκοπη ανοδική πορεία και πρόοδος στο θέμα της περίθαλψης των φτωχών.

Άρχισε πρώτα να κάνει διαλέξεις σε όλα τα μεγάλα κέντρα του πολιτισμένου κόσμου και να προσκαλεί τους λαούς στην επιστράτευση της αγάπης. Από τα χρήματα που μάζευε αγόραζε φάρμακα και τα πήγαινε ο ίδιος στους λεπρούς ασθενείς. Κατά τους μετριότερους υπολογισμούς ο Ραούλ Φολλερώ έχει μέχρι σήμερα διατρέξει την απόσταση 1.500.000 χιλιομέτρων προς χάριν των αγαπημένων του Χανσενικών. Αυτή η μεγάλη απόσταση, που ισοδυναμεί περίπου με 30 φορές τον γύρο της γης, ονομάσθηκε απ' όλους «Λεωφόρος Αγάπης».

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 119 21/7/2020 10:19:41 πμ

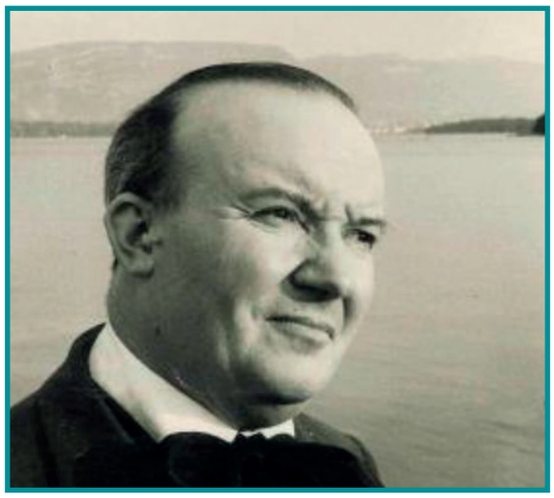

Raul Follereau

Αν ο Χριστός χτυπήσει αύριο την πόρτα σας...

Αν ο Χριστός χτυπήσει αύριο την πόρτα σας
θα τον αναγνωρίσετε;
Θα έλθει ίσως σαν άλλοτε φτωχός
κι αποδιωγμένος.
σαν ένας εργάτης,
σαν ένας άεργος
ή ένας απεργός που αγωνίζεται σε δίκαιη απεργία.
Μπορεί να είναι ασφαλιστής
κι ακόμη πωλητής ανεμιστήρων…
Θ' ανεβαίνει αδιάκοπα σκαλοπάτια,
θα σταματά σε κεφαλόσκαλα
μ' ένα χαμόγελο γλυκό
στο θλιμμένο του πρόσωπο…
Μα το κατώφλι σας είναι τόσο σκοτεινό…
Άλλωστε, πώς να δεις το χαμόγελο
αυτών που διώχνεις!
«Δεν μ' ενδιαφέρει…», θα πείτε,

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 120 21/7/2020 10:19:41 πμ

πριν ακόμη τον ακούσετε.
[...] Μπορεί ακόμη να είναι πρόσφυγας,
ένας από τα δεκαπέντε εκατομμύρια προσφύγων,
με κάποιο διαβατήριο του Ο.Η.Ε. στο χέρι,
ένας από αυτούς που κανείς δεν τους θέλει
και που περιπλανιούνται σ' αυτή την έρημο,
τον Κόσμο,
ένας από εκείνους που πρέπει να πεθάνουν,
«γιατί κανείς δεν ξέρει από πού έρχονται
άνθρωποι σαν κι αυτούς…».
Μπορεί να είναι κάποιος μαύρος, στην Αμερική,
ένας νέγρος, όπως τον λεν,
που κατάκοπος ζητιανεύει άσυλο
μες στα ξενοδοχεία της Νέας Υόρκης,
σαν άλλοτε, στην Ναζαρέτ,
η Παναγία.
Αν ο Χριστός χτυπήσει αύριο την πόρτα σας,
θα τον αναγνωρίσετε;
Θα έχει όψη κουρασμένη,
καθώς είναι εξαντλημένος, συντριμμένος,
αφού πρέπει να βαστάζει
όλα τα βάσανα της γης…
Πρόσεξε!… Κανείς δεν δίνει δουλειά
σ' έναν τόσο κουρασμένο…
Καθώς μάλιστα αν Τον ρωτήσεις:
«Τι ξέρεις να κάνεις;»
δεν μπορεί ν' απαντήσει: όλα.
«Από πού έρχεσαι;»
δεν μπορεί να σου πει: από παντού.
«Τι θέλεις να κερδίσεις;»
δεν μπορεί να πει: εσάς!

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 121 21/7/2020 10:19:41 πμ

Έτσι, θα ξαναφύγει,
πιο κουρασμένος και συντριμμένος,
παίρνοντας μαζί Του,
μες στα γυμνά Του χέρια,
την Ειρήνη.

Φολλερώ, Ρ. (1981), Αν ο Χριστός αύριο χτυπήσει την πόρτα σας... θα Τον αναγνωρίσετε;
Αθήνα: Η Δαμασκός, σ. 7-8, 26.

Η χριστιανική αντίληψη της ευθύνης (Θεός-άνθρωπος-κόσμος).

Χωρισμένοι σε ομάδες προσπαθήστε να συντάξετε σειρά θέσεων για τη χριστιανική διδασκαλία σχετικά με την ευθύνη του ανθρώπου με βάση τα παρακάτω βιβλικά χωρία και σύγχρονα θεολογικά κείμενα σχετικά με το νόημα της ευθύνης στη χριστιανική διδασκαλία.

1. Από την Αγία Γραφή

- **Γένεση 2,15: Πήρε, λοιπόν, ο Κύριος ο Θεός τον άνθρωπο και τον έβαλε μέσα στον κήπο της Εδέμ για να τον καλλιεργεί και να τον προσέχει.**
- **Μτ 5, 14-16: Οι μαθητές αλάτι και φως του κόσμου**
  Ό,τι είναι το αλάτι για την τροφή, είστε κι εσείς για τον κόσμο. Αν το αλάτι χάσει την αρμύρα του, πώς θα την ξαναποκτήσει; Δε χρησιμεύει πια σε τίποτε· το πετούν έξω στο δρόμο και το πατούν οι άνθρω-

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 122 21/7/2020 10:19:41 πμ

ποι. Εσείς είστε το φως για τον κόσμο· μια πόλη χτισμένη ψηλά στο βουνό, δεν μπορεί να κρυφτεί. Οι άνθρωποι, όταν ανάψουν το λυχνάρι, δεν το βάζουν κάτω από το δοχείο με το οποίο μετρούν το σιτάρι, αλλά το τοποθετούν στο λυχνοστάτη, για να φωτίζει όλους τους ανθρώπους του σπιτιού. Έτσι να λάμψει και το δικό σας φως μπροστά στους ανθρώπους, για να δουν τα καλά σας έργα και να δοξολογήσουν τον ουράνιο Πατέρα σας.

- **Μτ 20, 26-28: Όποιος θέλει να γίνει μεγάλος ανάμεσά σας, πρέπει να γίνει υπηρέτης σας· κι όποιος από σας θέλει να είναι πρώτος, πρέπει να γίνει δούλος σας. Όπως κι ο Υιός του Ανθρώπου δεν ήρθε για να τον υπηρετήσουν, αλλά για να υπηρετήσει και να προσφέρει τη ζωή του λύτρο για όλους.**
- **Μτ 28, 18-20: Ο Ιησούς πλησίασε [τους μαθητές] και τους είπε: «[...] Πηγαίνετε λοιπόν και κάνετε μαθητές μου όλα τα έθνη, βαφτίζοντάς τους στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος και διδάξτε τους να τηρούν όλες τις εντολές που σας έδωσα [...]».**

2. Το νόημα της ευθύνης στη χριστιανική αντίληψη

[...] Ενώ η λέξη ελευθερία αφθονεί στην Καινή Διαθήκη, ιδιαίτερα στις επιστολές του Απ. Παύλου, η λέξη ευθύνη δεν απαντάται ούτε μία φορά. Ίσως οι συγγραφείς της Καινής Διαθήκης αποφεύγουν τη λέξη «ευθύνη», γιατί είναι συνυφασμένη στον αρχαίο ελληνικό κόσμο με τη νομική έννοια της λογοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων στο τέλος της θητείας τους, ιδίως της

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 123 21/7/2020 10:19:41 πμ

λογοδοσίας για κακή διαχείριση των δημοσίων χρημάτων. Αντίθετα στον Απ. Παύλο, η ευθύνη είναι η ελεύθερη ανταπόκριση των ανθρώπων στη δωρεά του Θεού πέρα από κάθε νομική έννοια. Ωστόσο, παρά την απουσία της λέξης, η έννοια της ευθύνης είναι παρούσα σε όλη τη θεολογία και ιδίως στην ηθική της ΚΔ και του Απ. Παύλου ιδιαίτερα. Στην Α΄ προς Κορινθίους επιστολή (6,12) γράφει: «Όλα μού επιτρέπονται. Σωστά. Όλα όμως δεν είναι προς το συμφέρον. Όλα μού επιτρέπονται, εγώ όμως δεν θα αφήσω τίποτε να με κυριέψει». Στο «όλα μού επιτρέπονται» βρίσκεται η ελευθερία του ανθρώπου, στο «εγώ όμως δεν θα αφήσω τίποτε να με κυριέψει» βρίσκεται η ευθύνη του.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των ανθρώπων της εποχής μας, ιδίως των νέων, είναι το αίτημα της ελευθερίας σε όλους τους τομείς της ζωής αλλά όχι και της ευθύνης που συνεπάγεται η ελευθερία. Στο συναπάντημα ελευθερίας και ευθύνης βρίσκεται η ολοκλήρωση του ανθρώπου. Για να καταλήξουμε σε μια αποστροφή της φράσης του Γάλλου υπαρξιστή φιλοσόφου Σάρτρ που είπε: «Είμαι καταδικασμένος να είμαι ελεύθερος», για τον Παύλο και τον χριστιανισμό ισχύει: Είμαι δημιουργημένος από το Θεό με το προνόμιο να είμαι ελεύθερος. Μόνο που το προνόμιο αυτό συνεπάγεται και ανάλογη προσωπική ευθύνη.

Καραβιδόπουλος, Ι. (2015). Η ελευθερία και η ευθύνη του ανθρώπου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 124 21/7/2020 10:19:41 πμ

3. Ελευθερία και Αγάπη

[...] Σέβεται την ελευθερία του ανθρώπου ο Θεός λοιπόν, γιατί; Γιατί ο άνθρωπος έχει την τελική ευθύνη γι' αυτήν. Είπε στον πρώτο άνθρωπο ο Θεός· «Ἰδού, δέδωκα ὑμῖν τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον"· διάλεξε. Κι ο άνθρωπος διάλεξε τον θάνατο. Δεν τιμώρησε ο Θεός τον άνθρωπο, ο άνθρωπος τιμώρησε τον εαυτό του, στερώντας τον από τη Χάρη του Θεού, απ' αυτό που συνιστούσε την υπόστασή του. Και τώρα πάλι μας βεβαιώνει ο Χριστός ότι «δεν ήρθα να κρίνω τον κόσμο, ήρθα να σώσω τον κόσμο». Κι ο Χριστός μάς σώζει όχι με κάτι που κάνει, αλλά μ' αυτό που είναι. Γιατί ακριβώς γι' αυτό είναι Σωτήρας ο Χριστός, γιατί στο πρόσωπό Του ενώνει τη δική μας θνητότητα και κτιστότητα με το άκτιστο και αθάνατο το δικό Του. [...]

Γι' αυτό μας λέει πάλι ότι «ουσιαστικά δεν είμαι εγώ που κρίνω τον κόσμο». Αλλά να ποια είναι η κρίση. Ότι, ενώ το Φως ήρθε στον κόσμο, οι άνθρωποι επέλεξαν το σκοτάδι αντί για το Φως. Είναι λοιπόν η ευθύνη του ανθρώπου. Ο Θεός λοιπόν έτσι σχετίζεται με μας. Με την αγάπη Του και την ελευθερία Του. Με την αγάπη που έρχεται να μας δημιουργήσει, και μετά την πτώση μας, και με το σεβασμό της ελευθερίας μας από την πλευρά Του, να μας ανακαινίσει, καθώς την τελική ευθύνη την αφήνει στο δικό μας θέλημα έχοντας όμως δημιουργήσει τις προϋποθέσεις της σωτηρίας μας.

Παύλος, Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης (2009). Ελευθερία και Αγάπη. Οι βασικές συντεταγμένες των ανθρωπίνων σχέσεων. Συλλογικός τόμος, Ονειρεύομαι μια οικογένεια και ένα σχολείο, Αθήνα: Αρχονταρίκι, σ. 53-72.

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 125 21/7/2020 10:19:41 πμ

4. Η αυτοδικαίωση

Το κείμενο της Βίβλου είναι καταπληκτικό στο βάθος του. Με μικρές πινελιές αλλά με τόσο ζωντανά χρώματα περιγράφει μια άλλη συνέπεια της πτώσης, που αφορά την εσωτερική κατάσταση του ανθρώπου. Ο φόβος μπήκε στην ψυχή του, φοβάται τον Θεό, γιατί αισθάνεται ένοχος και προσπαθεί να δικαιολογηθεί. Δεν αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του, αγωνίζεται να αυτοδικαιωθεί και ρίχνει το βάρος και την ευθύνη στον άλλον.[...]

Μέσα λοιπόν σ' όλα τα δεινά που επέφερε η πτώση του ανθρώπου προστέθηκαν και τούτα. Ο φόβος αντικατέστησε την αγάπη, η υποκρισία την ειλικρίνεια και την ευθύτητα, η πονηρία την απλότητα. Ο άνθρωπος πλέον δεν μπορεί να κοιτάξει κατάματα τον εαυτό του. Κρύβεται από τον εαυτό του, κρύβεται από τον Θεό και τον συνάνθρωπό του. Δεν αντέχει και δεν θέλει να αναλάβει τις ευθύνες του για τις πράξεις του και προσπαθεί να βρει τρόπους αυτοδικαίωσης. [...]

Οι δύο λίμνες

Στην Παλαιστίνη υπάρχουν δύο λίμνες πασίγνωστες. Στο βορρά η λίμνη της Τιβεριάδος, στο νότο η Νεκρά θάλασσα. Η Τιβεριάδα είναι μικρή λίμνη αλλά ζωντανή, έχει πολλά ψάρια κι εκεί ψάρευαν οι μαθητές του Χριστού. Η Νεκρά θάλασσα είναι 3-4 φορές μεγαλύτερη, αλλά είναι Νεκρά, δεν έχει ίχνος ζωής. Τις δύο λίμνες τις συνδέει ο Ιορδάνης ποταμός. Ξεκινάει από την Τιβεριάδα και καταλήγει στη Νεκρά θάλασσα. Κι εδώ συμβαίνει το παράδοξο φαινόμενο. Αιώνες τώρα η μικρή λίμνη

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 126 21/7/2020 10:19:41 πμ

της Τιβεριάδος προσφέρει το νερό της μέσω του Ιορδάνου στη Νεκρά θάλασσα. Και όμως δεν αδειάζει, αλλά παραμένει ζωντανή. Η Νεκρά θάλασσα αιώνες τώρα δέχεται το νερό της Τιβεριάδος, αλλά δεν ζωντανεύει, παραμένει νεκρή.

Αυτές οι δύο λίμνες είναι τύπος και εικόνα του ανθρώπου. Ο αγαπών άνθρωπος αισθάνεται υπεύθυνος για τον άλλο άνθρωπο κενώνεται, δίνει, προσφέρει και προσφέρεται, αλλά παραμένει ζωντανός και δεν στερεύει. Ο άνθρωπος που γυρίζει γύρω από τον εαυτό του και λατρεύει μόνο τον εαυτό του και δεν έχει μάθει να δίνει παρά μόνο να παίρνει, παραμένει νεκρός.

Αντωνόπουλος, Ν., αρχιμανδρίτης (2007). Υπεύθυνοι για όλα. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 16-17, 159-160.

Ατομική και συλλογική ευθύνη. Η ευθύνη στον Χριστιανισμό.

Ας προσπαθήσουμε να σκεφτούμε και να καταγράψουμε ιδέες για το πώς μπορούμε να συμμετέχουμε σε δράσεις αλληλεγγύης της εκκλησιαστικής μας κοινότητας. Ας ανταλλάξουμε ιδέες για μια δημιουργικότερη συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας.

1. Ενεργός συμμετοχή

[...] Τον κάθε άνθρωπο τον βαρύνει προσωπική ευθύνη για την πορεία του κόσμου, έστω κι αν αυτή έχει ήδη λάβει σαφή φορά και κατεύθυνση. Η ευθύνη είναι

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 127 21/7/2020 10:19:41 πμ

ανάλογη με τις δυνατότητές του αλλά δεν εξαιρείται κανείς. Πρόκειται για ένα είδος δημοκρατίας της ευθύνης [...].

Συσσωμάτωση στην Εκκλησία, κοινωνία με τον Χριστό, σημαίνει [...] μίμηση του Χριστού στις προσωπικές συνθήκες, ζωή εν Χριστώ σήμερα. Ο χριστιανικός πόθος για μια κοινωνία αγάπης δεν αποτελεί φυγή σε κάποιο όραμα που αποτελείται από ωραίες προσδοκίες· εκφράζεται στις συνθήκες του παρόντος ως συγκεκριμένη διακονία: ως καθημερινή συνεχής προσφορά προς όλους τους ανθρώπους, τους εγγύς και τους μακράν, ανεξάρτητα από τη θρησκευτική τους πίστη, το ηθικό ποιόν, την πνευματική ή πολιτιστική κατάστασή τους· σύμφωνα με το πρότυπο του Ιησού, του κατ' εξοχήν διακόνου της ανθρωπότητος, ο οποίος «οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντί πολλῶν» (Ματθ 20,28). Η κεντρική οπτική γωνία, από την οποία βλέπει την ευθύνη του ο χριστιανός για την παγκόσμια κοινότητα, η κεντρική πηγή εμπνεύσεως και ενεργείας παραμένει η ΑΓΑΠΗ, με το βάθος και το πλάτος που προσέδωσε σ' αυτήν η χριστιανική θεολογία και ζωή.

Γιαννουλάτος, Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας (2002). Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία. **Αθήνα: Ακρίτας, σ. 44-45.**

2. Ι. Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος: Θεολογική θεώρηση της οικονομικής κρίσης

[...] Η Εκκλησία ενώ δεν προέρχεται από τον κόσμο, εργάζεται στον κόσμο· ενώ είναι πνευματική, δρα στην

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 128 21/7/2020 10:19:41 πμ

ιστορία· νοηματοδοτεί την ζωή των ανθρώπων και αντιμετωπίζει τα βιολογικά προβλήματά τους, αφού ο άνθρωπος είναι ψυχοσωματικό ον. Όμως η Εκκλησία εργάζεται στην κοινωνία, χωρίς να κάνη πολιτική. [...] έχει τον δικό της θεολογικό-πνευματικό λόγο και την δική της θεραπευτική πράξη. Μέσα από αυτήν την προοπτική βλέπει τα πράγματα και θέλει με απλότητα και αγάπη να διατυπώσει τον λόγο Της στο πλήρωμά της, Κληρικούς και λαϊκούς, για την κρίση που διερχόμαστε.

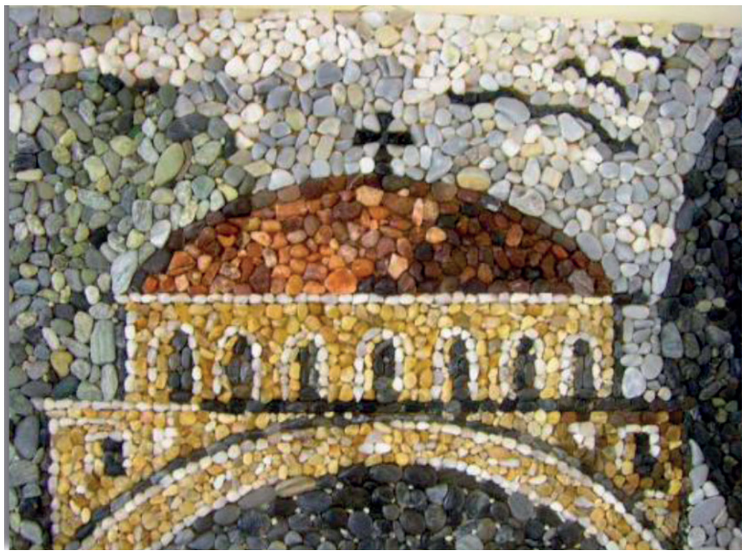

[...] Αυτήν την περίοδο πρέπει να αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό η φιλαλληλία, η φιλανθρωπία, η αλληλεγγύη, η προσφορά στους αδελφούς μας που έχουν ανάγκη. Κανείς δεν μπορεί να προφασισθεί ότι δεν τους γνωρίζει. Είναι δίπλα μας και τους συναντούμε καθημερινά. Είναι η χήρα γυναίκα, που ξενοδουλεύει για να μεγαλώσει τα παιδιά της· είναι ο άνεργος πατέρας, που πονάει επειδή δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της οικογένειάς του· είναι ο ασθενής που δεν έχει ικανή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη· είναι ο μαθητής, ο φοιτητής, που δεν μπορεί να ικανοποιήσει τον πόθο

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 129 21/7/2020 10:19:41 πμ

του να σπουδάσει, όπως θα ήθελε· είναι ο πτυχιούχος που δεν μπορεί να αποκατασταθεί επαγγελματικά και να προσφέρει στην κοινωνία· είναι ο συνταξιούχος που στερείται τα αναγκαία για να αισθανθεί την θαλπωρή στην τρίτη ηλικία που βρίσκεται, και τόσοι άλλοι. Έτσι, όσοι έχουν επάρκεια υλικών αγαθών πρέπει να προσφέρουν αυτοπροαίρετα ό,τι μπορούν περισσότερο στους αδελφούς τους εν Χριστώ που υποφέρουν. Πώς μπορεί κανείς να αισθάνεται τον Θεό ως Πατέρα, όταν δεν αισθάνεται τον πλησίον του ως αδελφό; [...]

Η ευμάρεια, η ευδαιμονία, η υπερκατανάλωση, είναι τα γενεσιουργά αίτια των οικονομικών κρίσεων. Βεβαίως, είναι σημαντικό να ζει κανείς «αξιοπρεπώς», από πλευράς υλικών αγαθών, αλλά όλα έχουν και τα όριά τους. Η εκκλησιαστική ζωή συνδέεται στενά με την ασκητικότητα και την ολιγάρκεια. Και οι Χριστιανοί πρέπει να ζουν με λιτότητα. Δυστυχώς όμως σε υπερκαταναλωτικές κοινωνίες δεν βιώνεται η άσκηση, που είναι η βάση της χριστιανικής ζωής. Λέγοντας δε άσκηση εννοούμε την καλή χρήση των υλικών αγαθών που είναι αναγκαία για την ζωή και όχι την συσσώρευση και την υπερκατανάλωση αυτών. [...] Η ευθύνη της οικονομικής κρίσεως ανήκει και σε όσους κατά καιρούς διαχειρίζονται τα κοινά πράγματα, όταν δεν δίνουν σωστές κατευθύνσεις στον λαό, αλλά τον προκαλούν ακόμη περισσότερο· όταν δεν διαχειρίζονται καλά τους εισπραττόμενους φόρους, οι οποίοι πρέπει να είναι αντιποδοτικοί· όταν δεν ομιλούν την αλήθεια, δεν σέβονται τους ανθρώπους που τους εμπιστεύθηκαν και δεν λαμβάνουν μέτρα με υψηλό αίσθημα δικαιοσύνης. Η ευθύνη τους είναι μεγάλη, διότι κατά τον Μέγα Βασίλειο: «τα

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 130 21/7/2020 10:19:41 πμ

των αρχόντων κακά, συμφορά τοις αρχομένοις γίνεται» [...].

Ι. Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Εγκύκλιος υπ. αριθμ. 2894: «Θεολογική θεώρηση της οικονομικής κρίσεως» (15/3/2010).

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 131 21/7/2020 10:19:41 πμ

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 132 21/7/2020 10:19:41 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 133 21/7/2020 10:19:41 πμ

ΠΗΓΕΣ ΥΛΙΚΟΥ

- Τα παραθέματα και το εικονιστικό υλικό για το οποία δίνεται η βιβλιογραφία μέσα στο σώμα κειμένου, δεν αναφέρονται εκ νέου. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα.
- Για τη μετάφραση της Αγίας Γραφής χρησιμοποιήθηκε η έκδοση της Βιβλικής Εταιρίας διαθέσιμη στο: http://hellenicbiblesociety.gr/bible
- Τα σύμβολα ⌘ δηλώνουν το τέλος κάθε δραστηριότητας.
- Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: http://ebooks.edu.gr.
- Έργα της Αθηνάς Βουζαξάκη και της Δέσποινας Χανόγλου κοσμούν τις σελίδες του βιβλίου.
- Παναγία η Γλυκοφιλούσα, Μουσείο Μπενάκη: https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&Itemid=0&id=107604&lang=el

27-0852_I_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 134 13/03/2024 13:24:27

Πηγές κειμένων στο διαδίκτυο-Ιστοσελίδες

– Η επιτυχημένη «Αποστολή» της Αρχιεπισκοπής, 10/2/2013. Στο: http://mkoapostoli.com/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%B5%CF%80%CE%B9/

– Αδελφότητα Ορθοδόξου Εξωτερικής Ιεραποστολής, https://ierapostoles.gr/

– Ψηφιοποιημένο Αρχείο του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας, http://eib.xanthi.ilsp.gr/gr/default.asp

27-0852_I_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 135 13/03/2024 13:24:00

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

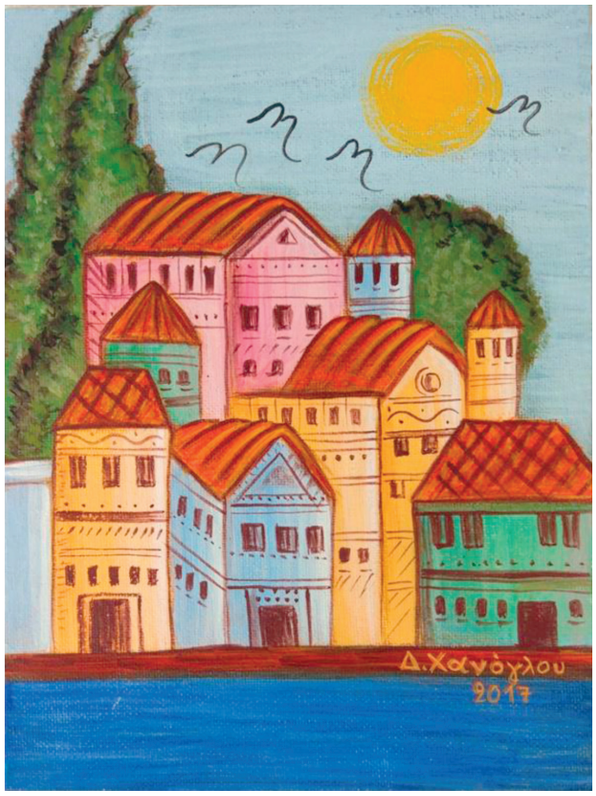

Θεματική Ενότητα 3

ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

3.6. Μετάνοια, η υπέρβαση της αμαρτίας.....5

3.7. Η ιεροσύνη στην Ορθόδοξη Εκκλησία 23

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 137 21/7/2020 10:19:41 πμ

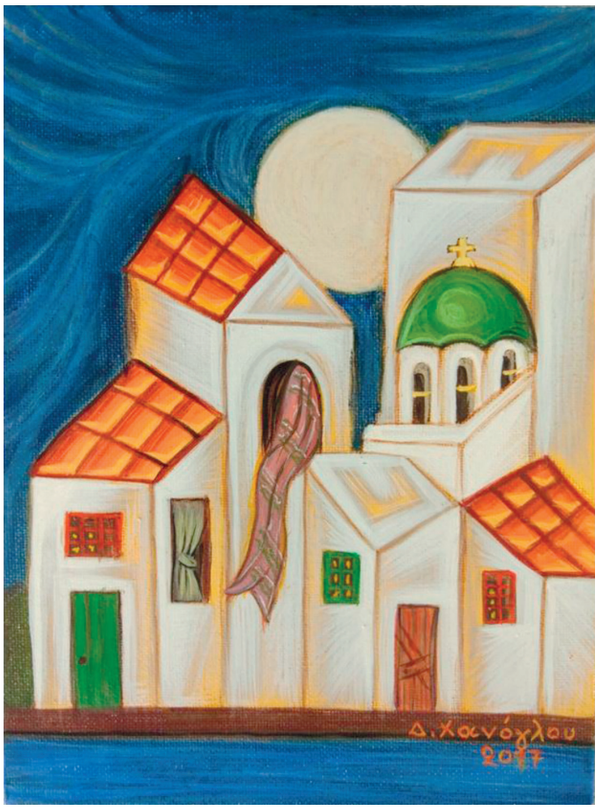

Θεματική Ενότητα 4

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

4.1. Χαρακτηριστικά χριστιανικού ήθους 39

4.2. Η ελευθερία του ανθρώπου στην Ορθόδοξη χριστιανική ανθρωπολογία 62

4.3. Η αγάπη ως πρόταση ζωής στον Χριστιανισμό 75

4.4. Η διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας για την ισότητα 97

4.5. Η θεολογική χριστιανική θεώρηση για την ευθύνη 116

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 138 21/7/2020 10:19:42 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 140 21/7/2020 10:19:42 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_117-168_18b.indd 141 21/7/2020 10:19:42 πμ

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.